

საქართველოს სახალხო დამცველი

კონფლიქტებით დაგარალებული მოსახლეობის
უფლებრივი მდგომარეობა საქართველოში

2014

www.ombudsman.ge

სპეციალური ანგარიში გამოქვეყნებულია ევროკავშირის და გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის საქართველოს ოფისის ფინანსური მხარდაჭერით.

წინამდებარე ანგარიშში გამოთქმული მოსაზრებები არ გამოხატავს ევროკავშირის ან გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის ოფიციალურ პოზიციას.

სარჩევი

შესავალი.....	4
გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური უფლებები.....	4
სახელმწიფო პროგრამები კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობისათვის და გამოწვევები.....	11
გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა და უსაფრთხოების პრობლემები.....	16
დაკავებები გამყოფ ხაზზე და დაკავებულთა მდგომარეობა.....	21
კრიმინოგენული სიტუაცია გალის რაიონში.....	24
ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მშობლიურ ენაზე განათლების უფლება.....	26
ე.წ. პასპორტიზაცია და მასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებების დარღვევები.....	27
უზოუკვლოდ დაკარგულთა და იძულებით გაუჩინარებულთა საკითხი.....	29
კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის მოქალაქეობის საკითხები.....	30
რეკომენდაციები.....	32

საქართველოში მიმდინარე შეიარაღებულმა კონფლიქტებმა მძიმე დადი დაასვა არა მხოლოდ ქვეყნის ეკონომიკურ კეთილდღეობას, არამედ, მის დემოკრატიულ განვითარებასაც. სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ყურადღება მიქცეს კონფლიქტით დაზარალებულ პირებს, რომელიც ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის დაახლოებით 20-30%-ს შეადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში ღია საბრძოლო მოქმედებები აღარ მიმდინარეობს, კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობა ჯერ ისევ მწვავედ განიცდის ომის შედეგებს და დღემდე ირღვევა მათი ფუნდამენტური უფლებები და თავისუფლებები.

მისასალმებელია, რომ საქართველოს ადამიანის უფლებების დაცვის 2014-2015 წლის სამთავრობო სამოქმედო გეგმაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ოკუპირებულ ტერიტორიებსა და გამყოფი ხაზების სიახლოვეს მცხოვრები ადამიანების უფლებების დაცვას. სამოქმედო გეგმაში გაწერილია სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ განსახორციელებელი ის ღონისძიებები, რომლებიც ხელს შეუწყობს კონფლიქტებით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვას. კონკრეტულად, საუბარია გამყოფი ხაზის სიახლოვეს მცხოვრები მოსახლეობის სოციალურ და ეკონომიკურ უფლებებზე, უსაფრთხოებისა და ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებაზე, ასევე ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობის ჯანდაცვის და განათლების ხელმისაწვდომობაზე.

2014 წელს, სახალხო დამცველის აპარატმა გააქტიურა მუშაობა კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის და კონფლიქტურ რეგიონებში მცხოვრები პირების უფლებრივი მდგომარეობის შესწავლის მიზნით. განხორციელდა არა ერთი შეხვედრა გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობასთან, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრებ პირებთან, ასევე, ადგილობრივი და ცენტრალური ხელისუფლების წარმომადგენლებთან.

გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობის სოციალურ – ეკონომიკური უფლებები

2009 წლიდან აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზებზე განლაგებულმა რუსეთის ფედერაციის სასაზღვრო ჯარებმა აქტიურად დაიწყეს საზღვრის გავლების სამუშაოები, რაც გულისხმობს მავთულხლართების და ღობეების გავლებას, თხრილების გაკეთებას, სათვალთვალო ბოძების ჩადგმას და მესაზღვრეების რეგულარულ პატრულირებას. სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე, რომლის საერთო სიგრძე 350 კმ-ია, მავთულხლართების და ღობეების გავლება დასახლებულ პუნქტებში, ძირითადად გორის და ქარელის მუნიციპალიტეტებში მიმდინარეობს. დღეისათვის, მავთულხლართებია გავლებული დაახლოებით 50 კმ-იან მონაკვეთზე, ანუ საერთო პერიმეტრის 20%-ზე.

აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში მცხოვრები ოჯახების ეკონომიკურ-სოციალური მდგომარეობა უმრავლეს შემთხვევაში მძიმეა და ამას რამდენიმე მიზეზი აქვს: უსაფრთხოების დაბალი დონე, სარწყავი წყლის არ ქონა, სახნავ-სათესი მიწებისა და საძოვრების დაკარგვა, უმუშევრობა.¹

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შედეგად, ორი არხი და ორი წყალსაცავი, რომლებიც სარწყავი წყლით ამარაგებდა შიდა ქართლის სოფლებს, საქართველოს ხელისუფლების მიერ არაკონტროლირებად ტერიტორიაზე დარჩა და დეფაქტო ხელისუფლებამ გადაკეტა. ამის გარდა, გამყოფ ხაზზე განლაგებული სოფლების უმეტესობამ დაკარგა სახნავ-სათესი მიწები და საძოვრები, რითაც მოსახლეობის მთავარი შემოსავლის წყარო - სოფლის მეურნეობა და მესაქონლეობა - დაიკარგა. მაგალითისთვის, გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ კოშკაში და გუგუტიაანთკარში სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების დაახლოებით 50-60 % არაკონტროლირებად ტერიტორიაზეა მოქცეული. სოფელ ჯარიაშენში მცხოვრები 138 ოჯახიდან, 29 ოჯახმა დაკარგა კუთვნილი მიწების გარკვეული ნაწილი.

გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხურვალეთის მოსახლეობის თქმით, 2008 წლის შემდეგ, უწყლობის გამო ისინი მიწებს ვეღარ ამუშავებდნენ, თუმცა, საქონელს მაინც ინარჩუნებდნენ, რადგან საძოვრებზე ხელი მიუწვდებოდათ. 2012-2013 წლებში მავთულხლართების გავლების შემდეგ, საძოვრებითაც ვეღარ ახერხებენ სარგებლობას. გარდა ამისა, გახშირებული დაკავებების გამო, მოსახლეობას ემინია ტყეში შესვლა და ზამთარში შეშის მომარაგება. რადგანაც რეგიონი სრულად გაზიფიცირებული არ არის, შეშა იყო და არის გათბობის ერთადერთი საშუალება. იმ სოფლებში სადაც ტყით სარგებლობა შესაძლებელია, მოსახლეობა აცხადებს, რომ შეშის მარაგი ტყეში აღარ არის (კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელი ხვითი, საჩხერის მუნიციპალიტეტის სოფელი პერევი).

გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში, ისევე როგორც საქართველოს სხვა რეგიონებში, მწვავედ დგას სუფთა სასმელი წყლის საკითხი, რაც მოსახლეობის ჯანმრთელობის უფლებას ლახავს. გაეროს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, ჯანმრთელობის უფლება მრავალ სოციალურ და ეკონომიკურ ასპექტს მოიცავს, მათ შორის, უსაფრთხო სასმელ წყალზე ხელმისაწვდომობასა და სათანადო სანიტარულ პირობებს.²

სსიპ სურსათის ეროვნულის სააგენტოს მიერ ჩატარებული ლაბორატორიული კვლევებით დგინდება, რომ შიდა ქართლის მრავალ სოფელში, მათ შორის გამყოფი ხაზის სოფლებსა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა კომპაქტურ ჩასახლებებში სასმელი წყალი დაბინძურებულია.³ სახალხო დამცველისათვის ასევე ცნობილი გახდა კასპის

¹ აღსანიშნავია, რომ სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების, ასევე ტყეებითა და საძოვრებით სარგებლობის პრობლემა ადგილობრივებისთვის მხოლოდ 2008 წლის შემდეგ გაჩნდა. მანამდე, შიდა ქართლის სოფლის მცხოვრებლები შეუზღუდავად სარგებლობდნენ მათ კუთვნილებაში მქონე მიწის ფართებით, ასევე სოფლის ფარგლებში არსებული ტყითა და საძოვრებით.

² იხილეთ ზოგადი კომენტარი N 4 (2000), The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), N E/C.12/2000/4. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/pdf/G0043934.pdf?OpenElement>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 12 მარტს].

³ შიდა ქართლის რომელ სოფელშია სასმელი წყალი ბაქტერიებით დაბინძურებული, კახეთის საინფორმაციო ცენტრი, 4 დეკემბერ 2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://ick.ge/rubrics/society/20269-i.html>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 11 მარტს].

მუნიციპალიტეტის სოფელ ხვითის შემთხვევა, სადაც მოსახლეობა დაბინძურებულ სასმელ წყალს უჭირდა. საკითხის შესწავლის მიზნით, სახალხო დამცველის აპარატმა კასპის მუნიციპალიტეტის გამგებელს მიმართა. გამგეობიდან მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2014 წელს, „სოფლის მხარდაჭერის პროგრამის“ ფარგლებში აშენდა წყლის რეზერვუარი, რომელიც მოეწყო მიწის ქვეშ, დახურულ მდგომარეობაში, შესაბამისად მასში დაბინძურების კერა ვერ მოხვდებოდა.⁴ თუმცა, დამოუკიდებელმა ლაბორატორიულმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ წყალშემკრები ჭის (რეზერვუარის) ფსკერისა და კედლების ბეტონის საფარი დარღვეულია, ჭა არ იკეტება ჰერმეტიკულად, შესაბამისად, ნალექის დროს ჭაში ზედაპირული ჩამონადენი ხვდება. ამის გარდა, წყალი მიკრობიოლოგიურად დაბინძურებული აღმოჩნდა (კოლიფორმული ბაქტერიებითა და ფეკალური სტრეპტოკოკით), რაც ზრდის ნაწლავური ინფექციური დაავადებების რისკს.⁵

საკუთრების უფლების დარღვევების ფაქტები 2008 წლის ომის დროს არ დასრულებულა. ეს პროცესი გრძელდება და ამაზე პასუხისმგებლობა რუსეთის ფედერაციას ეკისრება, გამომდინარე იქიდან, რომ სწორედ რუსეთის ფინანსური, სამხედრო, ადამიანური რესურსითა და მატერიალური დახმარებით ხდება მავთულხლართების გავლება, საოკუპაციო ხაზის აღჭურვა და კონტროლი.

მაგალითისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ჯარიაშენში მავთულხლართები გაბმულია და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის რესპუბლიკის“ აღმნიშვნელი ბანერიც დგას, 2015 წლის 3 თებერვალს, რუსმა მესაზღვრეებმა ადგილობრივ მკვიდრ შ.ს.-ს არ მისცა ბანერის მიმდებარედ საკუთარი მიწის ნაკვეთის დამუშავების საშუალება. თუ 2014 წლამდე, მოქალაქე სარგებლობდა თავისი საკუთრებით, ინციდენტის შემდეგ, იგი სავარაუდოდ ვეღარ შეძლებს მის გამოყენებას.⁶

აღსანიშნავია, ქარელის მუნიციპალიტეტის სოფელ ღოღეთის 3 ოჯახის შემთხვევაც. მათ, 2013 წლის დასაწყისში, კუთვნილ ბაღში ნიორი დათესეს, მალევე, რუსმა მესაზღვრეებმა მათი ნაკვეთი ღობით შუაზე გაყვეს, რაც განსაკუთრებით ცხადი გახდა მაშინ, როდესაც დათესილი ნიორი ღობის ორივე მხარეს ამოვიდა. სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, სოფელ ღოღეთში მცხოვრები 77 ოჯახიდან, მავთულხლართებს მიღმა მოჰყვა 19 ოჯახის მიწები.

მართალია, სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების რეგისტრაციისა და საკუთრების უფლების აღიარების საკითხი მთელს ქვეყანაში მოუწესრიგებელია, მაგრამ, გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში, განსაკუთრებით კი შიდა ქართლის რეგიონში, ეს გაცილებით უფრო მწვავედ დგას მიწებით სარგებლობის შეზღუდვებიდან გამომდინარე. საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტაციის არ არსებობის გამო, ადგილობრივები ვერ იყენებენ სამართლებრივ საშუალებებს თავიანთი უფლებების დასაცავად.

პრობლემას რამდენიმე შემადგენელი აქვს. პირველი, ის რომ წლების მანძილზე მოუწესრიგებელი საკომლო წიგნების, შესაბამის დოკუმენტაციის არ არსებობისა თუ

⁴ კასპის მუნიციპალიტეტის წერილი 2/62. 2015 წლის 14 იანვარი.

⁵ ანალიზი გაკეთებულია შპს გ. ნათაძის სახელობის სანიტარიის, ჰიგიენის და სამედიცინო ეკოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის მიერ. 11.02.2015. ინფორმაცია მოწოდებულია გორის საინფორმაციო ცენტრისა და Saferworld-ის მიერ.

⁶ სახალხო დამცველის წარმომადგენლის მიერ განხორციელებული მონიტორინგის შედეგები.

არაფორმალური შეთანხმებების გამო, დღემდე ვერ ხერხდება მიწების რეგისტრაცია ან საკუთრების აღიარება. მეორე, მათაც კი ვისაც გააჩნიათ გარკვეული დოკუმენტაცია, სიდუხჭირის გამო, ვერ იხდის დაკანონებისათვის აუცილებელ თანხას, რომელიც სულ მცირე 150 ლარი ჯდება. დაურეგისტრირებელია არა მხოლოდ მიწები, არამედ მიწაზე არსებული სახლები და სხვა შენობა-ნაგებობებიც.

უდავოა, რომ სახელმწიფოს ქმედითი ზომების გარეშე ეს პრობლემა ვერ მოგვარდება. დოკუმენტაციის მოწესრიგება მნიშვნელოვანი და პრიორიტეტულია მოსახლეობის საკუთრების უფლების დასაცავად და დარღვეული უფლებების შემთხვევაში, სამართლებრივი მექანიზმების გამოსაყენებლად.

უნდა აღინიშნოს, რომ გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში ქართველებთან ერთად, ცხოვრობენ ოსებიც, რომლებიც მეზობელი ქართველების მსგავსად ზარალდებიან. მძიმეა გაყოფილი ოჯახების ყოფაც, რომლებიც წლებია ვერ ახერხებენ გამყოფის ხაზის მიღმა დარჩენილი ოჯახის წევრების მონახულებას და ხშირ შემთხვევაში სატელეფონო კავშირსაც კი.

შექმნილი მძიმე მდგომარეობის გამო, გამყოფი ხაზის სოფლებიდან მიგრაცია მაღალია. მოსახლეობის რაოდენობა უმრავლეს შემთხვევაში განახევრებულია. ისინი ცდილობენ შემოსავლის წყარო სოფელს გარეთ მოძებნონ. მაგალითისთვის, პერევის სკოლის მოსწავლეთა რაოდენობა ბოლო 10 წლის მანძილზე, თანდათან მცირდება, რაც დემოგრაფიული პრობლემის ერთერთი მთავარი ინდიკატორია

საჩხერის მუნიციპალიტეტის პერევის საჯარო სკოლის მოსწავლეთა რაოდენობა⁷

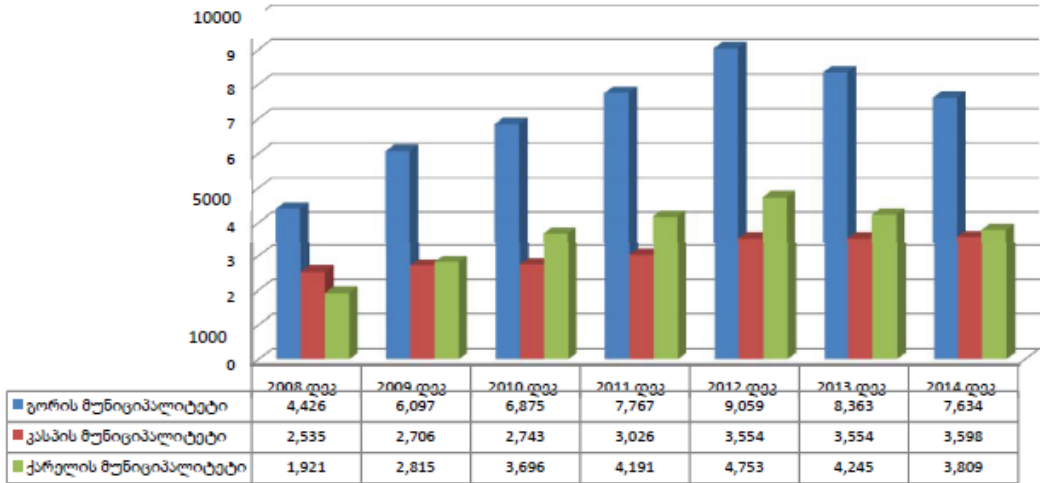
წელი	I კლასი	XI კლასი
2004	12	17
2005	9	14
2006	10	17
2007	10	15
2008	3	17
2009	3	12
2010	11	14
2011	2	10
2012	7	11
2013	6	16
2014	4	6

სახალხო დამცველი წარმომადგენლების მიერ განხორციელებული მონიტორინგის დროს გორის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა აღნიშნავდა, რომ 2008 წლის ომის შემდგომ ბევრი მათგანი ჩაერთო სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი ოჯახების დახმარების პროგრამაში და იღებდა ფულად შემწეობას. მათი თქმით, დახმარების შეწყვეტა 2013 წლიდან ინტენსიურად დაიწყო, მაშინ როდესაც მათი არც საცხოვრებელი პირობები და არც შემოსავლის წყარო არ შეცვლილა.

⁷ საჩხერის მუნიციპალიტეტის პერევის საჯარო სკოლის ადმინისტრაციის მიერ მოწოდებული ინფორმაცია.

საარსებო შემწეობის მიმღებ ოჯახთა რაოდენობა

წყარო: სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტო

განსაკუთრებით მძიმე სოციალური ფონია კონფლიქტით დაზარალებულ რეგიონებში მცხოვრებ ხანდაზმულთა შორის. ომის დროს, მათმა დიდმა ნაწილმა სახლები არ მიატოვა და საომარი მოქმედებების უშუალო მომსწრე გახდა. რუსი და ოსი სამხედროების მიერ ტყვედ აყვანილთა შორის, უმეტესობა ხანდაზმული ადამიანი იყო.⁸ მაგრამ, სახელმწიფოს მხრიდან არ მომხდარა მათთვის სისტემატური ჯანდაცვისა თუ ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევა, რამაც კიდევ უფრო გააუარესა მათი ჯანმრთელობის მდგომარეობა. მაღალი მიგრაციის გამო, დიდია მართო დარჩენილ მოხუცებულთა რიცხვიც. სახალხო დამცველის აპარატს არაერთმა მათგანმა მიმართა საარსებო შემწეობის მიღებაში დახმარების თხოვნით.

ამის გარდა, შიდა ქართლის გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში შეზღუდულია მობილური კავშირი. მოსახლეობის განცხადებით, ამის მიზეზი არის ფიჭური კავშირგაბმულობის ანძების არასაკმარისი რაოდენობა, რის გამოც გამყოფი ხაზის სოფლებში მობილური კავშირის სიხშირე ან შეზღუდულია ან საერთოდ არ არის. გარკვეულ შემთხვევებში, ასევე ხდება მობილური კავშირის ჩახშობაც საქართველოს ხელისუფლების მიერ არაკონტროლირებადი ტერიტორიიდან. სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, მობილური კავშირი შეზღუდულია შემდეგ სოფლებში: დვანი, ერგნეთი, გუგუტაიანთკარი, ფლავი, ზარდიაანთკარი, ხურვალეთი, დიცი, ნიქოზი, ქვემო არცევი, მერეთი, კოშკა, კოშკები და ატოცი. შექმნილი მდგომარეობის გამო, მოსახლეობა ვერ ახერხებს სასწრაფო სამედიცინო დახმარების ან პატრულის გამოძახებას. გამომდინარე იქიდან, რომ სოფლები კონფლიქტურ ზონაში მდებარეობს, სადაც მუდმივად არის უსაფრთხოების პრობლემები, სატელეფონო კავშირის არქონამ, შესაძლოა, სავალალო შედეგები მოუტანოს

⁸ Human Rights Watch, „ცეცხლის ალში: საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების დარღვევა და დაზარალებული მშვიდობიანი მოსახლეობა სამხრეთ ოსეთში განვითარებული კონფლიქტის დროს“ 2009 წლის იანვარი. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/georgia0109web.pdf>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 16 მარტს].

მოქალაქეების სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებას. აღნიშნული პრობლემის თაობაზე, სახალხო დამცველმა გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში დაზარალებული მოსახლეობის საჭიროებებზე რეაგირების დროებითი სამთავრობო კომისიას აცნობა.

მდგომარეობა გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ზარდიაანთკარში

ზარდიაანთკარი გორის მუნიციპალიტეტის ერთერთი ყველაზე პატარა სოფელია, თუმცა, იგი ერთადერთია (პერევის გარდა), სადაც 2008 წლის ომის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებამ კონტროლის აღდგენა მოახერხა. ომის დროს, სოფელი სხვა სოფლებთან შედარებით მეტად დაზარალდა და მოსახლეობა კვლავაც არ დაბრუნებულა საკუთარ სახლებში. ზარდიაანთკარის ბევრი პრობლემის განზოგადება და სხვა სოფლებზე გავრცობა შესაძლებელია. თუმცა, ეს სოფელი დღემდე რჩება შიდა ქართლის კონფლიქტით დაზარალებულ სოფლებს შორის ერთ-ერთ ყველაზე სავალალო მდგომარეობაში მყოფ სოფლად და პრობლემების დროულად მოუგვარებლობის შემთხვევაში, მის ეკონომიკურ სიცოცხლისუნარიანობას საფრთხე ემუქრება.

კერძოდ, 2008 წლის საომარი მოქმედებების დროს, სახლების უმეტესობა მნიშვნელოვნად დაზიანდა და საცხოვრებლად უვარგისია, მაგრამ დაზიანებული სახლებისათვის კომპენსაცია 15 ათასი დოლარიც მხოლოდ იმ სამმა ოჯახებმა მიიღო, რომელთა სახლებიც მთლიანად იყო დაშვარი. შესაბამისად, გადაჭრით შეიძლება ითქვას, რომ 2008 წლის ომის შედეგების აღმოსაფხვრელი სამუშაოები სოფელში არ ჩატარებულა, თუ არ ჩავთვლით ორ ოჯახს, რომელმაც სახურავის შესაკეთებლად რამდენიმე ცალი შიფერი მიიღო.

მძიმე სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემებიდან გამომდინარე, ზარდიაანთკარელების დიდმა ნაწილმა გორის საბავშვო ბაღში დარჩენა და იქ ახალი შესაძლებლობების ძიება არჩია. ეს რეალურად, ნიშნავს იმას, სოფელი საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზეა მაგრამ მოსახლეობა მუდმივ დაბრუნებაზე უარს ამბობს. ისინიც კი, ვინც დაბრუნდა სოფელში, საომარი მოქმედებების განახლების შიშით გორის საბავშვო ბაღში ფართს არ თმობს, რადგან ომისა და ხელახალი დევნილობის შემთხვევაში, სურთ ჰქონდეთ გარანტირებული თავშესაფარი. საბავშვო ბაღს შეკედლებული მოსახლეობა კი იძულებით გადაადგილებული პირის სტატუსს და თანმდევ სოციალური პაკეტს ვერ იღებს, რადგან მათი სახლები საქართველოს ხელისუფლების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე მდებარეობს.

გორის საბავშვო ბაღში მცხოვრები მოსახლეობისთვის განკუთვნილი ფართი სავალალო მდგომარეობაშია: მოშლილია სველი წერტილები, გაფუჭებულია იატაკი, დერეფნებს არ აქვს ფანჯრები, თითო ოჯახისთვის გათვალისწინებულია მხოლოდ ერთი ოთახი. გარდა ამისა, საბავშვო ბაღს შეკედლებული მოსახლეობა ვერც სახელმწიფოს იმ პროგრამებით სარგებლობს, რომელიც კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობისთვისაა განკუთვნილი, მაგალითად შემთხვევით უზრუნველყოფის პროგრამა. საბავშვო ბაღში შეყვანილი არ არის ბუნებრივი აირი, ელექტროენერგიის გადასახადს კი მოსახლეობა საკუთარი სახსრებით ფარავს.

მდგომარეობა ქარელის მუნიციპალიტეტის სოფელ ატოცში

სოფელი ატოცი გამყოფ ხაზზე მდებარეობს, რაც სოფლისათვის მრავალი პრობლემის წყაროა. თუმცა, ადგილობრივებისათვის ყველაზე მტკივნეული არის სკოლის და გზის პრობლემა. ატოცის საჯარო სკოლა, სადაც 51 მოსწავლე სწავლობს, ავარიულია და მძიმეა შენობაში არსებული პირობები. თუმცა, სკოლის ადმინისტრაციას ექსპერტიზის დასკვნა სკოლის ავარიული მდგომარეობის შესახებ არ აქვს. ამის გარდა, ამორტიზირებულია სოფლამდე მისასვლელი დაახლოებით 3 კმ-იანი მონაკვეთი. გადაადგილება ნალექიან ამინდში იმდენად რთულია, რომ სასწრაფო დახმარების მანქანა ვერ ახერხებს სოფლამდე მისვლას. იმ პირობებში, როდესაც სოფელს ასევე არ ჰყავს ექიმი და ექთანი, ასფალტირებული გზის უქონლობა სერიოზულ პრობლემას უქმნის არა მხოლოდ მუნიციპალიტეტის ცენტრთან კომუნიკაციას, არამედ პირველადი ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობასაც.

მდგომარეობა კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხვითში

სარწყავი წყლის პრობლემა სოფელს 1993 წლიდან აწუხებს, მას შემდეგ რაც სატუმბი სადგური გამოვიდა მწყობრიდან. აღსანიშნავია, რომ მეზობელ სოფლებს - თვაურებს, ლამისყანას, ბოჭამს, სამთავისს - სარწყავი წყალი მიეწოდებათ თეზი-ოკამის სარწყავი არხიდან. სატუმბი სადგურის აღდგენის შემთხვევაში, შესაძლებელია, რომ სარწყავი წყალი მიეწოდოს სოფელ ხვითსაც ამავე არხიდან. კასპის მუნიციპალიტეტის გამგეობის ცნობით, სოფელ ხვითის სრულად უზრუნველსაყოფად საჭიროა 500 000 ლარი, რომელიც მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტს არ გააჩნია. ხვითის სატუმბი სადგურის რეაბილიტაციის პროექტი ასევე არ მოხვდა საქართველო სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ 2015-2017 წლებში კასპის მუნიციპალიტეტში დაგეგმილი პროექტების სიაში.

მდგომარეობა ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხურჩაში

სოფელი ხურჩა აფხაზეთის გამყოფ ხაზზე მდებარეობს და 1992-93, 1998 და 2008 წლების ომისა და დაპირისპირების გამო მნიშვნელოვნად დაზარალდა. მოსახლეობას სოციალური და საყოფაცხოვრებო ხასიათის პრობლემები აწუხებს: სოფელში არ არის დაწყებითი სკოლა და ამბულატორია; მოუხერხებელი განრიგით მოძრაობს მუნიციპალიტეტის ცენტრთან დამაკავშირებელი ტრანსპორტი; მოსახლეობა ითხოვს მდინარე ენგურის ნაპირის გამაგრებასა და 1993-1998 წლებში საომარი მოქმედებების შედეგად მიყენებული ზარალის გამო სახელმწიფო კომპენსაციას.

სოფელ ხურჩაში ელექტროენერგიის სადენები არის მოძველებული, ბოძები ამორტიზირებული და ხშირ შემთხვევაში უსაფრთხო არ არის მოსახლეობისათვის. თუმცა, პრობლემას ქმნის ის ფაქტი, რომ სოფელი ელექტროენერგიით აფხაზეთის არაკონტროლირებადი ტერიტორიიდან მარაგდება და რადგანაც საქართველოში მოქმედი კომპანია არ ახდენს სოფლის ელექტროენერგიით უზრუნველყოფას, შესაბამისად, მათი განცხადებით, არც სარემონტო სამუშაოებზეა პასუხისმგებელი.

მდგომარეობა წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ფახულანში

წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ფახულანი აფხაზეთის გამყოფ ხაზზე მდებარეობს. 2013 წელს სოფელში მავთულხლართები გაიბა, რის შედეგადაც ერთი ოჯახი მავთულხლართის მიღმა დარჩა. სახალხო დამცველის აპარატმა აღნიშნული ოჯახისთვის

ალტერნატიული საცხოვრებელი ფართის გამოყოფის და დევნილის სტატუსის მინიჭების საკითხი დააყენა. მავთულხლართები გავლებულია მოსახლეობის საკარმიდამო ნაკვეთებში, რაც უზღუდავთ მიწით სარგებლობის საშუალებას და იწვევს ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუარესებას. მოცემულ ტერიტორიაზე ხშირია მოქალაქეების დაკავებები რუსი და აფხაზი სამხედროების მიერ. მოსახლეობის განმარტებით, დაკავებებს იშვიათად, გაფრთხილების მიზნით, სროლებიც ახლავს თან.

ასევე, პრობლემატურია უსაფრთხოების საკითხი. ადგილობრივები აცხადებენ, რომ რუსი მესაზღვრეები სადამოს საათებში სოფლის ტერიტორიაზე შედიან. ამის გამო, მოსახლეობა სოფელში შინაგან საქმეთა სამინისტროს (პოლიციის) საგუშაგოს განთავსებას ითხოვს. სახალხო დამცველის მიერ დაფიქსირდა შემთხვევა, როდესაც მოქალაქე უსაფრთხოების არ ქონის გამო სახლში ვერ რჩება.

სახელმწიფო პროგრამები კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობისათვის და გამოწვევები

2013 წელს, საქართველოს ხელისუფლებამ, კონფლიქტით დაზარალებულად ადმინისტრაციული გამოყოფი ხაზის მიმდებარე შიდა ქართლის და სამეგრელოს დაახლოებით 50 სოფლისათვის სპეციალური პროგრამა შეიმუშავა, რაც გულისხმობს ინტენსიურგაზიფიცირებას და სარწყავი წლის სისტემის რეაბილიტაციას, ამბულატორიების და საბავშვო ბაღების მშენებლობას, სხვა ინფრასტრუქტურულ მოწყობას, უმაღლესი განათლების სრულ დაფინანსებას, და აშ.

2013 წლის ოქტომბერში შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატისა და ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტროს თანა-თავმჯდომარეობით საფუძველი ჩაეყარა გამოყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში დაზარალებული მოსახლეობის საჭიროებებზე რეაგირების დროებით სამთავრობო კომისიას (შემდგომში სამთავრობო კომისია), რომელმაც არაერთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება მიიღო მავთულხლართების გავლების შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის კეთილდღეობის და უფლებების გასაუმჯობესებლად.

2014 წელს კონფლიქტით დაზარალებულ სოფლებში ინტენსიურად მიმდინარეობდა გაზიფიცირების სამუშაოები, რაზეც მთავრობამ 19 მილიონი ლარი გამოყო. ენერგეტიკის სამინისტროს ინფორმაციით, გამოყოფი ხაზთან მდებარე 58 სოფლიდან, 33-ში გაზიფიცირება დასრულდა. თითოეული ოჯახისათვის, სახლში გაზის შეყვანას ერთ წერტილზე და ინდივიდუალური გამრიცხველინების სამუშაოები უფასოდ ხორციელდება.⁹

ასევე, ინტენსიურად მიმდინარეობდა შიდა ქართლში სარწყავი სისტემის რეაბილიტაცია. შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის ცნობით, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID)

⁹ ოკუპირებული ტერიტორიების გამოყოფი ხაზთან მდებარე სოფლებს: ზემო და ქვემო ნიქოზს, ზემო ხვითსა და ერგნეთს დღეიდან ბუნებრივი აირი მიეწოდება, ენერგეტიკის სამინისტრო, 4 მარტი 2015. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=414&lang=geo>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 მარტს].

დაფინანსებით, დასრულდა სალთვისი-ტირიფონის საირიგაციო სისტემის რეაბილიტაცია, რის შედეგადაც შიდა ქართლში გამყოფი ხაზის მიმდებარე 39 სოფლის 20 ათას ჰექტრამდე მიწის სარწყავი სისტემა გაუმჯობესდა, რაც 18 ათას ოჯახს მოუტანს სარგებელს.¹⁰ 2008 წლამდე ტირიფონის საირიგაციო სისტემით გორის მუნიციპალიტეტის სოფლების დიდი ნაწილი სარგებლობდა, მაგრამ ომის შემდეგ დე-ფაქტო ხელისუფლებამ არხი გადაკეტა. ასევე, 2014 წელს შიდა ქართლში მოწესრიგდა 6 სარწყავი წყლის სატუმბი სადგური.

აღსანიშნავია, რომ გაწეული ინფრასტრუქტურული სამუშაოების საბოლოო შედეგი ჯერ-ჯერობით არ დამდგარა და 2014-2015 წლის ზამთარს, შიდა ქართლის მოსახლეობის დიდი ნაწილი კვლავ გაზისა და სარწყავი წყლის გარეშე შეხვდა. თუმცა, ახლო მომავალში, ეს ღონისძიებები მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის სოციალური და ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესებას

მათულობლარტების გავლების შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის დასახმარებლად მნიშვნელოვანი პროგრამები განახორციელეს დონორმა ორგანიზაციებმა, მათ შორის გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესმა კომისარიატმა (UNHCR), გაეროს განვითარების პროგრამამ (UNDP), თურქეთის თანამშრომლობისა და კოორდინაციის სააგენტომ (TIKA), მსოფლიო ბანკმა, აშშ-ს საერთაშორისო განვითარების სააგენტომ (USAID) და აშ.

განათლების უფლების რეალიზაციის თვალსაზრისით, საქართველოს მთავრობის #501 დადგენილებით, სახელმწიფო გრანტით უზრუნველყოფილ იქნენ 2014-2015 სასწავლო წელს, საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ერთიანი ეროვნული გამოცდების შედეგად აკრედიტებულ უმაღლეს საგანმანათლებლო პროგრამებზე ჩარიცხულ სტუდენტები, მათ შორის:

- 170 სტუდენტი, რომლებიც ბოლო ორი წლის განმავლობაში სწავლობდნენ და სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს ოკუპირებულ ტერიტორიაზე არსებულ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში, ან რომელთა სრული ზოგადი განათლების აღიარება მოხდა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დადგენილი წესით;
- სტუდენტები, რომლებიც 2008 წლის 7 აგვისტომდე, ბოლო ერთი წლის განმავლობაში სწავლობდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე, ხოლო სრული ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს ოკუპირებული ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ, აქედან: აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, მათ შორის, აჭარის მუნიციპალიტეტში – 90 სტუდენტი; ცხინვალის რეგიონში (ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის ტერიტორიები), მათ შორის, ქუთისის, ერედვისა და ახალგორის მუნიციპალიტეტებში – 75 სტუდენტი; და საჩხერის მუნიციპალიტეტის სოფელ პერევეში – 5 სტუდენტი.
- 50 სტუდენტი, რომლებიც ბოლო სამი წლის განმავლობაში სწავლობდნენ და სრული

¹⁰ პროექტის ღირებულება დაახლოებით 14 მილიონი ლარი იყო. შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის მიერ 2 წლის განმავლობაში გაწეული საქმიანობის ანგარიში. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 2 თებერვალს]. იხილეთ ასევე „სალთვისი-ტირიფონის საირიგაციო სისტემის რეაბილიტაცია დასრულდა“, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.mrdi.gov.ge/ge/news/press/54059ac60cf23064fe48cc9d>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 მარტს].

ზოგადი განათლების დამადასტურებელი დოკუმენტი მიიღეს ოკუპირებული ტერიტორიის საზღვრისპირა სოფლებში არსებულ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში.¹¹

მნიშვნელოვანი ინიციატივა იყო, 2014 წლის მაისში საქართველოს პრემიერ-მინისტრის დაქვემდებარებაში განათლების საერთაშორისო ცენტრის შექმნაც, რომლის მიზანია ქვეყნის მოსახლეობისათვის, მათ შორის საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები პირებისათვის, ევროპისა და აშშს წამყვან უნივერსიტეტებში სამაგისტრო და სადოქტორო სწავლების შესაძლებლობის მიცემა.

აღსანიშნავია, რომ სამთავრობო კომისიის 2014 წლის ოქტომბრის სხდომაზე, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების 600 სტუდენტების დაფინანსების შესახებ. ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებს სიებს შედგენა დაევა, თუმცა, ცდომილებების გამო, ინფრასტრუქტურისა და რეგიონული განვითარების სამინისტრომ მოწოდებული სიები მუნიციპალიტეტებს უკან დაუბრუნა გადასამოწმებლად. ამის გარდა, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ სამართლებრივი შეზღუდვების გამო ვერ მოახერხა დროულად უნივერსიტეტებისათვის თანხის გადარიცხვა. შედეგად, 2014-2015 აკადემიური წლის საფასური 2015 წლის მარტის დასაწყისში ჯერ ისევ არ იყო დაფარული.

აღნიშნულმა შეფერხებამ პრობლემები შეუქმნა სტუდენტებს, რომლებიც სწავლის გადასახადის გადაუხდელობის გამო სტატუსის შეჩერების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ. რამდენიმე შემთხვევაში, სახალხო დამცველის აპარატს ჩარევაც მოუხდა (სოფლები: კირბალი, ატოცი, წითელუბანი). სამწუხაროდ, სტუდენტთა დაფინანსების პროგრამის შესახებ უმაღლესი სასწავლებლები ინფორმირებულნი არ არიან და სტუდენტებს თანხის დაფარვას ავალდებულებენ. ასეთი შემთხვევები კარგი ინიციატივების არაეფექტურად განხორციელების მაგალითია.

ჯანმრთელობის დაცვის უფლებისა და პირველადი ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველსაყოფად 2013-2014 წლებში, გამყოფი ხაზის 23 სოფელში მოეწყო ამბულატორიები. ამის გარდა, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ რუხში მიმდინარეობს მრავალპროფილიანი, თანამედროვე ტექნოლოგიით აღჭურვილი, საუნივერსიტეტო კლინიკის მშენებლობა, თავისი საერთო საცხოვრებელით, რომელიც თბილისის, ქუთაისის, ზუგდიდისა და სხვა ქალაქების საავადმყოფოების გარდა დამატებით მოემსახურება ოკუპირებული რეგიონების მაცხოვრებლებს. ხოლო, გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ტყვიაშვილში შენდება ახალი გადაუდებელი დახმარების ცენტრი.

კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის უფლებების დაცვისა და ნდობის აღდგენის მიზნით, საქართველოს ხელისუფლებამ 2010 წელს დაამტკიცა „რეფერალური მომსახურების სახელმწიფო პროგრამა“ (შემდგომ რეფერალური პროგრამა), რის საფუძველზეც ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრებ მოქალაქეებს შესაძლებლობა მიეცათ ისარგებლონ უფასო სამედიცინო მომსახურებით. აღნიშნული პროგრამა კონფლიქტის მშვიდობიანი გზით მოგვარების პოლიტიკის ყველაზე წარმატებული

¹¹ „სტუდენტთა სოციალური პროგრამის ფარგლებში დაფინანსება ბაკალავრებისათვის“, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია < <http://mes.gov.ge/content.php?id=4791&lang=geo> > [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 15 თებერვალს].

მიმართულება აღმოჩნდა.

პროგრამით გათვალისწინებული სამედიცინო დახმარების კომპონენტი ვრცელდება ოკუპირებული ტერიტორიებზე მცხოვრებ იმ პირებზე, რომლებიც არ მონაწილეობენ სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ სხვა სოციალურ პროგრამაში. შესაბამისად, რეფერალური პროგრამა არ ვრცელდება აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრებ იმ პირებზე, რომლებსაც საქართველოს მოქალაქეობა აქვთ, რადგან ისინი მონაწილეობენ სხვადასხვა სოციალურ პროგრამებში (მაგალითად, საყოველთაო დაზღვევის პროგრამა, იძულებით გადაადგილებულ პირთა სტატუსი და მასთან დაკავშირებული შემწეობა და ა.შ.);

სახალხო დამცველისათვის ასევე ცნობილი გახდა ორი შემთხვევის შესახებ, როდესაც ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად, გალის რაიონის ორმა მკვიდრმა ვერ ისარგებლა სახელმწიფო დაფინანსებით. ერთმა პაციენტმა მიმართა რეფერალურ კომისიას მკურნალობის ხარჯის ანაზღაურების მოთხოვნით, მაგრამ იგი საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამაში გადაამისამართეს და მკურნალობის ხარჯების თანადაფინანსება მოუწია (1800 ლარიდან 1000 ლარი გადაიხადა პაციენტმა). მეორე შემთხვევაში, პაციენტს უარი უთხრეს რეფერალურ კომისიაზე მისი საკითხის გატანაზე. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროში პაციენტს ურჩიეს ესარგებლა საყოველთაო დაზღვევით.

სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, გალის რაიონში მოსახლეობის სერიოზულ უკმაყოფილებას იწვევს ასეთი მიდგომა, რადგან ხშირ შემთხვევაში ეს პრაქტიკა მოქალაქეობის ნიშანზე გადის. ანუ, ის პირები, რომლებიც საქართველოს მოქალაქეები არიან და სხვადასხვა სახელმწიფო პროგრამებში მონაწილეობენ, ძირითადად ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები ეთნიკურად ქართველი, საქართველოს მოქალაქეობის მქონე მოსახლეობაა. მათთვის მკურნალობის თუნდაც 30%-ის თანადაფინანსება მძიმე ფინანსური ტვირთია. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, სახალხო დამცველმა რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს, სადაც აღნიშნულია, რომ აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრები ყველა პაციენტი თანაბარ პირობებში უნდა იყვნენ ჩაყენებული და მათდამი ერთგვაროვანი მიდგომა უნდა იყოს შემუშავებული

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დადებითად გადაწყდა სახალხო დამცველის მიმართვები გალის რაიონში მცხოვრები (მათ შორის, საქართველოს მოქალაქეობის მქონე პირების) სამი პაციენტის თაობაზე, რომელთა მკურნალობაც სრულად დაფინანსდა პროგრამის ფარგლებში.

რაც შეეხება სოციალურ პროგრამებს, ისინი საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით საქართველოს მოქალაქეებისთვისაა გათვლილი და შესაბამისად, არ არის ხელმისაწვდომი აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრები ადამიანებისათვის, რომელთაც საქართველოს მოქალაქეობა არ გააჩნიათ. ე.წ. ოსური და აფხაზური პასპორტები, ისევე როგორც ოკუპირებულ ტერიტორიებზე გაცემული სხვა ოფიციალური დოკუმენტები არაღიგისაღიშნავია და იურიდიული ძალა არ აქვს. თუმცა, პირის იდენტიფიკაციის მიზნით, არის ამ პასპორტების გამოყენების პრეცედენტები. მაგალითად, აფხაზეთიდან ან ცხინვალის

რეგიონიდან გადმოსულმა პიროვნებამ, რომელსაც საქართველოს რეფერალური პროგრამის ფარგლებში უფასოდ მკურნალობა სურს, იდენტიფიკაციისათვის სწორედ აფხაზური ან ოსური პასპორტი უნდა წარმოადგინოს. გარდა ამისა, ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ საქართველოს კანონის მე-8 მუხლი ასევე განმარტავს, რომ ოკუპირებულ ტერიტორიებზე, უკანონო ორგანოების მიერ გაცემული აქტები ასევე უკანონოა „გარდა იმ შემთხვევისა, როცა აღნიშნული აქტი გამოიყენება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით პირადობის ნეიტრალური მოწმობის ან/და ნეიტრალური სამგზავრო დოკუმენტის გაცემის მიზნებისათვის.“

ასევე, ე.წ. ოსური და აფხაზური პასპორტები გამოიყენება მაშინაც, როდესაც ოჯახის წევრები ჩამოდიან საქართველოს ციხეებში პატიმრების მოსანახულებლად. ასეთი პრეცედენტები მხოლოდ დადებითად შეიძლება შეფასდეს, რადგან ის ერთი მხრივ, ხელს უწყობს ადამიანის უფლებების დაცვას და მეორე მხრივ, შესაძლებელს ხდის გამყოფი ხაზებით დაშორებულ საზოგადოებებს შორის კონტაქტებისა და ნდობის აღდგენას.

საქართველოს ხელისუფლებას აკისრია ვალდებულება დაიცვას კონფლიქტური რეგიონების მკვიდრი მოსახლეობის უფლებები და უზრუნველყოს მათთვის სოციალურ პროგრამებზე ხელმისაწვდომობა, საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელი დოკუმენტის არ ქონის მიუხედავად. საქართველოს სახალხო დამცველისათვის ცნობილი გახდა ისეთი შემთხვევის შესახებაც, როდესაც ე.წ. ოსური პასპორტის მქონე მოქალაქეს უარი ეთქვათ სოციალური დახმარებაზე:

მოქალაქე ნ.პ.-ს საქმე

სახალხო დამცველს განცხადებით მიმართა მოქალაქე ნ.პ.-მ, რომელიც ცხინვალში მცხოვრები სიძისთვის შრომითი მოვალეობის შესრულებისას მისი ჯანმრთელობისათვის მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად ყოველთვიურ დახმარებას ითხოვს. ეს საკითხი 2013 წლის 1 მარტის საქართველოს მთავრობის №45 დადგენილებით რეგულირდება. თუმცა, დახმარებით სარგებლობა შეუძლია მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეობის მქონე პირს და ამ მოტივით, სოციალური მომსახურების სააგენტომ ცხინვალში მცხოვრები მოქალაქისთვის, რომელიც ე.წ. სამხრეთ ოსეთის პასპორტის მფლობელია, დახმარების დანიშვნაზე უარი განაცხადა.

საქმის სრულყოფილად შესწავლის შემდეგ, სახალხო დამცველმა წინადადებით მიმართა საქართველოს პრემიერ-მინისტრსა და საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს. წინადადებაში აღნიშნულია, რომ ე.წ. ოსური და აფხაზური პასპორტების, როგორც საიდენტიფიკაციო დოკუმენტის გამოყენების პრაქტიკა ქვეყანაში არსებობს. შესაბამისად, კონფლიქტის ზონაში მცხოვრებ მოსახლეობას უნდა შეეძლოს ისარგებლონ სხვა სოციალური თუ საგანმანათლებლო პროგრამებით ამ დოკუმენტების საშუალებით.

სახალხო დამცველის მოსაზრებით, საწყის ეტაპზე ცვლილებები უნდა შევიდეს შემდეგ საკანონმდებლო და ნორმატიულ აქტებში, რომლებიც საშუალებას მისცემს კონფლიქტურ რეგიონებში მცხოვრებ მოსახლეობას, ისარგებლოს საქართველოს ხელისუფლების მიერ შეთავაზებული სოციალური და საგანმანათლებლო პროგრამებით:

- საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 14 აპრილის დადგენილება №291 სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის 2014 წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ;
- საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 1 მარტის დადგენილება №45 შრომითი მოვალეობის შესრულებისას დასაქმებულის ჯანმრთელობისათვის ვნების შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების დახმარების დანიშვნისა და გაცემის წესის დამტკიცების თაობაზე;
- საქართველოს კანონი „უმადლესი განათლების შესახებ“ და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2009 წლის 1 დეკემბრის ბრძანება №1067.

მიუხედავად იმისა, რომ სახალხო დამცველის წარმომადგენლებმა არაერთხელ ისაუბრეს ამ საკითხზე, მათ შორის „ჩართულობის სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის განხორციელების მიზნით“ შექმნილი სამთავრობო კომისიის სხდომაზეც, დღემდე საკითხის ირგვლივ შინაარსობრივი დისკუსია და ქმედითი ნაბიჯების გადადგმა არ დაწყებულა.

პრემიერ-მინისტრის აპარატმა სახალხო დამცველის წინადადება შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსთან გადაამისამართა, ხოლო ჯანდაცვის სამინისტრომ, ცვლილებების პაკეტის მომზადების ნაცვლად, სახალხო დამცველს აცნობა, რომ „ფულადი დახმარებებით/სერვისებით სარგებლობასთან მიმართებაში ერთიანი მიდგომის ჩამოყალიბების მიზნით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები მოქალაქეებისათვის შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვის/განხორციელების საკითხები განხილული იქნას უწყებათაშორისი სამუშაო ჯგუფის ფორმატში“. წერილიდან გაურკვეველია რომელ უწყებათაშორისი სამუშაო ჯგუფზეა საუბარი ან როდისთვის იგეგმება განხილვა. სახალხო დამცველის აპარატი აგრძელებს ამ საკითხზე მუშაობას.

გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა და უსაფრთხოების პრობლემები

ისევე როგორც წინა წლებში, 2014 წელსაც მოსახლეობის უსაფრთხოების სერიოზულ პრობლემად რჩება დაკავებები აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე. სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლებმა პირადად მოინახულეს დაკავებული პირები შიდა ქართლისა და სამეგრელო-ზემო სვანეთის გამყოფი ხაზის სოფლებში. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცნობით, 2014 წელს, რუსმა სამხედროებმა, „საზღვრის უკანონო გადაკვეთის“ ბრალდებით, სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე 142 პირი დააკავეს, აფხაზეთის მიმართულებით კი 380, რომელთა უმეტესობა გალის რაიონის მკვიდრია.

განსხვავებულ ინფორმაციას ავრცელებს აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში განლაგებული რუსეთის ფედერალური უსაფრთხოების სამსახურის (ФСБ) საზღვრის დაცვის სამსახური, რომლის განცხადებითაც 2014 წლის იანვარი-სექტემბრის მონაცემებით, მათ დააკავეს

3 500-ზე მეტი ადამიანი,¹² ხოლო, ბოლო ხუთი წლის განმავლობაში აფხაზეთის „სახელმწიფო საზღვრის დარღვევისათვის“ დაკავებული იქნა 10 000-ზე მეტი ადამიანი და 1 000-ზე მეტი სატრანსპორტო საშუალება, აღკვეთილი იქნა 800-ზე მეტი „კონტრაბანდის“ შემთხვევა.¹³ რაც შეეხება სამხრეთ ოსეთის მიმართულებით, ოსური დეფაქტო სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის (КГБ) განცხადებით, 2014 წელს, „სასაზღვრო რეჟიმის“ დარღვევის გამო სულ დაკავებული იყო 493 ადამიანი, აქედან 249 ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მოქალაქე, 140 საქართველოს მოქალაქე, 75 რუსეთის მოქალაქე და 29 სხვა ქვეყნების მოქალაქეები.¹⁴ 2013, წელს დაკავებულთა საერთო რაოდენობა ამავე სამსახურის მონაცემებით, 331 იყო, მათ შორის 136 ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მოქალაქე, 143 საქართველოს მოქალაქე და 52 სხვა ქვეყნის მოქალაქეები.¹⁴

2013 წელს ქართულ-აფხაზურ გამყოფ ხაზზე, ენგურის ხიდის საკონტროლო გამშვები პუნქტის გარდა, კიდევ 4 პუნქტი გაიხსნა (ფახულანი-ჭალე; თაგილონი-შამგონა, ოტობაია-განმუხური, ხურჩა-ნაბაკევი), რომლით სარგებლობის უფლება მხოლოდ გალის რაიონის მოსახლეობას აქვს აფხაზური პასპორტისა და ე.წ. ფორმა N9-ის ფლობის შემთხვევაში. გამომდინარე იქიდან, რომ აფხაზური პასპორტი და ფორმა N9 გალის რაიონში მცხოვრები მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილს არ აქვს, მათ შემოვლითი გზებით უწევს საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მოხვედრა, რაც დაკავების რისკთან არის დაკავშირებული. სწორედ ამით აიხსნება აფხაზეთის გამყოფ ხაზზე დაკავებების ესოდენ მაღალი სტატისტიკა. საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მცხოვრებ პირთათვის, მათ შორის მიმდებარე სოფლების მკვიდრთათვის, გამყოფი ხაზის გადაკვეთა აკრძალულია დეფაქტო ხელისუფლების მიერ.

4 ახალი გამშვები პუნქტის გახსნა დადებითი მოვლენა იყო ადგილობრივი მოსახლეობის გადაადგილების თავისუფლების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით. სოფლის მოსახლეობას აღარ უწევთ საათობით მგზავრობა ენგურის ხიდამდე მისაღწევად, რომელიც ფინანსურ ხარჯთანაც იყო დაკავშირებული. თუმცა, აფხაზეთში, 2014 წელს განვითარებული პოლიტიკური ცვლილების შემდეგ, დღის წესრიგში კვლავ დადგა ზემოთ აღნიშნული 4 პუნქტის გაუქმების საკითხი. ასეთი გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში, აშკარაა რომ გაიზრდება შემოვლითი გზებით მოსარგებლე ადამიანების რაოდენობა, შესაბამისად, დაკავებულთა რაოდენობაც, რითაც კიდევ უფრო გაუარესდება ადამიანის უფლებების მდგომარეობას აფხაზეთში.

გადაადგილების თავისუფლების თვალსაზრისით კიდევ უფრო რთული ვითარებაა სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე, რადგან იქ ერთადერთი მოქმედი გამშვები პუნქტი არის ახმაჯი-მოსაბრუნის პოსტი, რომლით სარგებლობაც მხოლოდ ახალგორის რაიონის მკვიდრთ შეუძლიათ, ისიც სპეციალური საშვების საფუძველზე. საკითხის სირთულე გამოიხატება იმაში, რომ 2014 წელს დეფაქტო ხელისუფლებამ შეზღუდა ახალგორის

¹² С начала года задержаны 3,5 тыс нарушителей границы Абхазии с Грузией, რაი ნოვოსტი, 01.10.2014 ინფორმაცია ხელმისაწვდომია < <http://ria.ru/incidents/20141001/1026508132.html> > [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 თებერვალს].

¹³ Погрануправление ФСБ России в Абхазии отмечает пятую годовщину со дня образования, აფსნიპრესი, 28.04.2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <http://apsnypress.info/news/11823.html> > [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 თებერვალს].

¹⁴ В 2014 году в Южной Осетии зарегистрировано 493 факта нарушения госграницы – КГБ, საინფორმაციო სააგენტო რეს, 27.01.2015. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://cominf.org/node/1166504080>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 თებერვალს].

რაიონის მკვიდრთათვის საშვების გაცემა, რამაც რაიონში სერიოზული დამაბულობა გამოიწვია. მაისის თვეში, მოსახლეობის უმრავლესობას თითქმის ერთი თვის მანძილზე შეეზღუდა გადაადგილება. შემდეგ კი, საშვები გაიცა ქაოტურად, გაურკვეველი კრიტერიუმებით, ხოლო უარის თქმის შემთხვევაში ახსნა-განმარტებების გარეშე. დაფიქსირდა შემთხვევები, როდესაც ოჯახის ზოგიერთ წევრზე გაიცა საშვი, მაგალითად 2 წლის ბავშვზე, მაგრამ დედას უარი ეთქვა. სახალხო დამცველის წარმომადგენელი ასევე ესაუბრა თბილისში სასწავლებლად მყოფ სტუდენტებს, რომელთაც საშვები ვერ მიიღეს და ველარ ახერხებენ ახალგორში დაბრუნებას და მშობლების მონახულებას, მშობლებს კი საშვის არ ქონის გამო, ახალგორის დატოვების საშუალება არ აქვთ.

იმ პირებმა, ვინც ვერ მიიღო საშვი და ესაჭიროებათ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოსვლა, ახალგორის „კაგებემ“ გამოსავალი შესთავაზა: მოქალაქე სიტყვიერად ატყობინებს მათ, რომ სურს რაიონის დატოვება „დეპორტი“¹⁵, რაც გულისხმობს ტერიტორიის დატოვებას 5 წლის ვადით. ეს ინფორმაცია გადაეცემა რუსეთის ფედერაციის სასაზღვრო ჯარების მიერ კონტროლირებად გამშვებ პოსტს, სადაც ხდება გაფორმება. ამ გზას ძირითადად სტუდენტები მიმართავენ, რომლებიც საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე სწავლობენ. თუმცა, 5 წლის მანძილზე თუ იგივე პიროვნება მიიღებს საშვს, მას შესაძლებლობა ექნება დაბრუნდეს რაიონში და გადაადგილდეს ადმინისტრაციულ ხაზზე.¹⁵

ახმაჯი-მოსაბრუნის გამშვები პუნქტით ვერ სარგებლობენ ცხინვალის, ჯავის ან ზნაურის რაიონებში მცხოვრები მოსახლეობა. მათ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მოხვედრის მხოლოდ ორი შესაძლებლობა აქვთ: პირველი, შემოვლითი გზებითა და ბილიკებით, რითაც საფრთხეში ჩაიგდებიან თავს დაკავების მაღალი რისკის გამო და მეორე, რუსეთის ფედერაციის პასპორტებით შეუძლიათ საქართველოში შემოვიდნენ საქართველო-რუსეთის საზღვარზე განლაგებული ზემო ლარსის გამშვები პუნქტის გავლით. აღსანიშნავია, რომ ცხინვალში გაცემული რუსეთის პასპორტების მფლობელებს, რუსი მესაზღვრეები ზემო ლარსის გამშვები პუნქტის გადმოკვეთის უფლებას არ აძლევენ. ამ შემთხვევაში, აუცილებელია პირი ფლობდეს რუსეთის ტერიტორიაზე გაცემულ რუსეთის ფედერაციის პასპორტს.

სამწუხაროა, რომ გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა გადაუდებელი თუ დაგეგმილი სამედიცინო დახმარების აუცილებლობის დროსაც ხდება. სახალხო დამცველისათვის ცნობილი გახდა შემთხვევის შესახებ, როდესაც გალის რაიონის საავადმყოფოში, კომატოზურ მდგომარეობაში მყოფი 13 წლის გოგონას საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე ტრანსპორტირების უზრუნველსაყოფად ოჯახის წევრებს საათზე მეტი დასჭირდათ, რათა მოეძებნათ „გასვლის საშვის“ მქონე ავტომობილი და მისი მძღოლი.¹⁶ სიტუაციას ისიც ამძიმებს, რომ გალის საავადმყოფოში რეანიმაციული განყოფილება არ ფუნქციონირებს, სასწრაფო დახმარების მანქანას კი 2011 წლიდან აფხაზური მხარის გადაწყვეტილებით, ენგურის ხიდზე აღარ ატარებენ. საბოლოო ჯამში, გოგონას ტრანსპორტირება მოხდა ჩვეულებრივი მსუბუქი ავტომობილით, რომელიც, თავისთავად

¹⁵ В 2013 году в Южной Осетии зарегистрировано 331 факт нарушения режима пересечения госграницы, осрадио, 10.01.2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <http://osradio.ru/raznoe/67403-v-2013-godu-v-juzhnoj-osetii-zaregistrirovano.html> > [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 10 თებერვალს].

¹⁶ ახალგორში საკონტაქტო პირების მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია.

არ არის შესაფერისი მძიმე პაციენტების ტრანსპორტირებისათვის. ადგილობრივი მოსახლეობა წლებია ითხოვს, გალის რაიონის სასწრაფო დახმარების მანქანებს მიეცეთ უფლება დაუბრკოლებლად გადავიდნენ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე.

სახალხო დამცველს ასევე აცნობეს აფხაზეთი გამყოფ ხაზზე, 12 წლის ავადმყოფი გოგონას დაკავების შესახებ, რომელიც 2014 წლის დეკემბერში, გალის რაიონიდან დედასთან ერთად საოპერაციოდ მიდიოდა თბილისში. მას რუსეთის ბაზის გაყინულ სარდაფში 5 საათის გატარება მოუწია, რის შედეგადაც ბავშვს აეწია ტემპერატურა და დაეწყო ასთმური შეტევები. შექმნილი ვითარების გამო მოზარდისათვის ოპერაციის გაკეთება რამდენიმე თვით გადაიდო.¹⁷

ასეთი ფაქტები ჯანმრთელობის დაცვის უფლების ხელყოფად უნდა შეფასდეს. ჯანმრთელობის დაცვის უფლება არაერთი საერთაშორისო დოკუმენტით არის აღიარებული. მათ შორის, „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის“ მე-12 მუხლის თანახმად, ყველა ადამიანს აქვს უფლება ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობის უმაღლეს შესაძლო სტანდარტებზე. ჯანმრთელობის დაცვის უფლება ასევე მოიცავს ჯანდაცვის სისტემაზე ხელმისაწვდომობას და იგი ადამიანის აბსოლუტურ უფლებას და შესაბამისად სამართლებრივი დაცვის განსაკუთრებულ საგანს წარმოადგენს.

ასევე, ხშირია გადაადგილების თავისუფლების შეზღუდვა იმ სკოლის მოსწავლეებისათვისაც, რომლებიც გამყოფი ხაზის მიღმა მდებარე სკოლებში იღებენ საშუალო განათლებას. ასეთია, წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფლების ფახულანისა და წყოუშის სკოლები, სადაც გალის რაიონში მცხოვრები 40 მოსწავლე დადის და ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ განმუხურის სკოლა, სადაც გალის რაიონიდან 18 მოსწავლე გადმოდის. მათ, აფხაზური დეფაქტო ადმინისტრაციის მიერ გაცემული სპეციალური საშვები აქვთ, რითაც გადაადგილდებიან გამშვებ პუნქტებზე. თუმცა, საშვები დროებითია და ვადის გასვლის შემთხვევაში რუსი მესაზღვრეები მათ ან არ აძლევენ გზის გაგრძელების საშუალებას გამშვებ პუნქტზე ან სულაც, რამდენიმე საათით აკავებენ. ამასთან, მოსწავლეებს 3-4 კმ-ის გავლა უწევთ ფეხით რათა გამშვებ პუნქტამდე მივიდნენ. პოსტიდან სკოლამდე კი მათ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ სკოლისათვის გამოყოფილი ტრანსპორტი ემსახურება.

ამის გარდა, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხურჩაში მცხოვრები 6 ბავშვი გალის რაიონის სოფელ ნაბაკევის სკოლაში დადის ტერიტორიული სიახლოვის გამო. აღსანიშნავია, რომ 2013 წლამდე 19 მოსწავლე დადიოდა ნაბაკევის სკოლაში. თუმცა, 2014 წლის ახალი სასწავლო წლიდან ბავშვებს კატეგორიულად აუკრძალეს აფხაზური პასპორტის გარეშე გამყოფი ხაზის გადაკვეთა, რის გამოც მოსწავლეები იძულებულნი გახდა სწავლა ხურჩიდან შორს მდებარე სკოლებში გაეგრძელებინათ. დარჩენილი 6 მოსწავლე სკოლაში შემოვლითი გზით დადის, რის გამოც რუსი მესაზღვრეები მათ ხშირად აკავებენ ან გზის გაგრძელების საშუალებას არ აძლევენ. ამით, არა მხოლოდ მათი გადაადგილების უფლება, არამედ განათლების უფლებაც ირღვევა.¹⁸

¹⁷ გალში საკონტაქტო პირის მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია.

¹⁸ გალში საკონტაქტო პირის მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია.

გამყოფ ხაზზე რეგულარულად მოძრაობს ჯავის რაიონის სოფელ სინაგურში მცხოვრები 14 ბავშვი, რომელიც საჩხერის მუნიციპალიტეტის სოფელ პერევის სკოლაში სწავლობს და დეფაქტო ოსური ადმინისტრაციის მიერ გაცემული სპეციალური საშვებით გამშვებ პუნქტზე უფრო თავისუფლად გადაადგილდებიან ვიდრე აფხაზეთში მცხოვრები მოსწავლეები. თუმცა, მოსწავლეებს ყოველდღიურად 6-7კმ-ს გავლა უწევთ ფეხით რუსულ საგუშაგომდე მისასვლელად. საქართველოს მიერ კონტროლირებად მხარეს კი მათ სკოლამდე მისასვლელად ტრანსპორტი ემსახურებათ.

ქენევის საერთაშორისო დისკუსიებისა და ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის შეხვედრის ფარგლებში, ქართულმა მხარემ არაერთხელ დააყენა მოსწავლეების გადაადგილების თავისუფლების, განათლების უფლების და მათთვის გამშვებ პუნქტებამდე ტრანსპორტით უზრუნველყოფის საკითხი. თუმცა, პრობლემები რჩება და სისტემურ გადაჭრას საჭიროებს.

მოქალაქე ი.ბ.-ს საქმე

ი.ბ. და მისი ოჯახის 4 წევრი, რომელთაგანაც ორი არასრულწლოვანია, წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ფახულანის განაპირას ცხოვრობენ. 2013 წლის გაზაფხულზე, რუსმა მესაზღვრეებმა მათ სახლსა და სოფელს შორის მავთულხლართები გააბეს, რითაც ოჯახი საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიას მოწყვეტეს. ამის შედეგად ოჯახს, მათ შორის ბავშვებს, შეეზღუდა გადაადგილების თავისუფლება. იმის გამო, რომ ბავშვებს სწავლაში ხელი არ შეშლოდათ, მშობლებმა ისინი სოფელში დარჩენილ ნათესავებს მიაბარეს, თვითონ კი მალულად ცდილობენ საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მოხვედრას, რის გამოც რუსმა მესაზღვრეებმა არაერთხელ დააკავეს და დააჯარიმეს.

საქართველოს სახალხო დამცველმა მიმართა შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის სახელმწიფო მინისტრის აპარატს, რათა ოჯახის საკითხი ქენევის საერთაშორისო დისკუსიის ფარგლებში დაესვათ აფხაზეთ და რუსულ მხარესთან. სახალხო დამცველის აპარატმა პრობლემის თაობაზე ასევე აცნობა ქენევის საერთაშორისო დისკუსიების თანათავმჯდომარეებს.

სახალხო დამცველმა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან იძულებით გადაადგილებულ პირთა, განსახლებისა და ლტოლვილთა სამინისტროს ი.ბ.-ს ოჯახის მდგომარეობა აცნობა. სახალხო დამცველის თანამშრომლებთან კონსულტაციის შემდეგ, ი.ბ.-მ განცხადებით მიმართა სამინისტროს საცხოვრებლით დაკმაყოფილების თაობაზე. მოქალაქის საცხოვრებლით დაკმაყოფილების საკითხი დევნილთა საკითხების შემსწავლელი კომისიის უახლოეს სხდომაზე განიხილება.

მოქალაქე ბ.წ.-ს საქმე

საქართველოს სახალხო დამცველს განცხადებით მიმართა სამხედრო მოსამსახურე ბ.წ.-მ, რომელიც გამყოფ ხაზზე მდებარე სოფელში, მავთულხლართების სიახლოვეს ცხოვრობს. სახალხო დამცველის მიერ საქმის შესწავლის შედეგად გაირკვა, რომ რუსი მესაზღვრეები ფლობენ ინფორმაციას, იმის შესახებ, რომ ბ.წ. საქართველო-რუსეთის ომის მონაწილეა და რეგულარულად კითხულობენ მის ადგილსამყოფელს. მისი დაკავების ან გატაცების

მუდმივი მაღალი რისკის გამო ბ.წ. დათხოვნისა თუ კუთვნილი შევსებულების გამო ვერ ახერხებს სახლში დაბრუნებას და ოჯახის წევრების მონახულებას. სავარაუდოა, რომ იგი მანამდე ვერ შეძლებს სახლში დაბრუნებას, სანამ გამყოფ ხაზზე განლაგებული იქნებიან რუსეთის სასაზღვრო თუ სახმელეთო ჯარები.

ბ.წ.-ს უსაფრთხოების და უფლებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, სახალხო დამცველმა მიმართა თავდაცვის მინისტრს შეესწავლა ბ.წ.-ს შემთხვევა და იმის გათვალისწინებით, რომ იგი ფაქტობრივად ვერ ბრუნდება თავის საცხოვრებელ სახლში, განეხილა მისი საცხოვრებელი ფართით უზრუნველყოფის შესაძლებლობა. შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბიდან სახალხო დამცველს ეცნობა, რომ საბინაო ფონდში არსებული შეზღუდული რაოდენობის ბინების გამო ბ.წ.-ს დაკმაყოფილება ვერ მოხერხდა.

დაკავებები გამყოფ ხაზზე და დაკავებულით მდგომარეობა

შექმნილი სიტუაციიდან გამომდინარე, უსაფრთხოების განცდა გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობაში დაბალია. ადგილობრივების ცნობით, არის შემთხვევები, როდესაც რუსი მესაზღვრეები საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოდიან და მოსახლეობას საკუთარ ბაღებში, სოფლის გზაზე ან სასაფლაოზე აკავებენ (სოფლები: ფლავი, ბერშუეთი, ზემო სოზისი). 2014 წლის პიკად ალბათ მაისის თვე შეიძლება ჩაითვალოს, როდესაც 2-დან 12 მაისამდე, სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე 26 ადგილობრივი მკვიდრი დააკავეს ჯონჯოლის კრეფის დროს.

დაკავებები გამყოფ ხაზზე, როგორც წესი რამდენიმე დღე გრძელდება და დეფაქტო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, ჯარიმის გადახდის შემდეგ დაკავებულს ათავისუფლებენ. სამხრეთ ოსეთის გამყოფ ხაზზე დაკავებისათვის ჯარიმა 2, 000-11,000 რუბლია (დაახლოებით 100-600 ლარი), იმის მიხედვით, თუ რამდენჯერ იყო პირი დაკავებული. აფხაზეთის მიმართულებით ჯარიმა გალის რაიონის მოსახლეობისათვის 1,000-1,200 რუბლს (დაახლოებით 35-50 ლარი) შეადგენს, ხოლო საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე მცხოვრებთათვის 30,000-100,000 რუბლს (დაახლოებით 500-5,000 ლარი) შორის მერყეობს. ეს თანხა ადგილობრივი მოსახლეობისათვის მძიმე ფინანსური ტვირთია. მოსახლეობა დახმარების გაწევას ითხოვს, რადგან მათი უმეტესობა სოციალურად დაუცველია. არის შემთხვევები როდესაც ოჯახიდან ორ წევრს აკავებენ. აკავებენ ბავშვებსაც, ქალებსაც და მოხუცებსაც.

სახალხო დამცველის წარმომადგენლები ესაუბრნენ 15 წლის სკოლის მოსწავლეს, რომელიც 2014 წლის ნოემბერში, მაშინ დააკავეს რუსმა სამხედროებმა, როდესაც სოფლის ტერიტორიაზე საქონელს ეძებდა. მისი განმარტებით, ორი დღე 3 დაკავებულთან ერთად ცივ, ნესტიან სარდაფში გაატარა რის გამოც შეექმნა ჯანმრთელობის პრობლემები. მესამე დღეს იგი შედარებით უკეთეს პირობებში გადაიყვანეს და ჯარიმის გადახდის შემდეგ გაათავისუფლეს.

2014 წლის დეკემბერში, ცხინვალის ციხეში თავისუფლება აღკვეთილი ჰქონდა

საქართველოს 6 მოქალაქეს. აქედან ორი ახალგორის მკვიდრია, რომლებსაც ჯაშუშობა და ადამიანის გატაცება ედებათ ბრალად, ორი გამყოფი ხაზის სოფლის მკვიდრი, რომლებიც „საზღვრის კვების“ ბრალდებით არიან დაკავებულნი, და ორი ძმა, რომლებიც სამშობლოს ღალატის ბრალდებით მაშინ დააკავეს, როდესაც ცხინვალში, დედის გასვენებაში იმყოფებოდნენ.

პატიმრობიდან გათავისუფლებული პირები, რომელთაც სახალხო დამცველის წარმომადგენლები ესაუბრნენ, დაკავებისას მოპყრობას არ უჩივიან, თუმცა, საუბრობენ გაუსაძლისი პირობების შესახებ.

როგორც ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის, ისე საქართველოს კონსტიტუციით აღიარებულია ყველა ადამიანის თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის უფლება, პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება, თავისუფალი მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის არჩევის უფლება.

კონფლიქტურ რეგიონებში საქართველოს მოქალაქეების ე.წ. „სასაზღვრო რეჟიმის“ დარღვევისათვის დაკავება/დაპატიმრება წარმოადგენს ადამიანების თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლების ხელყოფას. ადამიანის თავისუფალი გადაადგილების და მიმოსვლის უფლება გარანტირებულია არაერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ხელშეკრულებით/კონვენციით. გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-3 და მე-9 მუხლი განსაზღვრავს, რომ ყოველ ადამიანს აქვს სიცოცხლის, თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება და არავის დაპატიმრება, დაჭერა ან გამკვება არ შეიძლება თვითნებურად. ევროპულმა სასამართლომ საქმეში „ილაშკუ და სხვები მოლდოვასა და რუსეთის წინააღმდეგ“ დაადგინა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლის (თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლება) დარღვევა, იმის გამო, რომ განმცხადებელთა პატიმრობა არ იყო კანონიერი, რადგან განაჩენი, რომლის თანახმადაც ისინი დაპატიმრეს, არ იყო გამოტანილი კომპეტენტური სასამართლო ორგანოს მიერ. ევროპული სასამართლოს შეფასებით, არც ერთი განმცხადებელი არ ყოფილა მსჯავრდებული „სასამართლოს“ მიერ და რომ პატიმრობის სასჯელის გამოტანა ისეთი ორგანოს მიერ, როგორიც არის ე.წ. „დნესტრისპირეთის რესპუბლიკის“ უზენაესი სასამართლო, არ შეიძლება ჩაითვალოს „კანონიერ პატიმრობად“.

საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე, რუსთავის და ქსნის ციხეებში 7 ოსი პატიმარია, რომლებიც „გაცვლას“ ან ცხინვალში გადაყვანას ითხოვენ, მათ შორის ორი ქალბატონია, სამ მამაკაცს კი სამუდამო პატიმრობა აქვს მისჯილი.

გიორგი ზასევეს, გიორგი ვალიევისა და სოსლან კოჩიევის საქმე

2005 წლის 1 თებერვლის გორის ტერაქტის ორგანიზებისათვის, რომლის შედეგადაც 3 პოლიციელი დაიღუპა და 30-მდე პირი დაიჭრა, მსჯავრდებულ სამ პირს გიორგი ზასევეს, გიორგი ვალიევისა და სოსლან კოჩიევის სამუდამო პატიმრობა აქვთ მისჯილი. ზასევემა და ვალიევმა სასამართლოზე დანაშაული აღიარეს, თუმცა აცხადებენ, რომ კოჩიევი პირველად ციხეში გაიცინეს და რომ მას ტერაქტთან კავშირი არ ჰქონია. დივერსიული ჯგუფის დანარჩენ ექვს წევრზე ძებნაა გამოცხადებული.

ოსური მხარე ყოველთვის აქტიურად აყენებდა მათი გათავისუფლების საკითხს. მიუხედავად მათი აღიარებითი ჩვენებისა, ცხინვალში დარწმუნებული არიან მათ უდანაშაულობაში, საუბრობენ ბრალდებულთა დაშინებასა და ზეწოლაზე, მიუთითებენ სხვადასხვა პროცესუალურ დარღვევებსა და სამართლიანი სასამართლოს ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის ფაქტებზე.

საქართველოს ხელისუფლებას მათ გათავისუფლებაზე ჩამოყალიბებული პოზიცია არ აქვს. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს წარმომადგენლების მიერ სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის (IPRM) ფარგლებში, ოსურ მხარეს არაერთხელ შესთავაზეს ტერორიზმისათვის გასამართლებული სამი პატიმრის გარდა, ყველა დანარჩენი პატიმრის გათავისუფლება ცხინვალის ციხეში მყოფი პატიმრების სანაცვლოდ, თუმცა ოსური მხარე ამაზე უარს აცხადებდა.

გადაადგილების თავისუფლებასა და პატიმართა საკითხს სახალხო დამცველმა 2014 წელს სპეციალური ანგარიში მიუძღვნა, სადაც განხილული იყო გადაადგილების თავისუფლების საკითხი და დაკავებულთა მდგომარეობა.¹⁹

აფხაზეთის ციხეებში პატიმრების საკითხი

საქართველოს ხელისუფლებას ამ ეტაპზე არ გააჩნია სრული სია აფხაზეთში თავისუფლება აღკვეთილ საქართველოს მოქალაქეებსა და მათდამი წაყენებული ბრალდებების შესახებ. 2012 წლის 8 ოქტომბერს, აფხაზეთის დე-ფაქტო საგარეო საქმეთა სამინისტრომ გამოაქვეყნა 15 პირის სია, რომლებიც გასამართლებულები არიან ჯაშუშობის, ტერორიზმის, ყაჩაღობის, იარაღის უკანონო შენახვისა და კონტრაბანდის ბრალდებით.²⁰ მათ შორის 9 გალის რაიონის მკვიდრია, დანარჩენი კი ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის. ამ სიის სიზუსტის გადასამოწმებლად ან აფხაზეთში პატიმართა მდგომარეობის შესწავლაზე სახალხო დამცველს ხელი არ მიუწვდება. სახალხო დამცველს განცხადებით მიმართა, ერთ-ერთი პატიმრის ოჯახის წევრმა, რომელიც პატიმრის მძიმე ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასა და საპატიმროში გაუსაძლის პირობებზე საუბრობს, თუმცა, ობიექტური გარემოებების გამო, სახალხო დამცველს არც ამ გარემოებების შესწავლის შესაძლებლობა გააჩნია. სახალხო დამცველმა რეაგირებისათვის ინფორმაცია შინაგან საქმეთა სამინისტროს გადაუგზავნა.

მედიასაშუალებებით გავრცელდა ინფორმაცია, რომ 2013 წლის 25 სექტემბერს აფხაზეთის დეფაქტო უზენაესმა სასამართლომ 20 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯა გ. ლ.-ს, რომელსაც, როგორც პარტიზანული ჯგუფის „ტყის ძმების“ წევრს, ბანდფორმირების შექმნა, მკვლელობა და ადამიანთა გატაცება ედება ბრალად.²¹ მედიაშივე გავრცელებული ინფორმაციით, ასევე დაკავებული არიან გალის მკვიდრი მანუჩარ შონია, დათო თორდია

¹⁹ განათლების უფლება სოციალურ უფლებათა კატეგორიას მიეკუთვნება და აღიარებულია ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტითა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის №1 დამატებითი ოქმით, ბავშვთა უფლებების კონვენციით და სხვა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით.

²⁰ ნარკვევის სრული ხელმისაწვდომია <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/1/1771.pdf>.

²¹ Доклад о террористической деятельности спецслужб Грузии на территории Республики Абхазия афсნიპრესი, 15.10.2012. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://apsnypress.info/docs/7502.html>>. [ბოლოს ნანახია 2014 წლის 20 სექტემბერს].

და გიორგი ნარმანია.²²

სახალხო დამცველს განცხადებით მიმართა, ერთ-ერთი პატიმრის ოჯახის წევრმა, რომელიც პატიმრის მძიმე ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობასა და საპატიმროში გაუსაძლის პირობებზე საუბრობს.

კრიმინოგენული სიტუაცია გალის რაიონში

ადამიანის უფლებების თვალსაზრისით, 2014 წელი განსაკუთრებით მძიმე გამოდგა გალის რაიონის მცხოვრებთათვის.²³ მიუხედავად იმისა, რომ კონფლიქტის ზონებში დიდი ხანია აღარ მიმდინარეობს საბრძოლო მოქმედებები, ფორმალური და არაფორმალური სტატუსის შეიარაღებული ფორმირებები აგრძელებენ უკანონო მოქმედებებს და არღვევენ მშვიდობიანი მოსახლეობის უფლებებს.

მართალია, საქართველოს ხელისუფლება აცხადებს, რომ მთავრობის სამშვიდობო პოლიტიკის წყალობით, შემცირდა ინციდენტების რაოდენობა გალის რაიონში და დამაბულობის კერები საოკუპაციო ხაზის გასწვრივ,²⁴ სანდო სტატისტიკური მონაცემები ამ მიმართულებით არ მოიპოვება, გალის რაიონის მოსახლეობა კი განსაკუთრებით გახშირებულ გატაცებებს, თავდასხმებსა და დაყაჩაღებებს უჩივის.

ადამიანის უფლებების თვალსაზრისით, გალის რაიონი დღემდე რჩება საქართველოს ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე რეგიონად. ადგილი აქვს ისეთი ფუნდამენტური უფლებების დარღვევას, როგორიცაა სიცოცხლის, საკუთრების, პირადი თავისუფლებისა და უსაფრთხოების უფლება.

ერთის მხრივ, ცენტრალური ხელისუფლება ვერ ახორციელებს ეფექტურ კონტროლს და შესაბამისად ვერ იღებს კრიმინალის წინააღმდეგ საბრძოლველად გადამჭრელ ზომებს. მეორეს მხრივ, გალის რაიონის მოსახლეობა პირისპირ არის დარჩენილი ადგილობრივი, არაეფექტურ დეფაქტო სამართალდამცავ სისტემასთან, კრიმინალურ დაჯგუფებებთან და რუსეთის საოკუპაციო ჯარებთან. დეფაქტო აფხაზური ხელისუფლებისა და რუსეთის ხელისუფლების გადაწყვეტილებით, საერთაშორისო სადამკვირვებლო მისიები, მათ შორის ადამიანის უფლებების სფეროში მომუშავე ორგანიზაციები, რაიონში ვერ შედიან და ადგილობრივი მოსახლეობა სრულიად დაუცველია.

2014 წელი გამოირჩეოდა გამოსასყიდის სანაცვლოდ მოსახლეობის გატაცებების ინტენსივობით. სახალხო დამცველის აპარატმა არაერთი ასეთი შემთხვევა დააფიქსირა, მათ შორის 5 და 8 წლის არასრულწლოვნების. გატაცებების ცალკეული შემთხვევები

²² Один из руководителей грузинской вооруженной банды «Лесные братья» приговорен к 20 годам лишения свободы. აფსნიპრესი. 16.10.2013. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://apsnypress.info/news/10328.html>> [ბოლოს ნანახია 2014 წლის 20 სექტემბერს].

²³ გალში საკონტაქტო პირების მიერ სახალხო დამცველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია.

²⁴ შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატის მიერ 2 წლის განმავლობაში გაწეული საქმიანობის ანგარიში. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 2 თებერვალს].

ფატალურადაც დამთავრდა. ადგილობრივების განცხადებით, გამოსასყიდის მიხედვით შესაძლებელია იმის გამოცნობა, თუ რამდენკაციანი დაჯგუფებაა ამის ჩამდენი. გამოსასყიდი 1 500 დოლარიდან 30 000 დოლარის ფარგლებში მერყეობს. ხშირად გატაცების შემთხვევების შესახებ ოჯახის წევრები დეფაქტო სამართალდამცველებს არც ატყობინებენ.²⁵

გალში მოქმედი არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლების განცხადებით, გაუარესებული უსაფრთხოების სიტუაციის გამო, გალის ე.წ. ქვედა ზონაში მუშაობას ვეღარ ახერხებენ. თუ აქამდე გატაცებები ძირითადად გალის რაიონის ე.წ. ქვედა ზონის სოფლებში ხდებოდა, წელს ასეთმა ფაქტებმა ქალაქ გალსა და მის გარშემო განლაგებულ სოფლებშიც იმატა.²⁶

2015 წლის 12 იანვარს, კრიმინალურმა დაჯგუფებამ, გამოსასყიდის მიღების მიზნით, სოფელ ჭუბურხინჯის მკვიდრი გ.გ. გაიტაცა. გ.გ-მ ღამით თავი დაიხსნა, ერთ-ერთი გამტაცებელი მოკლა და დასახმარებლად აფხაზ სამართალდამცველებს მიმართა, რომელთაც გამტაცებელთა დასაკავებლად სპეც-ოპერაცია განახორციელეს. სპეც-ოპერაცია მიმდინარეობდა დასახლებულ პუნქტებში და მას ოპერაციაში მონაწილე აფხაზეთის კონტრტერორისტული ცენტრის თანამშრომლისა და რუსეთის სასაზღვრო ჯარების სამხედრო მოსამსახურის სიცოცხლე შეეწირა.²⁷ ამის შემდეგ, გალში რეგულარულად პატრულირებენ შეიარაღებული სპეც-სამსახურების წარმომადგენლები, რომლებიც მოსახლეობას რეგულარულად უმოწმებენ დოკუმენტებს.²⁸

2014 წლის 17 დეკემბერს, 1992-93 წლებში აფხაზეთის ომში მონაწილეობის ბრალდებით გალის 8 მკვიდრი დააკავეს. აფხაზურმა მედიამ ერთ-ერთი დაკავებულის, ჩვენებაც გაავრცელა, სადაც იგი 1992-93 წლებში საომარ მოქმედებებში მონაწილეობას აღიარებდა²⁹ თუმცა, „აღიარების“ მიუხედავად იგი დანარჩენ 7 პირთან ერთად ათდღიანი პატიმრობის შემდეგ გაათავისუფლეს და გავრცელებული ინფორმაციით, აფხაზეთის დატოვება აიძულეს.³⁰ აღნიშნული ფაქტი თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთად უნდა შეფასდეს. თავისუფლებისა და პირადი უსაფრთხოების უფლებას ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-5 მუხლი იცავს. ვინაიდან პიროვნების თავისუფლება არ არის აბსოლუტური უფლება, მისი შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე და აუცილებლად, კანონით დადგენილი წესით. თუმცა, ამ შემთხვევაში, არა თუ ლეგიტიმური სასამართლოს მიერ არ ყოფილა განაჩენი გამოტანილი, არამედ, სახალხო დამცველისათვის აფხაზეთიდან მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, დეფაქტო სამართალდამცავ სტრუქტურებს სისხლის სამართლებრივი დევნაც კი არ

²⁵ გალში საკონტაქტო პირების მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.

²⁶ გალში საკონტაქტო პირების მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.

²⁷ В Галском районе убиты сотрудники правоохранительных органов, афганские, 12 января 2015. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.apsnypress.info/news/v-galskom-rayone-ubity-sotrudniki-pravookhranitelnykh-organov>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 12 მარტს].

²⁸ გალში საკონტაქტო პირების მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.

²⁹ Задержаны восемь граждан Грузии, сотрудничавшие с грузинскими оккупационными властями в период Отечественной войны народа Абхазии 1992-1993 гг. ნუქნაია გაზეთი, 19.12.2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://abh-n.ru/zaderzhany-vosem-grazhdan-gruzii-sotrudnichavshie-s-gruzinskimi-okkupacionnymi-vlastyami-v-period-otechestvennoj-vojny-naroda-abkhazii-1992-1993-gg>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 12 მარტს].

³⁰ გალში დაკავებული 8 ქართველი გაუშვეს და აფხაზეთში შესვლა აუკრძალეს, რეზონანსი, 31.12.2014. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=23159> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 12 მარტს].

დაუწყიათ.³¹

მაშინ, როდესაც ადგილობრივ მოსახლეობას რეგულარულად აკავებენ ე.წ. „საზღვრის გადაკვეთის“ ბრალდებით, სახალხო დამცველის მიერ მოპოვებული ინფორმაციით, კრიმინალური დაჯგუფებები, რომელშიც ჩართული არიან, როგორც აფხაზი, ისე ქართველი კრიმინალები, თავისუფლად გადაადგილდებიან გამყოფ ხაზზე, რაც შესაძლოა, მიუთითებდეს, რომ მათ აფხაზეთის გარკვეულ წრეებთან დანაშაულებრივი კავშირი აქვთ. მაგალითისათვის, 12 იანვრის გატაცების ერთ-ერთი ორგანიზატორი, სახალხო დამცველის ხელთ არსებული ინფორმაციით, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ კახათში ცხოვრობდა.³²

შექმნილი მდგომარეობა მიუთითებს, რომ გალის რაიონში კრიმინოგენული სიტუაცია სავალალოა, რაც უარყოფითად აისახება ადამიანის უფლებების მდგომარეობაზე. დეფაქტო სამართალდამცავი სტრუქტურები, არა მხოლოდ ვერ უმკლავდებიან კრიმინალურ სიტუაციას, ხშირად თავადაც არღვევენ ადამიანის უფლებებს. საქართველოს ხელისუფლებას აკისრია პოზიტიური ვალდებულებები გამოიყენოს ყველა მის ხელთ არსებული საშუალება, რათა აღკვეთოს კრიმინოგენული სიტუაცია და უზრუნველყოს ადამიანების უსაფრთხოება და მათი უფლებების სრული დაცვა. ამისათვის, მიზანშეწონილია, მოხდეს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და დეფაქტო ხელისუფლებას შორის თანამშრომლობა. შექმნილი სიტუაციის ფონზე, სამწუხაროა, რომ აფხაზური მხარე, ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის განახლებაზე კვლავ უარს ამბობს და ადამიანის უფლებების დასაცავად პოლიტიკურ წინაპირობებს აყენებს.

ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მშობლიურ ენაზე განათლების უფლება

გალის რაიონში სულ 31 სკოლაა, რომელშიც 2014 წლის მონაცემებით 4459 მოსწავლე სწავლობს, აქედან დაახლოებით 97% ეთნიკურად ქართველი, ხოლო 3% სხვა ეროვნების.³³ მიუხედავად ამისა, აფხაზეთის დეფაქტო ხელისუფლება მათ მშობლიურ ენაზე საშუალო განათლების მიღების უფლებას უზღუდავს.

გალის რაიონში არსებულ 31 სკოლიდან, დღეისათვის მხოლოდ 11-ში მიმდინარეობს სრულად ქართულ ენაზე სწავლება.³⁴ ეს სკოლები ძირითადად გალის რაიონის ე.წ. ქვედა ზონაში მდებარეობს. თუმცა, თერთმეტივე სკოლაში, 4-4 საათით შემცირდა ქართული ენისა და ლიტერატურის საათები (თუ მანამდე ჰქონდათ 10-10 საათი, ახლა აქვთ 6-6). ქართულისთვის ჩამორთმეული საათები გამოყენებულ იქნა რუსული ენის

³¹ აფხაზეთში საკონტაქტო პირის მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.

³² Отец одного из преступников – участник боевых действий в составе войск Госсовета Грузии в 1992-93 гг., афганец, 13 იანვარი 2015. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.apsnypress.info/news/otets-odnogo-iz-prestupnikov-uchastnik-boevykh-deystviy-v-sostave-voysk-gossoveta-gruzii-v-1992-93-g>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 12 მარტს]. ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში საკონტაქტო პირის მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისთვის მიწოდებული ინფორმაცია.

³³ ინფორმაცია მიწოდებულია გალის რაიონის საგანმანათლებლო რესურს ცენტრის მიერ.

³⁴ შედარებისათვის, 1992-93 წლის ომამდე აფხაზეთში, გალის რაიონში 58 სკოლა იყო, აქედან, მხოლოდ ორი იყო რუსული.

გასაძლიერებლად და ამ ენის სწავლების პირველი კლასიდანვე დასაწყებად (რუსული ენის სწავლება 2014 წლამდე მესამე კლასიდან იწყებოდა). ეს პროცესი მიანიშნებს, რომ „ქვედა ზონის“ სკოლებიც, გალის ე.წ. „ზედა ზონის“ სკოლებივით თანდათან რუსულენოვან სწავლებაზე გადავა.

რაც შეეხება, ზედა ზონის სოფლებს, სწავლება სრულად რუსულ ენაზე მიმდინარეობას და ყოველწლიურად ხდება ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების საათების შემცირება. 2014 სასწავლო წლისათვის ზედა ზონის ყველა სკოლის ყველა კლასში (I-XI) თითო საათით შემცირდა ქართული ენისა და ლიტერატურის გაკვეთილები და ქართულ ენას ერთი საათი, ხოლო ლიტერატურას ერთი საათი ეთმობა (მაშინ, როდესაც წინა წელს ორ-ორი საათი ეთმობოდა). გალის ორივე სკოლაში ბავშვები განათლებას მხოლოდ რუსულ ენაზე იღებენ.

გარდა იმისა, რომ იზღუდება მშობლიურ ენაზე განათლების მიღება, სწავლების რუსულ ენაზე გადასვლამ სერიოზულად გააუარესა განათლების ხარისხი. მოსწავლეებს რუსულ ენაზე სწავლა, ხოლო მასწავლებლებს საგნების რუსულ ენაზე სწავლება უჭირთ, რადგან მათი აბსოლუტური უმრავლესობა ეთნიკურად ქართველია, მასწავლებლებს კი განათლება ქართულ ენაზე აქვთ მიღებული. განსაკუთრებით ცუდ მდგომარეობაში არიან მოსწავლეები, იმის გამო, რომ შინ მეგრულად ან ქართულად საუბრობენ, სკოლაში კი ყველა საგანს რუსულად ასწავლიან და უცხო ენებთან ერთად აფხაზურ ენასაც სწავლობენ.³⁵ შედეგად, ვერც ერთ ენას ვერ ფლობენ სრულყოფილად, რაც სამომავლოდ მათ უმაღლესი განათლების მიღებასა და კარიერულ განვითარებას უზღუდავს.

აფხაზური მხარის გადაწყვეტილებით, ტყვარჩელის, ოჩამჩირისა და გალის „ზედა ზონის“ სკოლებში მიმდინარეობს აფხაზური ენის სწავლებაც, თუმცა მას რუსულთან შედარებით უფრო ნაკლები დრო ეთმობა.

უკეთესი მდგომარეობაა ოკუპირებულ ახალგორის რაიონში, სადაც 11 სკოლიდან 6 ქართულია და 5 რუსული და მოსწავლეებს მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების პრობლემა არ აქვთ, რადგან 2008 წლის ოკუპაციის შემდეგ, სიტუაცია კარდინალურად არ შეცვლილა.

ე.წ. პასპორტიზაცია და მასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებების დარღვევები

გალის რაიონის ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის საკითხი, 2014 წელს აფხაზეთში განვითარებული პოლიტიკური პროცესების ერთ-ერთი მთავარი თემა იყო. ამას გალის მოსახლეობაში ვნებათაღელვა მოჰყვა. სიტუაცია დღემდე დაძაბულია, რადგან ბოლომდე არ არის გადაწყვეტილი გალის რაიონის მოსახლეობის დოკუმენტაციისა და გადაადგილების თავისუფლების საკითხი.

³⁵ განათლება გამყოფ ხაზთან: განათლების ხელმისაწვდომობა საქართველოში გამყოფი ხაზის გასწვრივ და ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები მოსახლეობისთვის, ნაციონალიზმისა და კონფლიქტების კვლევის ინსტიტუტი და ქსელი „სინერგია“, თბილისი, 2015.

თუ აქამდე საუბარი იყო გალის მაცხოვრებლების იძულებით პასპორტიზაციაზე,³⁶ 2014 წელს ვითარება რადიკალურად შეიცვალა და დაიწყო გაცემული პასპორტების ჩამორთმევის პროცესი. დეფაქტო პროკურატურის განცხადებით, გალის, ტყვარჩელის და ოჩამჩირის რაიონებში შემოწმდა 26 197 საპასპორტო საქმე, რის შედეგადაც გამოვლინდა, რომ დარღვევით გაიცა ე.წ. აფხაზეთის მოქალაქის პასპორტი 791 პირზე გალში, 387 პირზე - ტყვარჩელში და 10 პირზე - ოჩამჩირეში, საერთო ჯამში, კი - სამივე რაიონში 1 188 პირზე.³⁷ გალის რაიონის დეფაქტო ადმინისტრაციის ცნობით გალის მოსახლეობაზე გაცემულია დაახლოებით 13 000 აფხაზური პასპორტი და 10 000 ფორმა N9.³⁸

დეფაქტო ხელისუფლების წარმომადგენლების განცხადებით, პასპორტიზაციის პროცესში მთავარი პრობლემა არის გალის მოსახლეობის მიერ საქართველოს მოქალაქეობის ფლობა. ამიტომ, მიღებული იქნა გადაწყვეტილება, რომ გალის რაიონის ის მოსახლეობა რომელიც განაცხადებს, რომ ფლობს საქართველოს მოქალაქეობას, მიიღებს ბინადრობის ნებართვას. ბინადრობის ნებართვა, დეფაქტო გალის ადმინისტრაციის განცხადებით, გულისხმობს გადაადგილების შესაძლებლობას გამყოფ ხაზზე და მხოლოდ ადგილობრივ არჩევნებში ხმის მიცემის საშუალებას. მათ, ვისაც სურთ აფხაზეთის მოქალაქეობის მიღება, უნდა წარადგინონ საქართველოს მოქალაქეობიდან გასვლის დამადასტურებელი დოკუმენტი.

აფხაზური მოქალაქეობა არ წარმოადგენს საქართველოსა და საერთაშორისო საზოგადოების მიერ აღიარებულ სამართლებრივ დოკუმენტს, შესაბამისად მხოლოდ აფხაზური პასპორტის მქონე პირი მოქალაქეობის არ მქონე პირად ჩაითვლება, ხოლო საქართველოს მოქალაქეობიდან გასვლის სანაცვლოდ აფხაზური პასპორტის აღების შეთავაზება, ფაქტობრივად ამ პირთა აპატირებად ქცევას ნიშნავს, მაშინ როცა საერთაშორისო საზოგადოება თანხმდება იმაზე, რომ სახელმწიფოებმა უნდა მიიღონ ზომები აპატირების შესამცირებლად.

მიუხედავად იმისა, რომ დეფაქტო ხელისუფლება არ ითვლება საერთაშორისო სამართლის სუბიექტად, მას აქვს ვალდებულება პატივი სცეს საყოველთაოდ აღიარებულ ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს. ეს ვალდებულება გამომდინარეობს სხვადასხვა გარემოებებიდან: ა) ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მნიშვნელოვანი ნაწილი აღიარებულია, როგორც, ჩვეულებითი სამართალი, რაც გულისხმობს, აღნიშნული ნორმების ნაწილის უნივერსალურ აღიარებას; ბ) დეფაქტო ხელისუფლება, როგორც გარკვეული ტერიტორიისა და მოსახლეობის მაკონტროლებელი არასახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი, ვალდებულია პატივი სცეს მისი კონტროლის ქვეშ არსებული მოსახლეობის უფლებებს, მათ შორის ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის, როგორც უმცირესობების უფლებებს.

³⁶ Human Rights Watch „ცხოვრება გაურკვევლობაში - ეთნიკური ქართველების უფლებრივი მდგომარეობა გალის რაიონში“ 15 ივლისი 2011. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.hrw.org/reports/2011/07/15/living-limbo-0>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 16 მარტს].

³⁷ В нарушение закона РА «О гражданстве» в ПВС Ткуарчалского, Галского и Очамчырского РОВД документировано 1188 граждан, афганизировавшие, 4 апреля 2014, инфорמצия ხელმისაწვდომია: <<http://www.apsnypress.info/news/v-narushenie-zakona-ra-o-grazhdanstve-v-pvs-tkuarchalskogo-galskogo-i-ochamchyrskogo-rovd-dokumentir>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 16 მარტს].

³⁸ „Проблема паспортизации будет решена“, ებო კავკაზა, 25.02.2015. ინფორმაცია ხელმისაწვდომია <<http://www.ekhokavkaza.com/content/article/26869642.html>> [ბოლოს ნანახია 2015 წლის 16 მარტს].

უგზოუკვლოდ დაკარგულთა და იძულებით გაუჩინარებულთა საკითხი

საქართველოს საგამოძიებო ორგანოები იძიებენ 2008 წლის აგვისტოს საომარი მოქმედებების და მის შემდგომ პერიოდში ეთნიკურად ოსი პირების უგზო-უკვლოდ გაუჩინარების ფაქტებს. კერძოდ, მიმდინარეობს გამოძიება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 143-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნებით (თავისუფლების უკანონო აღკვეთა) 1) ა.ხ.-ს, ა.ხ.-ს და ს.პ.-ს გაუჩინარებასთან დაკავშირებით, 2) თ.კ.-ს უგზო-უკვლოდ გაუჩინარების ფაქტზე და 3) რ.ი.-ის გაუჩინარების ფაქტზე. დღემდე არცერთ ზემოაღნიშნულ საქმეზე შემაჯამებელი გადაწყვეტილება მიღებული არ არის. მთავარი პროკურატურის განცხადებით, ვერ ხერხდება რამდენიმე მნიშვნელოვანი მოწმის დაკითხვა რადგან ისინი იმყოფებიან საზღვარგარეთ და საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების მიერ არაკონტროლირებად ტერიტორიაზე.

გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა 2014 წლის 23 ივლისის საქართველოს მეოთხე პერიოდული ანგარიშის მიმართ გაკეთებულ დასკვნით შენიშვნებში განსაკუთრებული ყურადღება გაამახვილა წარსულში ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების გამოძიების საკითხზე. კომიტეტი შემოფოთებულია 2008 წლის შეიარაღებული კონფლიქტის და მის შემდეგ ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების გამოძიების, დამნაშავეთა იდენტიფიცირებისა და მათი პასუხისგებაში მიცემის გაჭიანურებული პროცესით. კონკრეტულად, ეს ეხება იძულებით გაუჩინარების, სამოქალაქო მოსახლეობისა და სხვა დაცულ პირთა მიმართ არაპროპორციული და განურჩეველი ძალის გამოყენების, უკანონო დაკავებების, წამებისა და არაადამიანური მოპყრობის, ქონების განადგურებისა და ჩამორთმევის საქმეებს, რომლებიც თავისი არსით შესაძლოა წარმოადგენდეს ომისა და კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებს.

2008 წლის საბრძოლო მოქმედებების დასრულების შემდეგ, გაუჩინარების შემთხვევები ქართულ-ოსური კონფლიქტის ზონაში პირველად 2014 წელს დაფიქსირდა.

2014 წლის 3 ივნისს, ახალგორის რაიონში მცხოვრები 20 წლის დ. ბ. თანამშრომელ დ.ა.-სთან ერთად სამსახურიდან წაიყვანეს ახალგორის დეფაქტო მილიციაში დასაკითხად, როგორც ქურდობაში ეჭვმიტანილი. დ.ა. დაკითხვის შემდეგ გამოუშვეს. დ.ბ. ბოლოს დ.ა.-მ სწორედ მილიციაში ნახა და მას შემდეგ მისი ადგილსამყოფელი უცნობი იყო. ოჯახის ინფორმაციით, იგი გამომძიებელს არ დაუკითხავს. დღის ბოლოს, კი ახალგაზრდის პირადი ნივთები მილიციამ ოჯახის შორეულ ნათესავს მიუტანა სახლში. ახლობლების განცხადებით, ახალგორის დეფაქტო მილიცია ოჯახს ეუბნებოდა, რომ დ.ბ. სახლთან დატოვეს და იგი საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადავიდა. ახალგორის დეფაქტო მილიციის თანამშრომლებმა არა ერთხელ მიაყენეს სიტყვიერ შეურაცხყოფა დ.ბ.-ს დედას, რომელიც სიტუაციის გარკვევას ცდილობდა.

7 თვის შემდეგ, 2015 წლის 4 იანვარს, დ.ბ.-ს ცხედარი ახალგორის რაიონის სოფელ დოლიანის მიმდებარე ტერიტორიაზე, ხეზე ჩამოკიდებული ადგილობრივმა მოსახლეობამ აღმოაჩინა.

20 იანვარს, ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების რიგით 51-ე შეხვედრაზე, საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებმა დ.ბ.-ს საქმესთან დაკავშირებით ადგილზე არსებული გამოძიების დეტალების გაცნობა და ცხედრის მაქსიმალურად მოკლე ვადებში ცენტრალური ხელისუფლების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოსვენება მოითხოვეს. თუმცა, ოსი წარმომადგენლების მხრიდან ეს მოთხოვნა არ დაკმაყოფილდა. მოგვიანებით, ცხედარი ჯერ ცხინვალში, შემდეგ რუსეთში გადასვენეს გენეტიკური ანალიზისათვის, ისე რომ ოჯახის წევრებისთვის ნახვის საშუალება არ მიუციათ. 28 იანვარს ცნობილი გახდა, რომ დეფაქტო ხელისუფლებამ თბილისის დ.ბ.-ს ცხედარი გადასცა, რომელსაც ექსპერტიზა ჩაუტარდა. ამ ეტაპზე, სახალხო დამცველისთვის ექსპერტიზის შედეგები უცნობია.

კვლავ უცნობია, გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ყარაფილასთან გაუჩინარებული რ.შ.-ს ბედი. სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებმა გამოფიქსირეს ხაზის სოფლების მონიტორინგისას სოფელ საკორინთლოს მაცხოვრებელ გ.ა-სგან შეიტყვეს, რომ იგი ცხინვალის იზოლატორში რ.შ.-თან ერთად იყო დაკავებული. მისი ინფორმაციით, რ.შ. კასპის მუნიციპალიტეტის სოფელი ყარაფილაში დააკავეს რუსმა მესაზღვრეებმა და 2008 წლის ომში მონაწილეობის გამო დახვრეტით ემუქრებოდნენ. თუმცა, რ.შ. მასთან საუბარში ამბობდა, რომ ავადმყოფობის გამო ომში მონაწილეობა არ მიუღია და სთხოვა გ.ა-ს საჯაროდ განეცხადებინა მისი მდგომარეობის შესახებ. რ.შ.-ს ადგილსამყოფელის შესახებ საუბარი იყო ინციდენტების პრევენციისა და რეაგირების მექანიზმის შეხვედრებზეც, თუმცა, ოსური მხარე უარყოფს რ.შ.-ს დაკავებას.

მნიშვნელოვანია, რომ საგამომიებო ორგანოებმა 2008 წლის აგვისტოს საომარი მოქმედებების დროს და მის შემდგომ პერიოდში, სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებების, მათ შორის უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა საქმეების გამოძიება წარმართონ ეფექტურად, შემჭიდროვებულ ვადებში.

კონფლიქტით დაზარალებული მოსახლეობის მოქალაქეობის საკითხები

1990-იანი წლების დასაწყისში, კონფლიქტებისა და ეთნიკური დაძაბულობის გამო, საქართველოში მცხოვრები ოსების დიდი ნაწილი იძულებული გახდა დაეტოვებინა საქართველო, რა დროსაც მიიღეს რუსეთის ფედერაციის მოქალაქეობა. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ, ისინი ფლობენ როგორც რუსეთის, ისე საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელ საბუთებს. ეს კი ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად, იწვევს მათთვის საქართველოს მოქალაქეობის ავტომატურ შეწყვეტას. 2012 წელს ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ, მოხდა კანონის მკაცრი აღსრულება, რამაც წარმოშვა ძალიან ბევრი სამართლებრივი და პრაქტიკული ბარიერები ოსი მოსახლეობისათვის. სახალხო დამცველის აპარატს არაერთმა ეთნიკურად ოსმა პირმა მიმართა დახმარების თხოვნით.

2015 წლის მარტში სახალხო დამცველმა სპეციალური ანგარიში გამოაქვეყნა, სადაც მიმოხილულია კონფლიქტით დაზარალებული ეთნიკურად ოსი მოსახლეობისათვის

საქართველოს მოქალაქეობის მიღების საკითხები.³⁹

უცხო ქვეყნის (რუსეთის ფედერაციის თუ სხვა) მოქალაქეობის ფლობა მათთვის ნიშნავს, შესაძლებლობას იმოგზაურონ რუსეთის ფედერაციაში ოჯახის წევრების მოსანახულებლად და ასევე სოციალური დახმარების (პენსიის) მისაღებად ან/და ეკონომიკური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, თუმცა, ამავე დროს, საქართველოში მათ ეზღუდებათ საქართველოს მოქალაქეებისათვის გათვალისწინებული უფლებები, როგორიცაა ხმის მიცემის უფლება, საჯარო სამსახურში დასაქმების უფლება, უფლება კენჭი იყაროს საჯარო ხელისუფლების წარმომადგენლობით ორგანოში ასარჩევად, და აშ.

რაც შეეხება საქართველოს მოქალაქეობას, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში მცხოვრები ოსი მოსახლეობისთვის საქართველოს მოქალაქეობის ფლობას გარკვეული ემოციური დატვირთვა გააჩნია და წარმოადგენს კავშირის მნიშვნელოვან ფორმას იმ ქვეყანასთან, სადაც ისინი დაიბადნენ და დღემდე ცხოვრობენ. წარსულში გადატანილი უფლებების დარღვევის ფაქტები მათ მეხსიერებაში ჯერ ისევ ნათლადაა შემორჩენილი. შესაბამისად, საქართველოს მოქალაქეობა მათთვის ერთდროულად უფლებების აღდგენისა და დაცვის გარანტიაცაა. რუსეთის მოქალაქეობა კი მათი არსებობის ძირითადი წყაროა.

შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, ოსი მოსახლეობისათვის ერთ-ერთი მისაღები გამოსავალია საქართველოს მოქალაქეობის გამონაკლისის წესით მინიჭება, რაც გულისხმობს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ საგამონაკლისო წესით უცხო ქვეყნის მოქალაქისათვის საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭებას. ამისათვის, აუცილებელია გარკვეული კრიტერიუმების დაკმაყოფილება. კერძოდ კი, პრეზიდენტის მიერ საქართველოს მოქალაქეობა განსაკუთრებული პირობით შეიძლება მიენიჭოს იმ უცხო ქვეყნის მოქალაქეს, რომელსაც აქვს საქართველოს წინაშე განსაკუთრებული დამსახურება ან მისთვის მოქალაქეობის მიღება გამომდინარეობს სახელმწიფო ინტერესებიდან.

კვლევისა და განმცხადებელთა მიერ მოწოდებული ინფორმაციის შესწავლის შემდეგ გამოიკვეთა შემთხვევები, როდესაც საგამონაკლისო წესით მოქალაქეობის მინიჭებაზე უარი ეთქვათ პირებს, რომლებიც საქართველოში დაიბადნენ, აქვე აქვთ მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი, ქონება და ჯამრთელობის მდგომარეობის გამო იშვიათად თუ გადადიან რუსეთში. შესაბამისად მათთვის საქართველოს მოქალაქეობა წარმოადგენს ერთი მხრივ იმის გარანტიას, რომ თავი იგრძნონ სრულუფლებიან მოქალაქეებად და მეორე მხრივ, არ შეექმნათ პრობლემები საქართველოში ლეგალურად ცხოვრებასთან დაკავშირებით. მიუხედავად ამისა, მათ უარი ეთქვათ საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭებაზე.

მოქალაქეობის საკითხი, თავისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე წარმოადგენს უფლებრივი მდგომარეობის აღდგენის საწყისს და უკავშირდება როგორც კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა ქონებრივ რესტიტუციას, ასევე მათი ინტეგრაციის საკითხებს.

³⁹ სპეციალური ანგარიში ეყრდნობა სახალხო დამცველის აპარატის მიერ განხორციელებულ კვლევას საქართველოში მცხოვრები ეთნიკურად ოსი მოსახლეობის მიგრაციისა და მოქალაქეობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. კვლევის მიზანი იყო, 1989–1992 წლებში შეირაღებული კონფლიქტისა და ეთნიკური დამახულობის დროს ადამიანთა უფლებების დარღვევების შესწავლა და მათი უფლებების აღდგენისათვის აუცილებელი რეკომენდაციების შემუშავება.

ქენევის საერთაშორისო დისკუსიაში მონაწილე დელეგაციებს (შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრის აპარატი და საგარეო საქმეთა სამინისტრო, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო):

- გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა საშუალება, რათა უზრუნველყოფილი იქნას გამყოფ ხაზზე სასწრაფო დახმარების მანქანის, პაციენტებისა და სკოლის მოსწავლეების შეუფერხებელი გადაადგილება
- გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა საშუალება, რათა დაცული იქნას ადგილობრივი მოსახლეობის გადაადგილების თავისუფლება ორივე მხარეს; გამოინახოს გზები დაკავებულთა და პატიმართა გასათავისუფლებლად, რომელიც შესაძლოა იყოს გათავისუფლება – „ყველა ყველაზე“, ვადაზე ადრე გათავისუფლების, ამნისტიის ან შეწყალების გზით; პატიმრების საკითხის გადაჭრის პარალელურად, მხარეები უნდა შეთანხმდნენ ისეთ მექანიზმებზე, რომლებიც უზრუნველყოფს გამყოფ ხაზზე დაკავებულების მანკიერი პრაქტიკის აღმოფხვრას
- დღისწესრიგში შეიტანოს აფხაზეთის დეფაქტო მთავრობის მიერ მათ კონტროლირებად ტერიტორიაზე არსებულ საპატიმრო დაწესებულებებში განთავსებული ეთნიკურად ქართველი პატიმრების შესახებ ინფორმაციის წარმოდგენის საკითხი;
- გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა საშუალება, რათა აღკვეთოს კრიმინოგენული სიტუაცია გალის რაიონში, უზრუნველყოს ადამიანების უსაფრთხოება და მათი უფლებების სრული დაცვა. ამისათვის, ითანამშრომლოს დეფაქტო რეჟიმის და რუსეთის ფედერაციის წარმომადგენლებთან, როგორც ტერიტორიაზე ეფექტური კონტროლის განმახორციელებელ ჯგუფებთან
- გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ყველა საშუალება, რათა უზრუნველყოფილი იქნას მეტი საერთაშორისო ჰუმანიტარული თუ ადამიანის უფლებების დაცვითი ორგანიზაციების მუშაობა ოკუპირებულ ტერიტორიებზე
- გაააქტიუროს გაყოფილი ოჯახების საკითხი და საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარებით, შექმნას სივრცე სადაც ოჯახი წევრები შეძლებენ ერთად გარკვეული დროის გატარებას
- გადაიდგას ქმედითი ნაბიჯები, გალში ინციდენტების პრევენციისა და მათზე რეაგირების მექანიზმის შეხვედრების აღსადგენად

გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში დაზარალებული მოსახლეობის საჭიროებებზე რეაგირების დროებით სამთავრობო კომისიას და მის ინდივიდუალურ წევრებს:

- იმსჯელოს დამიიღოს გადაწყვეტილება 2008 წლის შეიარაღებული მოქმედებების დროს დაზიანებული სახლების რეაბილიტაციის თაობაზე (რომელთაც, სახელმწიფოსგან ამ დრომდე რაიმე სახის დახმარება ან კომპენსაცია არ მიუღიათ). განსაკუთრებული

ყურადღება მიექცეს გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ ზარდიაანთკარში შექმნილ ვითარებას

- იმსჯელოს და მიიღოს გადაწყვეტილება გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში მობილური კავშირის გაუმჯობესების ღონისძიებებთან დაკავშირებით
- იმსჯელოს და მიიღოს გადაწყვეტილება კონფლიქტით დაზარალებულს სოფლებში სუფთა სასმელი წყლით უზრუნველყოფის თაობაზე

შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში საქართველოს სახელმწიფო მინისტრს:

- საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით, ხელი შეეწყოს არაფორმალურ განათლებას ოკუპირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრები ახალგაზრდებისათვის
- დაიწყოს მუშაობა საქართველოს ტერიტორიაზე 90-იან წლებში კონფლიქტის შედეგად დაზარალებულთა, ქონებრივი უფლებების აღდგენისა და რესტიტუციის ახალ პოლიტიკის შემუშავებაზე

საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრს:

- შეიმუშაოს სოციალური დახმარების ისეთი პროგრამა, რომელიც გაითვალისწინებს 2008 წლის შემდეგ შექმნილ რთულ სოციალურ და ეკონომიკურ სიტუაციას. კონკრეტულად სოციალური დახმარების სააგენტოს მიერ გამოვლენილი მცხოვრები ოჯახის შეფასებისას მხედველობაში იქნას მიღებული ის ფაქტი, რომ ოჯახს შესაძლოა საკუთრებაში ჰქონდეს უძრავი ქონება - მიწის ნაკვეთი, თუმცა მავთულხლართების გავლების შედეგად ვერ სარგებლობდეს ამ ნაკვეთით
- თანაბარ პირობებში იყვნენ ჩაყენებული და შემუშავდეს ერთგვაროვანი მიდგომა აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში მცხოვრები ყველა პაციენტისადმი. მოამზადოს ცვლილებები „რეფერალური მომსახურების ფარგლებში შესაბამისი სამედიცინო დახმარების გაწევის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების მიზნით კომისიის შექმნისა და მისი საქმიანობის წესის განსაზღვრის შესახებ“ მთავრობის დადგენილებაში, რათა სავალდებულო ხასიათი ჰქონდეს ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ ყველა პირთა მიმართ ერთგვაროვან პრაქტიკას, მიუხედავად მოქალაქეობისა
- უზრუნველყოს კონფლიქტური რეგიონების მკვიდრი მოსახლეობისათვის სოციალურ პროგრამებზე ხელმისაწვდომობა, საქართველოს მოქალაქეობის დამადასტურებელი დოკუმენტის არქონის მიუხედავად. ამისათვის ცვლილება შევიდეს, საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 1 მარტის №45 დადგენილებაში შრომითი მოვალეობის შესრულებისას დასაქმებულის ჯანმრთელობისათვის ვნების შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების დახმარების დანიშვნისა და გაცემის წესის დამტკიცების თაობაზე

შინაგან საქმეთა მინისტრს:

- მოქალაქეების უსაფრთხოების დასაცავად გაამდიდროს პატრულირება გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლებში. მოაწყოს დამატებითო საგუშაგოები წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ფახულანსა და გორის მუნიციპალიტეტის სოფელ

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრს:

- განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ, სამთავრობო კომისიასთან ერთად, უზრუნველყოს უმაღლესი სასწავლებლების ინფორმირება მავთულხლართების გავლების შედეგად დაზარალებული სტუდენტების დაფინანსების პროგრამის თაობაზე, რათა თავიდან იქნას აცილებული სტუდენტებისათვის სტატუსის შეჩერება. დროულად მოხდეს ბიუროკრატიული ბარიერების გაანალიზება და აღმოფხვრა
- ხელი შეუწყოს გალისა და ახალგორის რაიონებში საშუალო განათლების ხარისხის ამაღლებას, მათ შორის სკოლის მოსწავლეების, აბიტურიენტების და მასწავლებლების მომზადების კუთხით. ასევე, უზრუნველყოს ქართულენოვანი მოსწავლეებისათვის წიგნების დროული მომარაგება, შეიმუშაოს გაცვლითი პროგრამები ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსწავლეებისათვის, რომელთაც შესაძლებლობა მიეცემათ იცხოვრონ ოჯახებში საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიებზე, განსაკუთრებით კი დიდ ქალაქებში

იუსტიციის მინისტრს:

- დაჩქარდეს გამყოფი ხაზების მიმდებარე სოფლებში მიწისა და ქონების რეგისტრაციის პროცესი

საქართველოს მთავარ პროკურორს:

- 2008 წლის აგვისტოს საომარი მოქმედებების დროს და მის შემდგომ პერიოდში, სავარაუდოდ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებების, მათ შორის უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა საქმეების გამოძიება წარიმართოს ეფექტურად, შემჭიდროვებულ ვადებში

საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭების პროცესში ჩართულ შესაბამის სტრუქტურებს (საქართველოს პრეზიდენტი, პრეზიდენტის ადმინისტრაცია, სსიპ სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტო, შინაგან საქმეთა სამინისტროს კონტრაზვერვის დეპარტამენტი):

- საქართველოს კონსტიტუციის მე-12 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, შესაბამისი სამართლებრივი პროცედურების დაცვით, საქართველოს მოქალაქეობის საგამონაკლისო წესით მინიჭებისას გათვალისწინებულ იქნას სახელმწიფოს განსაკუთრებული ინტერესის კრიტერიუმი საქართველოს მოქალაქეობის მსურველი ეთნიკური ოსების მიმართ, რომლებიც ადასტურებენ საქართველოში ცხოვრებას და გამოთქვამენ საქართველოს მოქალაქეობის მიღების სურვილს. საქართველოს მოქალაქეობის მინიჭების საფუძვლად განისაზღვროს სახელმწიფო ინტერესები
- საქართველოს მოქალაქეობის საგამონაკლისო წესით მინიჭებისას, ადეკვატურად შეფასდეს კონფლიქტის შედეგად დაზარალებული ადამიანების ვითარება, გადაწყვეტილების მიმღებმა ორგანოებმა იხელმძღვანელონ მათი უფლებებითა და საჭიროებებით და მოამზადონ დასკვნები ინდივიდუალური მდგომარეობის გათვალისწინებით.

PUBLIC DEFENDER OF GEORGIA

Human Rights Situation Of Conflict-affected Population In Georgia

2014

www.ombudsman.ge

This publication has been produced with financial support of the European Union and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) in Georgia

The contents of this publication are the sole responsibility of the author and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or UNHCR.

CONTENTS

Introduction.....38

Social and economic rights of residents of villages along the dividing line.....38

State programs for conflict-affected people and challenges.....44

Restriction of freedom of movement and security problems.....48

Detentions along the dividing lines and the conditions of detainees.....51

Crime situation in Gali district.....53

Right to obtain education in native language in the occupied territories.....55

So called passportization and associated human rights violations.....56

Missing persons and enforced disappearance.....57

Citizenship of conflict-affected population.....58

Recommendations.....60

INTRODUCTION

Armed conflicts taking place in Georgia dealt a heavy blow to the country's welfare and democratic development. Due to the painful legacy of conflict, special attention should be paid to conflict-affected people, which comprise between 20 and 30 percent of the country's population. Although open military actions have stopped, the conflict-affected population still experiences the dire consequences of war; their fundamental rights and freedoms continue to be violated as well.

One welcome development is that the 2014-2015 Action Plan of the Government of Georgia on the Protection of Human Rights devotes special attention to the protection of rights of people living near the occupied territories and dividing lines. The Action Plan provides a list of measures the government intends to implement for enhancing the protection of rights and freedoms of conflict-affected people. In particular, these measures are designed to improve social and economic rights, security, infrastructure as well as access to health care and education services for people living in the occupied territories.

In 2014, the Office of Public Ombudsman stepped up its activities to study the situation regarding the rights of the conflict-affected population and residents of conflict zones. A number of meetings were held with residents of villages along the dividing line and persons living in Abkhazia and South Ossetia, as well as representatives of local and central government bodies.

SOCIAL AND ECONOMIC RIGHTS OF RESIDENTS OF VILLAGES ALONG THE DIVIDING LINE

Since 2009, the border troops of the Russian Federation deployed at dividing lines with Abkhazia and so-called South Ossetia, have implemented active border demarcation works which involve installing barbed wire fences, digging trenches, erecting watchtowers and regular patrolling by border troops. Along the dividing line with South Ossetia, which is 350 km long, barbed wire fences are being installed in settlements primarily in Gori and Kareli municipalities. Barbed wire has already been erected along a 50 km-long section – 20 percent of the entire perimeter.

The social and economic conditions faced by families living in villages near the dividing lines with Abkhazia and South Ossetia are difficult for a number of reasons, including the lack of security, absence of irrigation water, loss of arable lands and pastures and unemployment.¹

After the Russia-Georgia war of 2008 two irrigation canals and two water reservoirs, which supply villages in Shida Kartli with irrigation water, fell on territory outside the control of the Georgian government and were shut off by the de facto authorities. Moreover, the majority of villages along the dividing line lost arable lands and pastures, and along with it, their main source of income – land cultivation and animal husbandry. For example, roughly 50-60 percent

---

¹ It should be noted that locals came to face problems in the use of agricultural lands, forests and pastures after 2008. Before that, residents of Shida Kartli enjoyed unrestricted access to their own land plots as well as to surrounding forest and pastures.

of agricultural lands in Koshka and Gugutaantkari villages of Gori municipality now lie in uncontrolled territory. Out of 138 households in Jariani village, some 29 have lost portions of land.

Residents of Khurvaleti village in Gori municipality say that even though they were unable to cultivate land due to absence of water after the 2008 war, they could at least keep cattle as they had access to pastures. However, since barbed wire fences were installed in 2012 and 2013, they cannot use those pastures either. Moreover, frequent detentions of people by Russian border guards discourage them from going to the forest to collect wood for winter. The region is not fully gasified and wood is still the only fuel available for heating. Residents of other villages who can use the forest declare that the supply of wood has already been depleted (the village of Khviti in Kaspi municipality and the village of Perevi in Sachkhere municipality).

Supply of potable water is a serious problem in villages adjacent to dividing line as well as other regions of Georgia; this constitutes a violation of the population's right to health. According to the definition of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, the right to health embraces a wide range of socio-economic factors including potable water and adequate sanitation.²

Laboratory tests conducted by the legal entity in public law, the National Food Agency, revealed that drinking water in villages along the dividing lines and in compact settlements of internally displaced persons (IDPs), is contaminated.³ The Office of Public Defender also learned of residents of Khviti village, Kaspi municipality complaining about contaminated drinking water. To study the issue, the Office of Public Ombudsman sent a letter to the head of Kaspi municipality. In its response the municipal government informed the Public Defender that in 2014, within the framework of the Rural Assistance Program, a water reservoir was built and installed underground in a sealed condition and therefore no contaminants could get there.⁴ An independent lab test, however, showed that the concrete cover of the reservoir's bottom and walls is damaged. It is not hermetically sealed and consequently, during precipitation surface water enters the reservoir. Moreover, the test revealed microbiological contamination of water (with coliform bacteria and fecal streptococci), thereby increasing the risk of intestinal infectious diseases.⁵

Violations of the right to property did not stop with the end of 2008 war. This process continues and the responsibility for that lies with the Russian Federation as the financial, military, human and material resources of Russia are used to install barbed wire fences as well as equip and control the occupation line.

For example, although the barbed wire fence has already been installed in the village of Jariasheni, Gori municipality and even the sign indicating the "border" of so-called Republic of South Ossetia is erected there, on 3 February 2015 Russian border guards refused to allow a local resident Sh. S. to plow his own land adjacent to that sign. Whereas until 2014 this citizen could use his property, following the incident he is unlikely to remain able to do so.⁶

A case involving three families in Gogeti village, Kareli municipality is also worth mentioning.

---

² See General Comment #4 (2000), The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), N E/C.12/2000/4. Available at: <<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/pdf/G0043934.pdf?OpenElement>> [accessed on 12 March 2015].

³ "Which villages of Shida Kartli have drinking water contaminated with bacteria," Kakheti Information Center, 4 December 2014. Available at: <<http://ick.ge/rubrics/society/20269-i.html>> [Accessed on 11 March 2015].

⁴ Letter #2/62 from Kaspi municipality, 14 January 2015.

⁵ Test conducted by G. Natadze Scientific-Research institute of Sanitary, Hygiene and Medical Ecology, LLC. 11.02.2015. Information provided by Gori Information Center and Safeworld.

⁶ Results of monitoring conducted by representatives of the Public Defender.

In early 2013 each family planted garlic in their respective parcels but soon thereafter Russian border troops divided their parcels into two by erecting a fence – this became especially obvious when the garlic sprouted on both sides of the divide. According to the information available to the Public Defender, out of 77 families in Gogeti village, 19 families found their lands on the other side of the barbed wire fence.

The issue of registration of agricultural lands and recognition of ownership rights remains chaotic in the whole country, but it is especially problematic in villages adjacent to the dividing lines, and particularly in the Shida Kartli region because of restrictions on land use. In the absence of documentation certifying ownership, local residents cannot apply legal remedies to defend their rights.

This problem is multifaceted. Firstly, record books registering the number of residents per settlement have not been maintained properly for years, and informal arrangements or the absence of corresponding documentation prevent the registration of land as well as the recognition of ownership. Second, even those who have some documentation, find it difficult to legalize their property as they cannot afford the corresponding fee, which is at least 150 GEL. Not only are the lands themselves unregistered, but so are the houses and other constructions thereon.

Needless to say, this problem will not be solved without active steps on the part of the State. Sorting out problems in documentation is important and urgent for protecting the property rights of the population and applying legal defense mechanisms in case those rights are breached.

It should be noted that ethnic Ossetians living alongside Georgians in the villages bordering the dividing line suffer much like their Georgian neighbors. The fate of divided families is also grim, unable to visit family members left on the other side of the divide and, often, even talk to them by phone.

Due to this grave situation migration from those villages is intensive. The number of residents in the majority of villages has halved. People primarily leave villages in search of jobs and sources of income. For example, over the last decade the school in Perevi has seen a gradual decline in the number of pupils, which is a key indicator of demographic problems.

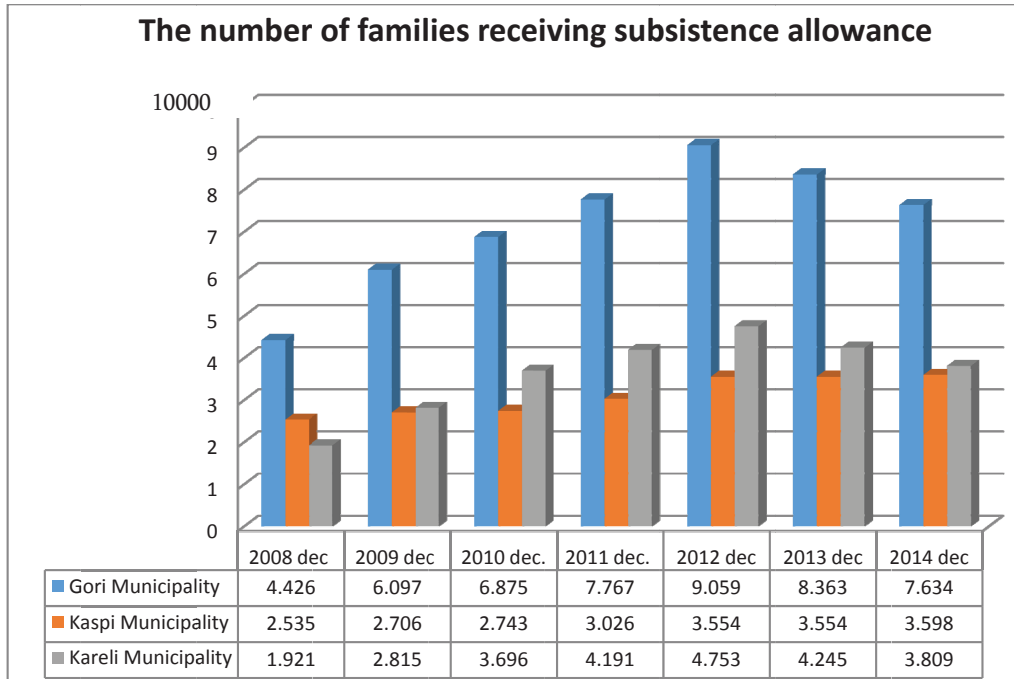
The number of pupils in the public school of Perevi, Sachkhere municipality⁷

Year	Grade I	Grade XI
2004	12	17
2005	9	14
2006	10	17
2007	10	15
2008	3	17
2009	3	12
2010	11	14
2011	2	10
2012	7	11
2013	6	16
2014	4	6

---

⁷ Information provided by the administration of the public school in the village of Perevi, Sachkhere municipality.

During monitoring conducted by representatives of the Public Defender's Office, residents of Gori municipality noted that after the 2008 war many of them received monetary allowances by enrolling in the assistance program for families below the poverty line. However, according to them the payment of the allowance ceased since 2013 although neither their living conditions nor their source of income have changed.

Source: LEPL Social Service Agency

Social conditions of elderly persons living in conflict-affected regions are especially grave. During the war, the majority of this section of the population refused to abandon their homes and witnessed military actions first-hand. The elderly also comprised the majority of prisoners arrested by Russian and Ossetian militaries.⁸ The State did not provide them with systematic health care or psychological services, leading to further deteriorating health. Due to the high migration rate, the number of elderly that are left alone is also large. Many of them have applied to the Public Defender's Office with requests to assist them in receiving subsistence allowance.

Mobile phone connectivity is also restricted in the villages along the dividing line in Shida Kartli. According to the local population, the area lacks enough cellular communication poles, hence mobile communication frequency is either restricted or totally unavailable. There are instances of jamming mobile communications signals from the occupied territory. According to the information available to the Public Defender, mobile communication is restricted in the villages of Dvani, Ergneti, Gugutiantkari, Plavi, Zardiaantkari, Khurvaleti, Ditsi, Nikozi, KvemoArtsevi, Mereti, Koshka, Koshkebi and Atotsi. Such a state of affairs makes it impossible for local the population to call ambulances or patrol police. Bearing in mind that these villages are located in the conflict zone and residents face constant threat of insecurity, the lack of

⁸ Human Rights Watch, "Up In Flames: Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia," January 2009. Available at: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/georgia0109web.pdf> [accessed on 16 March 2015].

telephone communication may have dire consequences for the lives, health and security of citizens. The Public Defender communicated this problem to the interim governmental commission for addressing the needs of affected communities in villages along the dividing line (hereinafter referred to as the “governmental commission”).

Situation in Zardiaantkari village, Gori municipality

Zardiaantkari is one of the smallest villages in Gori municipality and the only one (besides Perevi) where the Georgian government managed to restore control after the 2008 war. During the war this village was far more severely damaged than others and its residents have not yet returned. Many of Zardiaantkari’s problems may be generalized as common to many other villages. Nonetheless, this village remains one of worst-affected villages of Shida Kartli, and its economic viability is endangered unless certain problems are dealt with in the shortest possible time.

In particular, during the war in 2008 the majority of houses were badly damaged and became unfit to live in. However, only three families, whose houses were burnt down totally were paid a compensation of 15,000 USD. Consequently, it can be argued that except for providing several corrugated asbestos sheets to two families to repair their roofs, no measures were carried out in the village to mitigate the consequences of the 2008 war.

Due to grave socio-economic problems, a large segment of Zardiaantkari residents decided to stay in a kindergarten in Gori and seek new opportunities in the city. In this case, the village is on Georgian-controlled territory, but villagers refuse to return there. Even those who returned keep their living space in the kindergarten for fears of the resumption of hostilities; they want to have a guaranteed shelter in case war breaks out and they will be forced to displace. They cannot receive the status of internally displaced persons and the accompanying social assistance package because their houses are on Georgian-controlled territory.

A space allocated to the displaced people in the Gori kindergarten is in very poor condition: toilets are broken, the floor is damaged, corridors have no windows, and each family, no matter how large, has one room. Moreover, people sheltered there do not receive those state assistance programs that are intended for the conflict-affected population, for example, wood for heating. The kindergarten has no natural gas supply while its residents pay electricity bills out of their pockets.

Situation in Atotsi village, Kareli municipality

The location of Atotsi village at the dividing line is a source of myriad problems for the village. The most painful for local residents, however, is the problem of school and road conditions. The public school in Atotsi, where 51 pupils are enrolled, is dilapidated with grave interior conditions. However, the school administration lacks access to engineering expertise regarding the critical condition of the school building. A three kilometer-long section of the access road to the village is also ruined. It is so difficult to move on the road in wet weather that an ambulance can hardly reach the village. Considering that the village lacks a doctor and nurse, the absence of asphalt road creates serious problems not only for communication with the municipal center but also in the availability of primary health care.

Situation in Khviti village, Kaspi municipality

The village has experienced a lack of irrigation water since 1993, after the pumping stations broke down. It should be noted that neighboring villages – Tvaurebi, Lamiskana, Bozhami and Samtavisi – are supplied with irrigation water from Tezi-Okami irrigation canal. If the pumping station is fixed, Khviti village may also receive water for irrigation through this canal. According to Kaspi municipality some 500,000 GEL is needed to fully solve the problem of Khviti village. However, the municipality budget lacks such resources. A project for rehabilitating the Khviti pumping station did not make it either into a list of projects to be implemented by the Ministry of Agriculture in the Kaspi municipality in 2015-2017.

Situation in Khurcha village, Zugdidi municipality

The village of Khurcha is situated along the dividing line with Abkhazia and was significantly damaged as a result of 1992-1993 and 1998 military conflicts and 2008 war. The local population faces social problems daily: the village does not have a primary school or a medical care center; the timetable of buses traveling to the municipal center is very inconvenient; the local population demands that the banks of Enguri River be fortified and the state compensate them the damages sustained during military actions that took place between 1993 and 1998.

Power transmission lines are outdated and power poles worn out, thereby posing threats to the population. However, the village receives electricity from the uncontrolled territory of Abkhazia, and the company which operates on the Georgian-controlled territory and does not supply electricity to the village says that it is not responsible for repair works.

Situation in Pakhulani village, Tsalenjikha municipality

The village of Pakhulani in Tsalenjikha municipality is situated at the dividing line with Abkhazia. In 2013 a barbed wire fence was erected in the village, leaving one family on the other side of the divide. The Public Defender's Office raised the issue of providing housing to that family and awarding it IDP status. Barbed wires are installed in the farms of households too, preventing them from using their lands and hence worsening their social conditions. Detentions of residents of that territory by Russian and Abkhaz military servicemen are also a frequent occurrence. According to the locals, the detentions are sometimes accompanied with shootings without warning.

The issue of security is a problem too. As locals declare, in the evenings Russian border troops enter the territory of the village. The villagers, therefore, demand the deployment of an Interior Ministry (police) outpost in the village. The Public Defender has learned of one local who cannot stay at home due to security considerations.

STATE PROGRAMS FOR CONFLICT-AFFECTED PEOPLE AND CHALLENGES

In 2013, the government of Georgia drew up a special program for 50 conflict-affected villages situated near the dividing lines in Shida Kartli and Samegrelo. The program envisaged an intensive gasification of villages and the rehabilitation of the water irrigation system, the construction of health care centers and kindergartens as well as other infrastructure, the full financing of higher education of students from those villages, etc.

In October 2013 the governmental commission was established and is now co-chaired by the Office of the State Ministry for Reconciliation and Civic Equality and the Ministry of Infrastructure and Regional Development. This commission has taken a number of important decisions for the improvement of welfare and protections of the rights of persons who suffered as a result of installation of barbed wires.

Intensive gasification works were carried out in conflict-affected villages in 2014, with the government having earmarked 19 million GEL to that end. According to the Ministry of Energy, the gasification of 33 villages out of 58 situated along the dividing line has been completed. Gas pipe has been connected to one gas appliance per house and an individual meter installed per family at no cost.⁹

The rehabilitation of the irrigation system is also underway in Shida Kartli. According to the Office of the State Ministry for Reconciliation and Civic Equality, the rehabilitation of the Saltvisi-Tiriponi irrigation system has been completed with the financial assistance of USAID, improving the irrigation system for up to 20,000 hectares of land in 39 villages at the dividing line, benefitting 18,000 households.¹⁰ Until the 2008 war, a majority of villages in Gori municipality used the Tiriponi irrigation canal, but after the war the de facto authorities shut the canal off. Six pumping stations for irrigation water were also repaired in 2014.

The end result of infrastructure works is yet to be seen, however; in the winter of 2014-2015 a large segment of the Shida Kartli population was still without natural gas and irrigation water. In the foreseeable future, however, those measures will largely contribute to the improvement of social and economic conditions of the conflict-affected population.

To assist persons affected by the installation of barbed wire fences, important programs were implemented by donor organizations including UNHCR, UNDP, the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA), the World Bank, USAID and others.

As regards the right to education, under Decree #501 of the Government of Georgia, State education grants were awarded to those students who were enrolled in accredited higher educational institutions as a result of unified national examinations in 2014-2015; in particular:

---

⁹ "Natural gas supplied from today to villages along the dividing line: Zemo and Kvemo Nikozi, Zemo Khviti and Ergneti." Energy Ministry, 4 March 2015. Available at: <<http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=414&lang=geo>> [accessed on 10 March 2015].

¹⁰ The cost of the project stood at approximately 14 million GEL. Report on two-year performance of the Office of State Ministry for Reconciliation and Civic Equality. Available at: <<http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf>> [accessed on 2 February 2015]. See also, "Rehabilitation of Saltvisi-Tirifoni irrigation system completed," the Ministry of Regional Development and Infrastructure. Available at: <<http://www.mrdi.gov.ge/news/press/54059ac60cf23064fe48cc9d>> [accessed on 10 March 2015].

■ Some 170 students who, over the past two years, studied at and obtained certificates of completion of general education from general educational institutions in the occupied territories, or whose completion of general education was recognized in accordance with the rule established by the Ministry of Education and Science;

■ Students who, during the year before 7 August 2008, studied in the occupied territories but obtained certificates of completion of general education outside the occupied territories, including 90 students from Azhara municipality, Autonomous Republic of Abkhazia; 75 students from Tskhinvali region (territories of the former Autonomous Republic of South Ossetia), including Kurta, Eredvi and Akhagori municipalities; and five students from Perevi village in Sachkhere municipality; and

■ Some 50 students who over the past three years studied at and obtained certificates of completion of general education from general educational institutions in villages bordering the occupied territories.¹¹

Yet another important initiative was the Prime Minister's establishment of an international education center in May 2014, with the aim to provide persons living in the occupied territories of Georgia with opportunities to undertake master's and doctoral studies in leading universities in the United States and Europe.

In October 2014 the governmental commission took a decision to finance the education of 600 students from villages near the dividing line. Local municipalities were tasked with compiling lists of such students; however, due to inaccuracies in those lists, the Ministry of Infrastructure and Regional Development sent them back to municipalities for double-checking. Moreover, due to legal restrictions the Ministry of Education and Science failed to timely transfer the amount to universities and as of March 2015, the education fee for the 2014-2015 academic year was still not covered.

The above failure created problems for students facing danger of being suspended from student status because of non-payment of the education fee. On several occasions the Public Defender's Office had to intervene (villages of Kirbali, Atotsi, Tsitelubani). Unfortunately, the higher educational institutions are not aware of the student financing program and demand the payment of fees from students. Such instances are flagrant examples of ineffective implementation of good initiatives.

To ensure the right to health and availability of primary health care, health care centers were put up in 23 villages along the dividing lines in 2013-2014. In addition, the construction of a university multi-profile hospital is in progress in the village of Rukhi, Zugdidi municipality, which is fit with modern technologies and its own dormitory. The hospital, apart from hospitals in Tbilisi, Kutaisi, Zugdidi and other cities, will serve residents of occupied regions. Moreover, a new urgent care center is being built in Tkviavi village, Gori municipality.

To protect the rights of the conflict-affected population and to build confidence, in 2010 the Government of Georgia adopted the State Referral Program (hereinafter referred to as the "referral program") enabling citizens living in the occupied territories to receive free medical services. This program has proved to be the most successful initiative in the peaceful conflict resolution policy.

---

¹¹ "Funding for bachelor's studies under the program of student social assistance," Ministry of Education and Science of Georgia. Available at: <http://mes.gov.ge/content.php?id=4791&lang=geo> [accessed on 15 February 2015].

The program component of medical aid applies to persons living in the occupied territories who are not beneficiaries of other state-funded social programs. Consequently, the referral program does not apply to those living in Abkhazia and South Ossetia who have Georgian citizenship, because they benefit from various social programs (for example, universal health insurance, the status of internally displaced person and accompanying allowance, etc.).

The Public Defender learned about two separate instances when residents of Gali district were not able to enjoy the state financing. One patient approached the referral commission with a request to have his treatment costs compensated but was readdressed to the universal health care program which envisages the co-financing of treatment (out of a total fee of 1,800 GEL the patient paid 1,000 GEL). In another case, the patient was denied the consideration of his issue at the referral commission. The patient was advised at the Ministry of Labor, Health and Social Affairs to use the universal health care program.

According to information available to the Public Defender such an approach gives rise to serious discontent among the population of Gali district, because this practice, in many cases, concerns the issue of citizenship. Those persons who are Georgian citizens and benefit from various social programs are mainly ethnic Georgians living in the occupied territories. Even a 30 percent co-funding of their own treatment is a heavy financial burden for them. With regard to this issue, Public Defender recommended the Ministry of Labor, Health and Social Affairs to treat all patients living in Abkhazia and South Ossetia equally and work out a uniform approach toward handling their cases.

It should be noted here that the Public Defender's appeals regarding three patients from Gali district (including Georgian citizens) were taken into account and treatments of these patients were fully financed under the referral program.

As regards social programs, according to the Georgian legislation they are designed for Georgian citizens and consequently are not available for people in Abkhazia and South Ossetia who do not have Georgian citizenship. The so-called Ossetian and Abkhaz passports and other official documents issued in the occupied territories are considered illegitimate. However, on certain occasions these passports are used to identify persons. For example, a person having come from Abkhazia or Tskhinvali region to receive free treatment under the referral program of Georgia has to submit an Abkhaz or Ossetian passport for identification. Moreover, Article 8 of the Law of Georgia on Occupied Territories specifies that any act issued in the occupied territories by illegal authorities shall be deemed illegal "except for the cases when the given act is used for the purpose of issuing a Status-Neutral Identification Card or/and Status-Neutral Travel Document according to the rule established under Georgian legislation."

So-called Ossetian and Abkhaz passports are also used when family members come to visit prisoners in Georgian prisons. Such instances may only be assessed as positive because they facilitate the protection of human rights on the one hand, and on the other hand enable the establishing of contacts and confidence building between divided societies.

The Public Defender also learned about a case when a citizen with a so-called Ossetian passport was denied social assistance. The government of Georgia has the obligation to protect the rights of people living in conflict regions and ensure their access to social programs regardless of whether or not they have documents certifying Georgian citizenship.

Case of citizen N.P.

Citizen N.P. submitted an application to the Public Defender in which he asked a monthly allowance for his brother-in-law, who lived in Tskhinvali, as compensation for injuries sustained while performing his official duty. This issue is regulated by Decree #45 of the Government of Georgia, dated 1 March 2013. However, only *persons having the citizenship of Georgia are eligible* for the assistance and, hence, the Social Service Agency refused to issue allowances to a person who lived in Tskhinvali and had a so-called Ossetian passport.

Having thoroughly studied the case, the Public Defender approached the Prime Minister of Georgia and the Ministry of Labor, Health and Social Affairs with the following proposal: given that so-called Ossetian and Abkhaz passports are used in the country for identifying persons, people living in the conflict zones should be also be able to benefit from social or educational programs by using those documents.

In the Public Defender's opinion, at the initial stage amendments should be made to the below listed legislative and normative acts, thus enabling the population in the conflict zone to benefit from social and educational programs offered by the Government of Georgia:

- Decree #291 of the government of Georgia, dated 14 April 2014, "On Approval of 2014 State Program to Ensure Social Rehabilitation and Child Care;"
- Decree #45 of the government of Georgia, dated 1 March 2013, "On Approval of Rule of Award and Issuance of Compensation for Damage Caused as a Result of Injury Sustained During Performance of Official Duty"; and
- Law of Georgia on Higher Education and Decree #1067 of the Minister of Education and Science of Georgia, dated 1 December 2009.

Although representatives of the Public Defender's Office have repeatedly raised this issue, including at a governmental commission set up "for the aim to implement the action plan of the engagement strategy," no substantive discussion on this issue have begun, nor have any active steps been taken.

The office of the Prime Minister redirected the Public Defender's proposal to the Ministry of Labor, Health and Social Affairs which, instead of drafting legislative amendments, sent a letter to the Public Defender which said: "in order to work out a uniform approach to granting monetary allowances/services, we deem it appropriate to discuss issues of planning/ implementing corresponding measures for citizens who live in the occupied territories within the format of interagency working group." It is not clear which working group is meant in the letter or when it is planned to hold such a discussion. The Public Defender's Office continues to work on this issue.

RESTRICTION OF FREEDOM OF MOVEMENT AND SECURITY PROBLEMS

Similarly to previous years, in 2014 detention along the dividing lines with Abkhazia and South Ossetia still remained a serious problem to the security of the local population. Representatives of the Public Defender's Office personally visited people who were detained in villages at the dividing lines in Shida Kartli and Samegrelo-ZemoSvaneti. According to the Ministry of Interior, Russian border troops detained 142 persons at the dividing line with South Ossetia and 380 persons at the dividing line with Abkhazia, with the majority of those detained being residents of Gali district, for "illegal border crossing."

Different information is reported by the Border Service of the Federal Security Service of the Russian Federation (FSB) deployed in Abkhazia and South Ossetia. According to their data, over 3,500 people were detained in January-September 2014,¹² whilst during the past five years over 10,000 people and 1,000 vehicles have been arrested for "illegal border crossing" and more than 800 cases of "smuggling" were prevented in Abkhazia.¹³ As regards South Ossetia, according to the data released by the de facto state security service (KGB) of Ossetia, in 2014 the total of 493 persons were detained for violating the "border regime" including 249 so-called South Ossetian citizens, 140 Georgian citizens, 75 Russian citizens and 29 citizens of other countries.¹⁴ In 2013 the same service reported the arrest of 331 persons including 136 so-called South Ossetian citizens, 143 Georgian citizens and 56 citizens of other countries.¹⁵

2013 saw the opening of four new border checkpoints in addition to the existing one at the Enguri Bridge along the Georgian-Abkhaz dividing line (those of Pakhulani-Chale, Tagiloni-Shamgona, Otobaia-Ganmukhuri and Khurcha-Nabakevi). Those checkpoints may be used by residents of Gali district alone, provided that they have so-called Abkhaz passports and a document called Form #9. A segment of the Gali population have neither Abkhaz passports nor Form #9 and travel to Georgian-controlled territory using bypassing roads thereby risking detention. This explains such a high indicator of detentions at the dividing line with Abkhazia. De facto authorities prohibit persons living on Georgian-controlled territory, including in adjacent villages, to cross the dividing line.

The opening of four new border checkpoints was a positive development in terms of ensuring freedom of movement of the local population. It no longer takes hours for residents of villages to reach the Enguri Bridge, which also cost them money. However, after political changes that occurred in Abkhazia in 2014 the issue of closedown of these four checkpoints has been put on the agenda. If such a decision is taken, the number of people using bypass roads and with it, the number of detainees, will increase. This will further deteriorate the human rights situation in Abkhazia.

---

¹² "Since the beginning of this year 3,5 thousand violators of Abkhazia's border with Georgia have been detained," RIA Novosti, 01.10.2014. Available at: <<http://ria.ru/incidents/20141001/1026508132.html>> [accessed on 10 February 2015].

¹³ "The border department of the Federal Security Service of the Russian Federation in Abkhazia marks the fifth anniversary of its establishment," Apsnypress, 28.04.2014. Available at: <http://apsnypress.info/news/11823.html> [accessed on 10 February 2015].

¹⁴ "Some 493 violations of state border of South Ossetia registered in 2014 - KGB," RES information agency, 27.01.2015. Available at: <http://cominf.org/node/1166504080> [accessed on 10 February 2015].

¹⁵ "Some 331 violations of border crossing regime registered in South Ossetia in 2013," Osradio, 10.01.2014. Available at: <http://osradio.ru/raznoe/67403-v-2013-godu-v-juzhnojj-osetii-zaregistrirovano.html> [accessed on 10 February 2015].

The situation regarding freedom of movement is even graver along the dividing line with South Ossetia. There is only one checkpoint operating, Akhmaji-Mosabruni, which may be used by the population of Akhalgori district alone with special passes. In 2014, the de facto authorities restricted the issuance of passes to Akhalgori residents, which caused serious tensions in the district. In May 2014, free movement was restricted to the local population for almost an entire month. Thereafter, passes were issued chaotically, with unclear criteria; where passes were denied, no explanations for denial were offered. On certain occasions, passes were issued selectively to members of the same family; for example one pass was issued to a two year old child, but denied to the mother of the child. The Public Defender's representative met with students from Akhalgori who study in Tbilisi; they were denied passes and are unable to visit their parents in Akhalgori whilst their parents are unable to leave Akhalgori as they also lack passes.

Akhalgori KGB offered a solution to persons who were denied passes and need to travel to Georgian-controlled territory: they are to orally inform it that they want to be "deported" from the district, which means leaving the territory for the period of five years. Akhalgori KGB notifies the checkpoint of border troops of the Russian Federation of such request, which formalizes the deportation. This arrangement is mainly used by students who study in Georgian-controlled territory. However, if during those five years such persons receive passes they will be able to return to the district and cross the administrative line.¹⁶

The Akhmaji-Mosabruni checkpoint cannot be used by the population of Tskhinvali, Java or Znauri districts. They have only two ways to enter Georgian-controlled territory: either to use bypassing roads and trails and risk being detained or to enter Georgia with Russian passports via Larsi checkpoint situated at the Georgia-Russia border. It should be noted that Russian border guards do not allow holders of Russian passports issued in Tskhinvali to cross the Larsi checkpoint. To do this, persons must have passports of the Russian Federation issued inside the territory of Russia.

Unfortunately, freedom of movement is also restricted when people need urgent or planned medical care. For example, the Public Defender learned about a case when it took more than an hour for family members of a 13 year old girl who was in coma in the hospital of Gali district to find a vehicle and driver with an "exit pass" to carry her into Georgian-controlled territory.¹⁷ The situation becomes even more dramatic taking into account the fact that the Gali hospital does not have an intensive care unit, while upon the decision of the Abkhaz side ambulances have been prohibited to cross the Enguri Bridge since 2011. Eventually the girl was carried in an ordinary motor car which is obviously not a suitable vehicle for the transportation of a patient in critical condition. For years local residences have demanded that ambulances of the Gali district be allowed to freely cross over to the Georgian-controlled territory.

The Public Defender was also informed about the detention at the dividing line of a 12-year old girl who attempted to travel with her mother from the Gali district to Tbilisi for a planned surgery in December 2014. The girl was placed in a freezing basement at the Russian military base for five hours; as a result, her body temperature went up and she suffered from asthma attacks. This aggravation of the girl's fragile condition led to the postponement of surgery for several months.¹⁸

---

¹⁶ Information provided to Public Defender of Georgia by contact persons in Akhalgori.

¹⁷ Information provided to Public Defender of Georgia by a contact person in Gali.

¹⁸ Information provided to Public Defender of Georgia by a contact person in Gali.

Such cases must be qualified as violations of the right to health. The right to health is recognized in a number of international documents, including the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which in its Article 12 recognizes the right of all persons to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health. The right to health also implies access to health care services, which represents an absolute human right and, consequently, enjoys special legal protection.

On another note, freedom of movement is often restricted to those pupils who study at schools located on the Georgian-controlled side of the divide. These are schools in the villages of Pakhulani and Tskoushi in Tsalenjikha municipality, which enroll 40 schoolchildren from the Gali district, and the school in Ganmukhuri village, Zugdidi municipality, where 18 pupils from Gali district are enrolled. These schoolchildren have special passes issued by the de facto Abkhaz administration to cross the checkpoints. The passes are temporary, however, and upon their expiration Russian border guards do not allow schoolchildren through the checkpoint and may even detain them for several hours. Moreover, schoolchildren have to walk some three or four kilometers to reach the checkpoint, whereas after passing through they take a school bus provided by the Ministry of Education and Science of Georgia.

Some six children living in the village of Khurcha, Zugdidi municipality attend the school in Nabakevi village of Gali district, as it is geographically closer than any other school in the area. Until 2013 the Nabakevi school counted 19 pupils from Khurcha. However, from September 2014 children have been strictly prohibited from crossing the dividing line without Abkhaz passports and are forced to continue their studies in schools much farther from the village. Those six children take a bypassing road to reach the school and Russian border guards often detain them or otherwise prevent them from going to school, thereby infringing not only upon their rights to free movement but also to education.¹⁹

Some 14 children from the village of Sinaguri, Java district study at the school of Perevi village in Sachkhere municipality and therefore regularly cross the dividing line. They have passes issued by the de facto Ossetian administration and cross the checkpoint comparatively easier than their peers in Abkhazia. However, these schoolchildren have to walk six or seven kilometers each day to reach the checkpoint. Once in Georgian-controlled territory they are provided with a school bus. Within the meetings of the Geneva International Discussions and the Incident Prevention and Response Mechanism, the Georgian side has repeatedly raised the issue of ensuring free movement and rights to education to schoolchildren, as well as their transportation to checkpoints. However, the problems persist and require systemic solutions.

Case of citizen I.B.

I.B. and his four family members, including two minors, live at the outskirts of village Pakhulani in Tsalenjikha municipality. In the spring of 2013 Russian border troops erected the barbed wire fence between their house and the village, thereby isolating the family from Georgian-controlled territory. Since then the family's freedom of movement, including that of the children has been restricted. To ensure the continuation of their children's education the parents sent them to live with relatives in the village while attempting to secretly cross over to the Georgian-controlled part of the village, which results in repeated detentions and fines by Russian border troops.

---

¹⁹ The right to education belongs in the category of social rights and is recognized in the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, the first Protocol to the European Convention on Human Rights, the Convention on the Rights of the Child and other documents of international law.

The Public Defender of Georgia approached the Office of the State Ministry for Reconciliation and Civic Equality with the request to raise the issue of this family with the Russian and Abkhaz sides at the Geneva International Discussions. The Office of the Public Defender also notified the co-chairmen of the Geneva International Discussions of this problem.

The Public Defender informed the Ministry of Internally Displaced Persons from the Occupied Territories, Accommodation and Refugees of Georgia about the case of I.B. and his family. After consulting a representative of the Public Defender I.B. applied to the Ministry for housing for his family. This issue will be discussed at the forthcoming meeting of the Commission on IDP issues.

Case of citizen B.Ts.

B.Ts., a military serviceman living near a barbed wire fence in a village adjacent to the dividing line, appealed to the Public Defender for help. Having studied the case, the Public Defender learned that the Russian border troops, who know that B.Ts. was a participant in the Russia-Georgia war, regularly inquire about his whereabouts. As the risk of his detention or abduction is high, B.Ts. fears to travel to the village to visit his family while on leave. Presumably, he will not be able to return home until the Russian border troops or infantry forces leave the area.

The Public Defender informed the Defense Ministry about the situation regarding the security and rights of B.Ts. and asked it to study the case. Moreover, given that he is actually unable to return home, the Public Defender asked the Ministry to consider the possibility of providing B.Ts. with housing. The Public Defender was informed by the General Staff of Armed Forces that due to a shortage of housing available to the Ministry the request of B.Ts. cannot be met.

DETENTIONS ALONG THE DIVIDING LINES AND THE CONDITIONS OF DETAINEES

The sense of security among residents of villages along the dividing lines is low. According to locals, sometimes Russian border troops cross over into Georgian-controlled territory and detain people on their own plots, on village roads or at graveyards (ex: the villages of Plavi, Bershuti and Zemo Sobisi). May 2014 was considered the peak month of detentions as from 2 to 12 May some 26 local residents were detained while picking herbs at the dividing line with South Ossetia.

People are usually kept in confinement for several days and then, upon decision of the de facto court, are released upon the payment of fines. Fines at the dividing line with South Ossetia range between 2,000 and 11,000 rubles (approximately 200 – 600 GEL), depending on how many times a given person has been detained. The fines in Abkhazia range from 1,000 to 1,200 rubles (approximately 35 – 50 GEL), while for those living in Georgian-controlled territory they range from 30,000 to 100,000 rubles (approximately 500 – 5,000 GEL). This amount is a very heavy financial burden for the local population. They ask for assistance because the majority of them are economically disadvantaged families. On certain occasions two members of the same family are detained, as are children, women and the elderly.

Representatives of the Public Defender interviewed a 15-year old pupil who was detained by Russian servicemen while looking for cattle in a village in November 2014. According to him, he was kept alongside three other detainees in a wet basement for two days, which caused the deterioration of his health. On the third day, he was transferred into a space with better conditions and was released after paying the fine.

In December 2014 six citizens of Georgia were serving sentences in Tskhinvali prison. Two of them are residents of Akhalkgori who were charged with espionage and kidnapping; another two are residents of a bordering village who were arrested for illegal “border crossing”; and the remaining two are brothers who were arrested when attending the funeral of their mother in Tskhinvali, and subsequently convicted for treason.

In their recounts to Public Defender representatives, the former inmates did not complain about ill treatment while being detained, but spoke about intolerable conditions in the prison.

The International Court of Human Rights as well as the Constitution of Georgia recognizes the right of every person to freedom and inviolability, the right to private and family life, and to freedom of movement.

Detaining/arresting citizens of Georgia in conflict regions for violating the so-called “border regime” is an infringement on the rights to liberty and personal safety. The right of people to free movement is recognized in a number of international treaties/conventions. Articles 3 and 9 of the Universal Declaration of Human Rights state that everyone has the right to life, liberty and security and that no one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile. In *Ilascu and Others v. Moldova & Russia*, the European Court of Human Rights held that the imprisonment of applicants was a violation of Article 5 of the European Convention on Human Rights (right to liberty and security) because the verdict of imprisonment was delivered by an incompetent court. The European Court found that none of the applicants had been convicted by a “court”, and that a sentence of imprisonment passed by a judicial body such as the “Supreme Court of the Transdnistrian region” could not be regarded as “lawful detention.”

Seven Ossetian prisoners serve their sentences in Rustavi and Ksani penitentiary facilities in the Georgian-controlled territory. They request to be “exchanged” or transferred to the Tskhinvali penitentiary institution. Two of them are women, and three male inmates are sentenced to life in prison.

Case of Giorgi Zaseev, Giorgi Valiev and Soslan Kochiev

Giorgi Zaseev, Giorgi Valiev and Soslan Kochiev were sentenced to life in prison for organizing a terrorist attack in Gori on 1 February 2005 which killed three policemen and wounded 30 people. Zaseev and Valiev plead guilty but claim that they first met Kochiev in prison and he has no connection to the terrorist attack. The remaining six members of the guilty group are wanted by the authorities.

The Ossetian side has been actively raising the issue of their release. Regardless of the two inmate’s confession, Tskhinvali maintains that they are innocent and speaks about threats and pressure towards convicts, various procedural violations and restriction of the right to a fair trial.

The government of Georgia does not have a final position regarding their release. According to the information provided to the Public Defender by representatives of the Interior Ministry of Georgia, the issue of release of the all prisoners, save from the three life time prisoners, has

been repeatedly raised with the Ossetian side within the frames of Incident Prevention and Response Mechanism, but the Ossetian side refused to agree to this arrangement.

In 2014, Public Defender released a special report on the issue of freedom of movement and inmates, which discussed the situation regarding the free movement and conditions of prisoners.²⁰

Inmates in prisons of Abkhazia

The Government of Georgia has neither a full list of Georgian citizens arrested in Abkhazia nor relevant information about the charges levelled against them. On 8 October 2012 the de facto foreign ministry of Abkhazia published a list of 15 persons who have been convicted of espionage, terrorism, robbery and unauthorized possession of arms and contraband.²¹ Nine of them are Gali residents, whilst the remaining are residents of Zugdidi municipality. The Public Defender is neither able to check this list nor study the conditions of inmates in Abkhazia. The Public Defender received an application from a family of one of the inmates, which described the grave physical and psychological condition of the inmate and intolerable conditions in the prison. However, for objective reasons the Public Defender is not able to study this case either. The Public Defender sent this information to the Interior Ministry asking to react to it.

On 25 September 2013 media outlets reported that the de facto supreme court of Abkhazia sentenced a man called G.L. to 20 years in prison on charges of being a member of the guerilla group “Forest Brothers,” setting up illegal armed groups and killing and abducting people.²² Also, according to media reports Gali residents Manuchar Shonia, Dato Tordia and Giorgi Narmania were arrested as well.²³

The Public Defender received a letter from a family of one of the inmates recounting the grave physical and psychological condition of the inmate and intolerable conditions in the prison.

CRIME SITUATION IN GALI DISTRICT

2014 was an especially difficult year for Gali residents in terms of human rights.²⁴ Even though military actions have long stopped in the conflict zones, formal or informal armed groups continue conducting illegal activities and violating the rights of civilians.

While the government of Georgia claims the reduction in incidents and hotbeds of tension in Gali district owes to its peaceful policy along the occupation line,²⁵ no reliable statistics support those claims whereas residents of Gali district complain about an increase in abductions, assaults and robberies.

---

²⁰ Full report is available at: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/1/1771.pdf>.

²¹ “Report on terrorist activity of special forces of Georgia in the territory of Republic of Abkhazia,” Apsnypress, 15.10.2012. Available at: <http://apsnypress.info/docs/7502.html>. [accessed on 20 September 2014].

²² “A leader of Georgian armed gang Forest Brothers is sentenced to 20 years in prison,” Apsnypress, 16.10.2013. Available at: <http://apsnypress.info/news/10328.html> [accessed on 20 September 2014].

²³ “Georgian intelligence network falls through in Abkhazia,” Voice of America, 16 September 2013. Available at: <http://m.amerikishma.com/a/georgia-citizens-are-condemned-in-occupied-abkhazia-for-espionage/1750271.html> [accessed on 20 September 2014].

²⁴ Information provided to Public Defender of Georgia by contact persons in Gali.

²⁵ Report on two-year performance of the Office of State Ministry for Reconciliation and Civic Equality. Available at: <http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf> [accessed on 2 February 2015].

Gali district remains one of the gravest regions in Georgia in terms of the human rights situation since fundamental human rights such as the rights to life, property, personal freedom and security have been violated there.

On the one hand, the Government of Georgia is not able to implement effective control in Gali and consequently undertake assertive measures against criminals. On the other hand, the population of Gali district is left at the mercy of an ineffective de facto law enforcement system, criminal gangs and the Russian occupation forces. Upon the decision of the de facto Abkhaz authorities and the Russian government, international observation missions including human rights watchdogs have been banned from the district and the local population remains totally unprotected.

2014 was distinguished for the frequency of kidnappings of local persons for ransom. The Public Defender obtained information about a number of such cases including the kidnappings of five and eight-year old children. There were other kidnappings with fatal outcomes as well. According to local accounts, one can guess the size of a group of kidnappers by the total sum of ransom demanded. The amount of a ransom tends to range between 1,500 USD and 30,000 USD. Relatives often refrain from reporting abduction of their family member to the de facto law enforcement authorities.²⁶

According to representatives of nongovernmental organizations operating in Gali district, they are no longer able to work in the so-called lower zone of Gali due to deteriorated security conditions. If earlier abductions took place in the villages of the lower zone of Gali district, such cases have now also increased in the town of Gali and the surrounding villages.²⁷

On 12 January 2015 a criminal gang kidnapped G.G., a resident of Chuburkhinji village, for ransom. G.G. managed to escape at night, killing one abductor and approaching the Abkhaz law enforcement for help, who conducted a special operation against the gang. The special operation was carried out in settlements and took away lives of an employee of a de facto counterterrorist center of Abkhazia and an officer of Russian border troops.²⁸ Since then, representatives of special services conduct regular patrolling in Gali and inspect the documents of locals.²⁹

On 17 December 2014 eight residents of Gali were arrested on charges of participating in the 1992-1993 war in Abkhazia. The Abkhaz media even released a confession of one of arrestees in which he admitted to participating in the 1992-1993 military actions.³⁰ Despite this "confession" however he was released from prison, alongside other seven detainees, and forced to leave Abkhazia.³¹ This fact may be evaluated as unlawful detention. Article 5 of the European Convention on Human Rights guarantees the right to liberty and security. Since the liberty of a person is not an absolute right, it may be restricted by a decision of a court in accordance with the law. In this particular case, however, not only was the verdict not delivered by a legitimate

---

²⁶ Information provided to Public Defender of Georgia by contact persons in Gali.

²⁷ Information provided to Public Defender of Georgia by contact persons in Gali.

²⁸ "Law enforcement officers killed in Gali district," Apsnypress, 12 January 2015. Available at: <http://www.apsnypress.info/news/v-galskom-rayone-ubity-sotrudniki-pravookhranitelnykh-organov> [accessed on 12 March 2015].

²⁹ Information provided to Public Defender of Georgia by contact persons in Gali.

³⁰ "Eight citizens of Georgia arrested, who cooperated with Georgian occupational authorities during the patriotic war of Abkhaz people in 1992-1993" Nuzhnaia Gazeta, 19.12.2014. Available at: <http://abh-n.ru/zaderzhany-vosem-grazhdan-gruzii-sotrudnichavshie-s-gruzinskimi-okkupatsionnymi-vlastyami-v-period-otechestvennoj-voyny-naroda-abkazi-1992-1993-gg> [accessed on 12 March 2015].

³¹ "Eight Georgians detained in Gali are released and banned the entry to Abkhazia," Rezonansi, 31.12.2014. Available at: http://www.rezonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=23159 [accessed on 12 March 2015].

court but also, according to information provided to the Public Defender from Abkhazia, the de facto law enforcement bodies did not even institute a criminal proceeding.³²

While local residents are regularly detained on charges of illegal “border crossing,” criminal gangs which comprise both Abkhaz and Georgian criminals freely cross the dividing line, according to information available to the Public Defender. This may only indicate that they have criminal ties with certain circles in Abkhazia. For example, according to information available to the Public Defender, one of the organizers of the 12 January abduction lived in the village of Kakhati, Zugdidi municipality.³³

The existing situation indicates a deplorable criminal situation in Gali district which adversely affects the human rights of local residents. De facto law enforcement authorities not only fail to stand up to crime but also often violate human rights themselves. The Georgian government is obliged to use all available means to prevent crime and ensure the security and protection of the rights of people. To this end, the central government should cooperate with the de facto authorities. It is unfortunate that the Abkhaz side continues to oppose the resumption of the Incident Prevention and Response Mechanism and makes protection of human rights conditional upon certain political demands.

RIGHT TO OBTAIN EDUCATION IN NATIVE LANGUAGE IN THE OCCUPIED TERRITORIES

A total of 31 schools operate in Gali district, enrolling 3,358 pupils according to 2014 data. Almost 97% of these pupils are ethnic Georgians.³⁴ Nevertheless, the de facto Abkhaz authorities restrict the right of these pupils to obtain education in their native language.

Out of 31 schools in Gali district only 11 currently teach all subjects in Georgian.³⁵ These schools are located in the so-called lower zone of Gali district. However, the academic hours for Georgian language and literature in all 11 schools were cut by four hours each (if before these subjects were taught for 10 hours a week, they are now taught only for six hours). Those four hours were used to enhance the teaching of Russian language, which starts from the first grade (until 2014 Russian language was taught from the third grade). This process indicates that the lower Gali zone schools, much like the schools of so-called upper Gali zone, are gradually shifting into Russian-language teaching.

As regards the villages in the upper zone of Gali district, the teaching there is in Russian and the academic hours allocated for teaching Georgian language and literature have been decreasing year after year. By the 2014 academic year in each class of upper zone schools the lessons of Georgian language and literature were cut by one hour each, and now Georgian language and Georgian literature are taught for only one hour per week (compared to two hours each last

---

³² Information provided to Public Defender of Georgia by a contact person in Gali.

³³ “Father of one of criminals participated in military actions of Georgian army in 1992-1993,” Apsnypress, 13 January 2015. Available at: <<http://www.apsnypress.info/news/otets-odnogo-iz-prestupnikov-uchastnik-boevykh-deystviy-v-sostave-voysk-gossoveta-gruzii-v-1992-93-g>> [accessed on 12 March 2015]. Information provided to Public Defender of Georgia by a contact person in Zugdidi municipality.

³⁴ Information provided by the education resources center of Gali district.

³⁵ Until the 1992-1993 war in Abkhazia there were 58 schools in Gali district, with only two of them being Russian language schools.

years). In both schools of the Gali town instruction is available only in Russian language.

Apart from restricting native language education, the transition into Russian language teaching adversely affects the quality of education. Both schoolchildren and teachers find it difficult to learn and teach in Russian, because the majority of them are ethnic Georgians and teachers obtained their professional education in Georgian language. The situation pupils are facing is following: at home they speak Megrelian or Georgian whereas at school they learn all subjects in Russian and are taught Abkhaz language along with foreign languages.³⁶ As a result they are not proficient in any of the languages, which will limit their opportunities for higher education and career development in the future.

Upon the decision of the Abkhaz side, the Abkhaz language is taught in the schools of Tkvarcheli, Ochamchire and upper Gali zone, though it is allocated far fewer hours than Russian.

The situation is somewhat better in Akhagori district where, out of 11 schools, six are Georgian and five Russian, and pupils face no problem of learning in their native language as the situation has not seen a dramatic change since the 2008 occupation.

SO CALLED PASSPORTIZATION AND ASSOCIATED HUMAN RIGHTS VIOLATIONS

The issue of the ethnic Georgian population of Gali district was one of key topics of political development that took place in Abkhazia in 2014. This stirred anxiety among the population of Gali. The situation is tense to date as the issues of documentation and freedom of movement of the population of Gali district have not yet been fully decided.

Earlier, the matter of discussion was the forceful passportization of the Gali population,³⁷ but in 2014 the situation radically changed and passports have been seized from residents. According to the de facto prosecutor's office some 26,197 cases of passportization were examined in Gali, Tkvarcheli and Ochamchire districts, revealing that passports of so-called citizens of Abkhazia were issued in violation of established rule to 791 persons in Gali, 387 persons in Tkvarcheli and 10 persons in Ochamchire, comprising a total of 1,188 persons in the three districts.³⁸ According to the de facto administration of Gali district, roughly 13,000 Abkhaz passports and 10,000 Form #9 documents have been issued to the Gali population.³⁹

De facto authorities maintain that the main problem with passportization of Gali population is the fact that they possess Georgian passports. It was therefore decided to issue residence permits to those locals of Gali who declare that they have Georgian citizenship. As the de facto Gali administration explains, holding of a residence permit carries the possibility to move

---

³⁶ "Education at the dividing line: Access to education in Georgia along the dividing line and for residents of occupied territories," Institute for Study of Nationalism and Conflicts and the Synergy network, Tbilisi, 2015.

³⁷ Human Rights Watch, "Living in Limbo - Rights of Ethnic Georgians Returnees to the Gali District of Abkhazia," 15 July 2011. Available at: <http://www.hrw.org/reports/2011/07/15/living-limbo-0> [accessed on 16 March 2014].

³⁸ "Some 1188 citizens registered in violation of the law on citizenship of the Republic of Abkhazia by passport and visa service of Tkvarcheli, Gali and Ochamchire district departments of interior ministry," Apsnypress, 4 April 2014. Available at: <http://www.apsnypress.info/news/v-narushenie-zakona-ra-o-grazhdanstve-v-pvs-tkuarchalskogo-galskogo-i-ochamchyrskogo-rovd-dokumentir> [accessed on 16 March 2014].

³⁹ "Problem of passportization to be solved," Ekho Kavkaza, 25.02.2015. Available at: <http://www.ekhoavkaza.com/content/article/26869642.html> [accessed on 16 March 2014].

across the dividing line and to vote only in local elections. Those who want to obtain Abkhaz citizenship must submit a document certifying that they have renounced Georgian citizenship.

An Abkhaz passport is not a legal document recognized by the Government of Georgia or the international community and, consequently, a holder of only an Abkhaz passport is deemed a stateless person; the offer to obtain an Abkhaz passport in exchange for the renunciation of Georgian citizenship virtually means turning those people into stateless persons, whereas there is an agreement among the international community that states must undertake measures to reduce statelessness.

Regardless of the fact that the de facto government is not recognized according to international law it still has the obligation to respect human rights and freedoms. This obligation arises from various circumstances: a) a substantial part of the Universal Declaration of Human Rights is recognized as customary law which means that part of those norms are universally recognized; and b) the de facto government, as a non-state entity controlling a certain territory and population, is obliged to respect the rights of the population under its control, including the rights of the ethnic Georgian population as a minority.

MISSING PERSONS AND ENFORCED DISAPPEARANCE

Georgian investigative bodies have investigated the facts of missing ethnic Ossetians during and in the immediate aftermath of the war. In particular, under Article 143 of the Criminal Code of Georgia (illegal deprivation of liberty), investigation is under way into 1) the disappearance of A.Kh., A.Kh. and S.P.; 2) the missing of T.K.; and 3) the disappearance of R.I. No summary judgment has yet been issued on any of the above listed cases. According to the Chief Prosecutor's Office, they have failed so far to interrogate several important witnesses because they are abroad or on territory outside the control of the Government of Georgia.

In its concluding observations on the fourth periodic report of Georgia on 23 July 2014 the UN Human Rights Committee stressed the importance of investigating past human rights abuses. The Committee is concerned about slow progress in investigating, identifying and prosecuting perpetrators of human rights violations committed during or in the immediate aftermath of the 2008 war, including cases of enforced disappearances, indiscriminate and disproportionate attacks against the civilian population and other protected persons, unlawful detention, torture and inhumane treatment and destruction and appropriation of property; each of which may constitute war crimes and crimes against humanity.

It was not until 2014 after the end of the 2008 armed conflict that the disappearance of a person in the Georgian-Ossetian conflict zone was registered.

On 3 June 2014, a 20 year old resident of Akhlagori district, D.B., together with his colleague D.A., was taken to the Akhlagori de facto police for interrogation as a suspect in theft. D.A. was released after interrogation. Last time D.A. saw D.B. was in the police building; since then the whereabouts of D.B. was unknown. According to information available to his family D.B. was not interrogated by an investigator. Later that day police officers handed over the personal items of D.B. to a distant relative at their home. According to relatives, the police told the family that they left D.B. near his house and he crossed over to the Georgian-controlled territory. Officers of the Akhlagori de facto police have harassed the mother of D.B. several times, who

tried to find out his whereabouts.

Seven months later, on 4 January 2015, local residents found the dead body of D.B. hanging from a tree near the village of Doliaani in Akhlagori district.

On 20 January, at the 51th meeting of Incident Prevention and Response Mechanism, representatives of the Georgian government demanded that they be provided with details of an investigation of the D.B. case and that the corpse be transported to Georgian-controlled territory in the shortest possible time. The Ossetian side, however, did not fulfil this demand. Later, the corpse was transported first to Tskhinvali and then to Russia for genetic analysis without family members being given the possibility to see it. On 28 January the de facto authorities handed over the corpse of D.B. to Tbilisi, and a forensic examination of the corpse was conducted. As of now, the Public Defender is unaware of the results of the forensic examination.

The fate of another person, R.Sh., who went missing from the village of Karapila in Kaspi municipality, is still unknown. When conducting the monitoring of villages along the dividing line representatives of the Public Defender learned from a resident of Sakorintlo village, G.A., that he was in custody in Tskhinvali pretrial detention facility together with R.Sh. According to his story, Russian border guards arrested R.Sh. in the village of Karapila in Kaspi municipality, threatening him with death because of his participation in the 2008 war. However, R. Sh. told G.A. that he never participated in the war because of poor health and asked G.A. to make his story public. The whereabouts of R.Sh. was an issue raised at meetings of the Incident Prevention and Response Mechanism but the Ossetian side denied arresting R.Sh.

It is imperative that investigative bodies conduct investigations into alleged crimes committed during and in the immediate aftermath of the August 2008 war, including into enforced disappearances, in an effective manner and in the shortest possible timeframes.

CITIZENSHIP OF CONFLICT-AFFECTED POPULATION

Conflicts and ethnic tension in the early 1990s forced many ethnic Ossetians in Georgia to leave the country and obtain citizenship of the Russian Federation. After they returned to Georgia they had documents certifying citizenship of both Russia and Georgia. Georgian legislation, however, requires the automatic termination of Georgian citizenship in such cases. After the change of government in 2012 a strict enforcement regime took place, creating numerous legal and practical barriers for the Ossetian population. A number of ethnic Ossetians applied to the Public Defender's Office for assistance.

In March 2015 the Public Defender published a special report dedicated to the issue of acquisition of Georgian citizenship by the conflict-affected ethnic Ossetian population of Georgia.⁴⁰

Holding citizenship of a foreign country (be it the Russian Federation or any other) provides an opportunity for these people to travel to the Russian Federation to visit their relatives and

---

⁴⁰ The special report is based on research conducted by the Office of the Public Defender on the issues of migration and citizenship of the ethnic Ossetian population. The research aimed at studying human rights violations during the 1989-1992 armed conflict and to draw up recommendations for the restoration of the rights of ethnic Ossetians of Georgia.

also to receive social assistance (pension) and/or improved economic conditions; at the same time such persons cannot enjoy the rights ensured for Georgian citizens in Georgia, such as the right to vote, employment in public service, standing for elections, et cetera.

As regards Georgian citizenship, it should be noted that Georgian citizenship for ethnic Ossetians living in Georgia has a certain emotional connotation and symbolizes an important bond to the country in which they were born and have spent their lives. Past human rights violations are still vivid in their memories. Therefore, Georgian citizenship for them means both the restoration and protection of their rights. Russian citizenship, meanwhile, is their main source of statehood.

Considering the current situation, the only acceptable solution for the Ossetian population is to grant them Georgian citizenship, which requires the President of Georgia awarding Georgian citizenship to foreign citizens as an exception. For this to happen, a person must meet certain criteria. In particular, the President of Georgia may grant Georgian citizenship to a foreign national as an exception if he/she has *special merit* before Georgia or the award of Georgian citizenship to him/her is *in the State interest*.

The inquiry and study of information provided by applicants revealed cases of denial of exceptional Georgian citizenship to persons who were born in Georgia, have permanent residence and property in Georgia and due to poor health rarely travel to Russia. Consequently, Georgian citizenship for them is the guarantee of being full-fledged citizens on the one hand, and on the other hand to avoid any problems regarding their legal stay in Georgia. Nevertheless, these individuals were denied Georgian citizenship.

The issue of citizenship, given its importance, represents a starting point for the restoration of legal status and is linked to the issues of restitution of property as well as integration of conflict-affected persons.

RECOMMENDATIONS

To delegations participating in the Geneva International Discussions (the Office of the State Ministry for Reconciliation and Civic Equality, the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Justice of Georgia and the Ministry of Internal Affairs of Georgia):

- Apply all available means to ensure unimpeded movement of ambulances, patients and schoolchildren across the dividing lines;
- Apply all available means to ensure free movement of the local population on both sides of the divide; seek ways to free detainees and inmates – this may be “all in exchange for all” release, parole, amnesty or pardon; in parallel to settling the issue of prisoners, the parties should agree on such mechanisms which will ensure the elimination of the practice of detentions along the dividing lines;
- Raise the issue with de facto Abkhaz authorities of providing information about ethnic Georgian inmates in penitentiary facilities on the territory under their control;
- Apply all available means to eradicate crime in Gali district and ensure the security of people and full protection of their rights; to this end, cooperate with representatives of the de facto regime and the Russian Federation as groups having effective control over the territory;
- Apply all available means to ensure the activity of a higher number of international humanitarian organizations and human rights watchdogs on the occupied territories;
- Intensify the discussion of the issue of divided families and with the help of international organizations create a venue for family members to spend a certain amount of time together; and
- Take active steps towards the resumption of meetings of the Incident Prevention and Response Mechanism in Gali.

To members of the interim governmental commission for addressing the needs of affected communities in villages along the dividing line:

- Discuss and take a decision on the rehabilitation of houses damaged during the 2008 war (of those who have not received any compensation from the State thus far), paying special attention to the situation in Zardiaantkari village in Gori municipality;
- Discuss and take a decision on measures to improve cell phone communication service in villages along the dividing line; and
- Discuss and take a decision on the provision of clean drinking water to conflict-affected villages.

To State Minister for Reconciliation and Civic Equality of Georgia:

- With the assistance of international organizations, support informal education of youth living in occupied territories; and
- Begin the work on the development of a new policy on the restoration of ownership rights and restitution of property of people having suffered from conflicts in Georgia during the 1990s.

To the Ministry of Labor, Health and Social Affairs:

- Develop a social assistance program which will take into account the difficult social and economic situation present since 2008. In particular, when assessing families living near the dividing lines, the Social Service Agency must take into account the reality that a family may own immovable property such as a plot of land, but not be able to use it as a result of installed barbed wires;
- Ensure equal conditions for and develop a uniform approach to caring for patients from Abkhazia and South Ossetia, and draft amendments to the government decree “On Establishing Commission for the Aim to Take a Decision on the Provision of Adequate Medical Aid under the Referral Service and Determining Rule of its Activity” in order to set an obligation of uniform treatment of every person living in the occupied territories, regardless of citizenship; and
- Ensure the access to social programs for the local population of the conflict regions, regardless of whether they hold documents certifying Georgian citizenship. To this end, amendments must be made to Decree #45 of the Government of Georgia, dated 1 March 2013, “On Approval of Rule of Award and Issuance of Compensation for Damage Caused as a Result of Injury Sustained during Performance of Official Duty.”

To the Ministry of Internal Affairs:

- Enhance patrolling in villages adjacent to the dividing lines to ensure the security of citizens, and placing additional outposts in the villages of Pakhulani, Tsalenjikha municipality, and Jariasheni, Gori municipality.

To the Ministry of Education and Science:

- The Ministry of Education and Science, together with the governmental commission, must inform higher educational institutions about the program for financing the education of students having suffered as a result of installation of barbed wires, in order to avoid the suspension of the status of student in these cases and provide timely analysis and removal of bureaucratic barriers; and
- Support the improvement of secondary education quality in Gali and Akhagori districts, including in terms of training schoolchildren, school graduates and teachers. Also, ensure timely delivery of books for Georgian schoolchildren and develop exchange programs for pupils living in occupied territories to enable them to live with families on Georgian-controlled territory, especially in large cities.

To the Ministry of Justice:

- Speed up the process of land and property registration in villages adjacent to the dividing lines.

To the Chief Prosecutor of Georgia:

- Conduct investigations into alleged crimes committed during and in the immediate aftermath of the August 2008 war, including enforced disappearances, in an effective manner and in the shortest possible timeframes.

To relevant entities engaged in the process of granting citizenship (President of Georgia, Presidential Administration, LEPL Public Service Development Agency and the Counterintelligence Department of Interior Ministry):

- When awarding Georgian citizenship as an exception pursuant to Paragraph 2, Article 12 of the Constitution of Georgia and in accordance with corresponding procedures, take into account the criterion of special state interest toward ethnic Ossetians seeking Georgian citizenship, who prove that they live in Georgia and express the desire to obtain Georgian citizenship (state interest must be established as a ground for the award of Georgian citizenship); and
- When awarding Georgian citizenship as an exception, evaluate the situation of conflict-affected people adequately, giving special considerations to their rights and needs and prepare conclusions by taking into account individual conditions.

НАРОДНЫЙ ЗАЩИТНИК
ГРУЗИИ

НАРОДНЫЙ ЗАЩИТНИК ГРУЗИИ

**Права населения, пострадавшего в результате
конфликтов в Грузии**

2014

WWW.OMBUDSMAN.GE

Издание специального отчета осуществляется при поддержке Евросоюза и УВКБ ООН.

Мнения, высказанные в отчете не отражают официальную позицию Евросоюза и УВКБ ООН.

СОДЕРЖАНИЕ

Введение.....	66
Социально-экономические права населения в селах вдоль разделительной линии.....	66
Государственные программы и вызовы для населения, пострадавшего в результате конфликта.....	72
Ограничение свободы передвижения и проблемы безопасности.....	77
Задержания на разделительной линии и положение задержанных.....	81
Криминогенная ситуация в Галском районе.....	83
Право на образование на родном языке на оккупированных территориях.....	85
Т.н. паспортизация и связанные с ней нарушения прав человека.....	86
Вопрос пропавших без вести и вынужденно исчезнувших лиц.....	87
Вопросы гражданства населения, пострадавшего в результате конфликта.....	89
Рекомендации.....	91

ВВЕДЕНИЕ

Вооруженные конфликты в Грузии нанесли тяжелый отпечаток не только на экономическое благополучие страны, но и на его демократическое развитие. Именно поэтому особенно важно обратить внимание на пострадавших в результате конфликта лиц, которые составляют примерно 20-30% населения нашей страны. Несмотря на то, что в стране прекращены открытые военные действия, пострадавшее в результате конфликтов население все еще остро чувствует последствия войны и по сей день нарушаются их фундаментальные права и свободы.

Приветствуется, что в правительственном плане действия за 2014-2015 год по защите прав человека особое внимание уделяется защите прав людей, проживающих на оккупированных территориях и вблизи разделительной линии. В плане действия расписаны те мероприятия, которые должны выполнить государственные структуры для содействия защиты прав и свобод населения, пострадавшего в результате конфликтов. Конкретно, речь идет о социальных и экономических правах, безопасности населения, проживающего вблизи разделительной линии, улучшении инфраструктуры, а также о доступности здравоохранения и образования для населения, проживающего на оккупированных территориях.

В 2014 году аппарат Народного защитника начал активную работу по изучению правового положения лиц, пострадавших в результате конфликта и проживающих в конфликтных регионах. Состоялась не одна встреча с населением в селах вдоль разделительной линии, с лицами, проживающими в Абхазии и Южной Осетии, а также с представителями местной и центральной власти.

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРАВА НАСЕЛЕНИЯ В СЕЛАХ ВДОЛЬ РАЗДЕЛИТЕЛЬНОЙ ЛИНИИ

С 2009 года размещенные на разделительной линии с Абхазией и т.н. Южной Осетией пограничные войска Российской Федерации активно начали работы по проведению границы, что подразумевает проведение колючей изгороди и заборов, траншей, установление наблюдательных столбов и регулярное патрулирование пограничниками. На разделительной линии с Южной Осетией, общая протяженность которой составляет 350 км, проведение колючей проволоки и заборов осуществляется в населенных пунктах, в основном, в Горийском и Карельском муниципалитетах. На данный момент колючая проволока проведена примерно на 50 км участке, то есть на 20% от общего периметра.

Социально-экономическое положение семей, проживающих в селах вдоль разделительной линии с Абхазией и Южной Осетией, в большинстве случаев тяжелое, и тому есть несколько причин: низкий уровень безопасности, отсутствие поливной воды, потеря земельных угодий и пастбищ, безработица¹.

---

¹ Необходимо отметить, что проблема пользования земельными участками сельскохозяйственного назначения, а также лесами и пастбищами возникла у местных жителей только с 2008 года. До этого, жители сел Шида Картли беспрепятственно пользовались земельными участками, которые находились в их собственности, а также лесом и пастбищами, прилегающими к их селам.

В результате русско-грузинской войны 2008 года два канала и два водохранилища, которые снабжали поливной водой села Шида Картли, осталась на неконтролируемой Правительством Грузии территории и была перекрыта де-факто Правительством. Кроме того, большинство сел, расположенных на разделительной линии, потеряло земельные угодья и пастбища, тем самым потеряло основной источник доходов – сельское хозяйство и животноводство. К примеру, примерно 50-60% сельскохозяйственных земельных участков в селах Кошка и Гугутиаанткари Горийского муниципалитета оказалась на неконтролируемой территории. Из 138 семей, проживающих в селе Джариашени - 29 потеряли определенную часть принадлежащих им земель.

Со слов населения села Хурвалети Горийского муниципалитета, с 2008 года из-за отсутствия воды, они не могут обрабатывать землю, но сохранили скотину, поскольку им были доступны пастбища. После проведения колючей проволоки в 2012-2013 года, население было лишено возможности пользоваться пастбищами. Кроме того, из-за участившихся задержаний, население боится идти в лес и запасаться дровами на зиму. Поскольку регион полностью не газифицирован, дрова были и остаются единственным средством отопления. Жители тех сел, где можно пользоваться лесом, заявляют, что запас дров в лесах исчерпан (село Хвити Каспского муниципалитета, село Переви Сачхерского муниципалитета).

В селах вдоль разделительной линии, также как и в других регионах Грузии, остро стоит вопрос чистой питьевой воды, что нарушает право на здоровье населения. По заявлению Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам, право на здоровье охватывает множество социальных и экономических аспектов, в том числе доступность безопасной питьевой воды и надлежащих санитарных условий.²

По лабораторным исследованиям, проведенным ЮЛПП-Национальное Агентство продовольствия, установлено, что во многих селах Шида Картли, в том числе и в селах вдоль разделительной линии и компактных поселениях вынужденно перемещенных лиц, питьевая вода загрязнена.³ Народный защитник также получил информацию о случае в селе Хвити Каспского муниципалитета, где жители жаловались на загрязненную питьевую воду. Для изучения вопроса аппарат Народного защитника обратился к Главе Каспского муниципалитета. Согласно информации, полученной из муниципалитета, в 2014 году в рамках «Программы поддержки села» был построен водный резервуар, который был сооружен под землей, в закрытом состоянии, соответственно, туда не мог попасть источник загрязнения.⁴ Однако, независимое лабораторное исследование установило нарушение бетонного покрытия дна и стенок водосборного колодца (резервуара), колодец не закрывается герметично, соответственно, при выпадении осадка в колодец попадают поверхностные стоки. Кроме того, вода оказалась загрязненной и с микробиологической точки зрения (колиформными бактериями и фекальными стрептококками), что повышает риск заболеваний кишечной инфекцией.⁵

Факты нарушения прав собственности во время войны 2008 года не прекращены и

---

² Смотрите Общий комментарий N 4 (2000), The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), N E/C.12/2000/4. Информация доступна на веб-странице: <<http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G00/439/34/pdf/G0043934.pdf?OpenElement>> [в последний раз просмотрена 12 марта 2015 года].

³ В каких селах Шида Карли питьевая вода загрязнена бактериями?, Кахетинский информационный центр, 4 декабря 2014 года. Информация доступна на веб-странице: <<http://ick.ge/rubrics/society/20269-i.html>> [в последний раз просмотрена 11 марта 2015 года].

⁴ Письмо Каспского муниципалитета 2/62 от 14 января 2015 года

⁵ Анализ выполнен ООО «Научно-исследовательский институт санитарии, гигиены и медицинской экологии имени Г. Натадзе». 11.02.2015. Информация предоставлена Горийским информационным центром и Saferworld.

по сей день. Этот процесс продолжается и ответственность за него несет Российская Федерация, так как именно при финансовой, военной, материальной поддержке и человеческими ресурсами России осуществляется проведение колючей проволоки, оборудование и контроль оккупационной линии.

К примеру, несмотря на то, что в селе Джариашени Горийского муниципалитета проведена колючая проволока и стоит баннер с надписью т.н. «Республика Южная Осетия», 3 февраля 2015 года российские пограничники не дали местному жителю Ш.С. возможность провести земельные работы на своей земле в окрестностях баннера. Если до 2014 года гражданин пользовался своей собственностью, то после инцидента он, наверное, не сможет больше ею пользоваться.⁶

Необходимо отметить и случаи 3 семей села Гогети Карельского муниципалитета. В начале 2013 года они, в принадлежащем им саду, посадили чеснок, вскоре российские пограничники разделили их участки забором, этот факт подтвердился, когда чеснок вырос по обе стороны забора. По информации, которой владеет Народный защитник, земельные участки 19 семей из 77, проживающих в селе Гогети, остались по ту сторону колючей проволоки.

Хотя вопрос регистрации земельных участков сельскохозяйственного назначения и признания права собственности по всей стране не урегулирован, в селах вблизи разделительной линии, в особенности в регионе Шида Картли, он стоит значительно острее, из-за ограничений в пользовании землей. Поскольку у местных жителей отсутствуют документы, подтверждающие право собственности, они не могут воспользоваться правовыми средствами для защиты своих прав.

Проблема имеет несколько составных. Во-первых, в течение многих лет домовые книги не велись надлежащим образом, отсутствует соответствующая документация или из-за неформальных соглашений, по сей день невозможно выполнить регистрацию земель или признание собственности. Во-вторых, даже те, у кого имеется определенная документация, из-за отсутствия средств, не могут заплатить сумму, необходимую для оформления земли, размер которой составляет по меньшей мере 150 лари. Незарегистрированы не только земельные участки, но и дома и другие сооружения на них.

Бесспорно, что без действенных мер со стороны государства эта проблема не может быть решена. Первостепенным и приоритетным является приведение в порядок документации для защиты прав собственности населения, а в случае нарушенных прав, для применения правовых механизмов.

Необходимо отметить, что наряду с грузинами в селах вдоль разделительной линии живут и осетины, которым наносится ущерб, также как и соседям-грузинам. Тяжел и быт разделенных семей, которые уже в течение многих лет не могут повидать и зачастую даже поговорить по телефону с членами своих семей, оставшихся по ту сторону разделительной линии.

Из-за создавшегося тяжелого положения, высока миграция из сел вдоль разделительной линии. В большинстве случаев численность населения снижена вдвое. Они пытаются найти источник доходов за пределами села. К примеру, численность учащихся в селе Переви за последние 10 лет постепенно снижается, что является одним из основных индикаторов демографической проблемы.

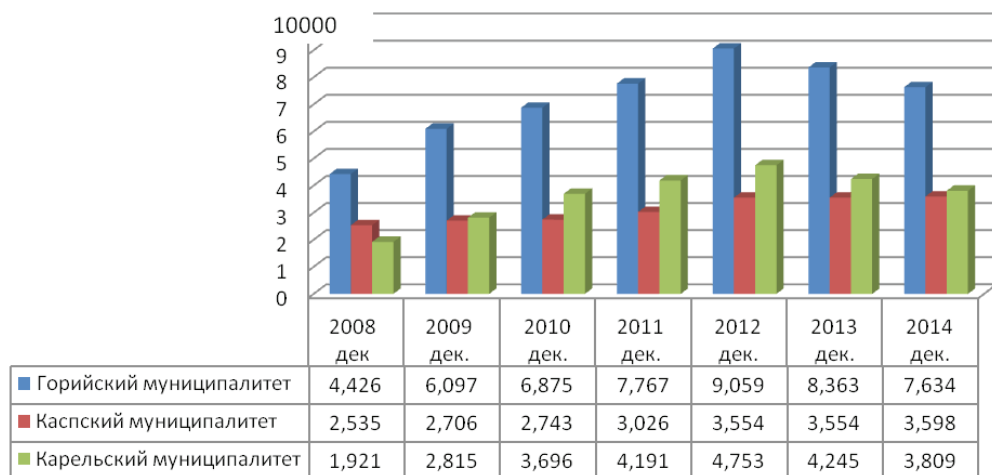
⁶ Результаты мониторинга, выполненного представителем Народного защитника.

Численность учащихся Перевской публичной школы Сачхерского муниципалитета⁷

Год	I класс	XI класс
2004	12	17
2005	9	14
2006	10	17
2007	10	15
2008	3	17
2009	3	12
2010	11	14
2011	2	10
2012	7	11
2013	6	16
2014	4	6

Во время мониторинга, выполненного представителем Народного защитника, население Горийского муниципалитета отмечало, что после войны 2008 года многие из них были включены в программу по содействию семьям, находящимся за чертой бедности и получали денежное пособие. Они также заявили, что выдача пособия интенсивно начала прекращаться с 2013 года, хотя ни их жилищные условия, ни источник дохода не изменялся.

Количество семей, получающих прожиточное пособие

Источник: ЮЛПП – Агентство социального обслуживания

Особенно тяжелым является социальный фон пожилых лиц в пострадавших в результате конфликта регионах. Большинство из них не оставило свои дома во время войны и непосредственно присутствовало во время военных действий. Большинство пленных,

⁷ Информация предоставлена администрацией Перевской публичной школы Сачхерского муниципалитета.

взятых русскими и осетинскими военными, были пожилые люди.⁸ Однако, со стороны государства им не была оказана систематическая помощь в вопросе здравоохранения или психологическая помощь, и это еще больше ухудшило состояние их здоровья. Из-за высокой миграции, повышено и число оставшихся одних пожилых людей. Многие из них обратились в аппарат Народного защитника с просьбой об оказании помощи в получении прожиточного пособия.

Кроме того, в селах Шида Картли, расположенных вблизи разделительной линии, ограничена мобильная связь. Причиной этого является нехватка мачт сотовой связи, поэтому частота мобильной связи в селах вблизи разделительной линии ограничена, либо отсутствует. В определенных случаях, также происходит и глушение мобильной связи со стороны неконтролируемой властью Грузии территории. По имеющейся у Народного защитника информации, мобильная связь ограничена в следующих селах: Двани, Эргнети, Гугутиаанткар, Плави, Зардиаанткар, Хурвалети, Дици, Никози, Квемо Арцеви, Мерети, Кошка, Кокеби и Атоци. Из-за создавшегося положения, население не может вызывать скорую медицинскую помощь или патрульную бригаду.

Исходя из того, что села расположены в конфликтных регионах, где постоянно существует проблема безопасности, отсутствие телефонной связи может иметь плачевные последствия для жизни, здоровья и безопасности граждан. Информацию об указанной проблеме Народный защитник представил временной правительственной комиссии реагирования по нуждам населения, пострадавшего в результате конфликта.

Положение в селе Зардиаанткар Горийского муниципалитета

Зардиаанткар - одно из самых маленьких сел в Горийском муниципалитете, но единственное (кроме Переви), где после войны 2008 года власти Грузии смогли восстановить контроль. Во время войны, по сравнению с другими селами, Зардиаанткар пострадал больше всех и население все еще не вернулось в свои дома. Можно обобщить множество проблем Зардиаанткара и распространить на другие села. Однако, это село по сей день остается в самом плачевном состоянии среди сел Шида Картли, пострадавших в результате конфликта, и в случае, если проблемы не будут решены, его экономической жизнеспособности угрожает опасность.

В частности, во время военных действий 2008 года, большинство домов было существенно повреждено и непригодно для проживания, однако компенсацию за поврежденные дома в размере 15 тысяч долларов получили только те три семьи, дома которых были полностью сожжены. Таким образом, можно решительно сказать, что в деревне не были проведены работы по устранению последствий войны 2008 года, если не считать две семьи, которые получили несколько единиц шифера для починки крыши.

Из-за тяжелых социально-экономических проблем большая часть жителей Зардиаанткара предпочла остаться в здании детского сада Гори и искать там новые возможности. Это, в действительности, означает то, что хотя деревня и находится на контролируемой Грузией территории, но население отказывается возвращаться туда на постоянное проживание. Даже те, кто вернулись в деревню, не уступают помещение в здании Горийского детского сада под страхом возобновления военных действий, так как

---

⁸ Human Rights Watch, «В пламени огня: нарушение норм международного гуманитарного права и пострадавшее мирное население во время развивавшегося в Южной Осетии конфликта», январь 2009 года, информация доступна на веб-странице: <<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/georgia0109web.pdf>> [в последний раз просмотрена 16 марта 2015 года].

в случае войны и повторного изгнания они желают иметь гарантированное убежище. Жильцы, приютившиеся в здании детского сада, не могут получить статус вынужденно перемещенных лиц и сопутствующий социальный статус, так как их дома расположены на контролируемой Грузией территории.

Отведенные для жильцов помещения в здании Горийского детского сада находятся в плачевном состоянии: повреждены санитарные узлы, испорчен пол, в коридорах нет окон, для одной семьи предусмотрена только одна комната. К тому же, приютившиеся в здании детского сада жильцы не могут пользоваться и теми государственными программами, которые предусмотрены для населения, пострадавшего в результате конфликтов, например программой по обеспечению дровами. В здании детского сада не проведен природный газ, а плату за электроэнергию жильцы платят из собственных средств.

Положение в селе Атоци Карельского муниципалитета

Село Атоци находится на разделительной линии, что является источником множества проблем для его жителей. Однако, самой болезненной для местных жителей является проблема школы и дорог. Здание публичной школы Атоци, в которой учатся 51 учащихся, является аварийным, тяжелыми являются и условия в здании. Но у администрации школы нет заключения экспертизы об аварийном состоянии школы. Кроме того, амортизирован примерно 3 км-ый участок до деревни. Перемещение в дождливую погоду настолько затруднительно, что машина скорой помощи не может доехать до деревни. В деревне нет врача и фельдшера, поэтому в таких условиях отсутствие асфальтированной дороги создает серьезную проблему не только коммуникации с центром муниципалитета, но и доступности первичного здравоохранения.

Положение в селе Хвити Каспского муниципалитета

Проблема поливной воды беспокоит деревню с 1993 года, после выхода из строя насосной станции. Необходимо отметить, что в соседних селах – Твауреби, Ламискана, Божамы, Самтависи – поливная вода подается из оросительного канала Тези-Оками. В случае восстановления насосной станции, возможно, поливная вода будет подаваться и в село Хвити из того же канала. По информации, полученной в Правлении Каспского муниципалитета, для полного обеспечения села Хвити требуется 500 000 лари, которых нет в бюджете муниципалитета. Проект реабилитации насосной станции Хвити также не попал в список проектов на 2015-2017 гг., запланированных в Каспском муниципалитете Министерством сельского хозяйства Грузии.

Положение в селе Хурча Зугдидского муниципалитета

Село Хурача находится на разделительной линии с Абхазией и значительно пострадало в результате войны и противостояний 1992-93, 1998 и 2008 годов. Население беспокоят проблемы социального и бытового характера: в деревне нет начальной школы и амбулатории; по неудобному графику работает транспорт, связывающий с центром муниципалитета; население требует укрепить берег реки Ингури и выдать государственную компенсацию ущерба, нанесенного в результате военных действий в 1993-1998 годах.

В селе Хурча устарели электрические провода, столбы амортизированы и зачастую небезопасны для населения. Однако, проблему создает и тот факт, что деревня

снабжается электроэнергией из неконтролируемой территории Абхазии и, поскольку, действующая в Грузии компания не обеспечивает деревню электроэнергией, то по ее заявлению, она не несет ответственность и за ремонтные работы.

Положение села Пахулани Цаленджихского муниципалитета

Село Пахулани Цаленджихского муниципалитета расположено на разделительной линии с Абхазией. В 2013 году в деревне была проведена колючая проволока, в результате одна семья осталась по ту сторону колючей проволоки. Аппарат Народного защитника поставил вопрос о выдаче это семье альтернативного жилья и присвоении статуса беженца. Колючая проволока проведена на земельных угодьях жителей, что ограничивает возможность использования земли и становится причиной ухудшения социального положения местного населения. На данной территории часты случаи задержания граждан русскими и абхазскими военными. Со слов жителей, иногда задержания, в целях предупреждения, сопровождаются стрельбой.

Также, проблематичен и вопрос безопасности. Местные жители заявляют, что российские пограничники проходят на территорию села в ночные часы. Поэтому жители просят разместить в деревне пост Министерства внутренних дел (полиции). Народным защитником зафиксирован случай, когда гражданин по причине незащищенности не может оставаться в доме.

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРОГРАММЫ И ВЫЗОВЫ ДЛЯ НАСЕЛЕНИЯ, ПОСТРАДАВШЕГО В РЕЗУЛЬТАТЕ КОНФЛИКТА

В 2013 году Правительство Грузии разработало специальную программу для примерно 50 сел Шида Картли и Самегрело, расположенных вблизи административной разделительной линии, которая предусматривает интенсивную газификацию и реабилитацию системы поливной воды, строительство амбулаторий и детских садов, другие работы по устройству инфраструктуры, полное финансирование высшего образования и т.д.

В октябре 2013 года при сопредседательстве аппарата Государственного министра Грузии по вопросам примирения и гражданского равноправия и Министерства инфраструктуры и регионального развития, была основана временная правительственная комиссия реагирования по нуждам пострадавшего населения в селах вблизи разделительной линии (далее – Правительственная комиссия), которая приняла не одно важное решение для улучшения благосостояния и прав населения, пострадавшего в результате проведения колючей проволоки.

В 2014 году в пострадавших в результате конфликта селах интенсивно проводились работы по газификации, на что Правительством были выделены 19 миллионов лари. По информации из Министерства энергетики, в 33 из 58 сел, расположенных вблизи разделительной линии, завершены работы по газифицированию. Для каждой семьи работы по проведению в дом одной точки газа и установлению индивидуальных

счетчиков были выполнены бесплатно.⁹

Также, велись интенсивные работы по реабилитации оросительной системы в селах Шида Картли. По заявлению аппарата Государственного министра по вопросам примирения и гражданского равноправия, при финансовой поддержке Международного Агентства развития США (USAID), была завершена ирригационная система Салтвиси-Тирипони, в результате чего была улучшена оросительная система до 20 тысяч гектаров земли 39 деревень в Шида Картли и это принесет пользу 18 тысячам семей.¹⁰ До 2008 года ирригационной системой Тирипони пользовалась большая часть деревень Горийского муниципалитета, но после войны де-факто правительство перекрыло канал. Кроме того, в 2014 году в Шида Картли были приведены в порядок 6 насосных станций поливной воды.

Необходимо отметить, что окончательный результат выполненных инфраструктурных работ пока еще не получен и большая часть населения Шида Картли встретила зиму 2014-2015 года без газа и поливной воды. Однако, в ближайшем будущем, эти мероприятия в значительной степени будут способствовать улучшению социальных и экономических условий населения, пострадавшего в результате конфликта.

Важные проекты по содействию населения, пострадавшего в результате проведения колючей проволоки, были выполнены донорскими организациями, в том числе верховным комиссариатом ООН по делам беженцев (UNCHR), Программой развития ООН (UNDP), Турецким Агентством по сотрудничеству и координации (TIKA), Всемирным банком, Агентством международного развития США (USAID) и т.д.

С точки зрения реализации права на образование, Постановлением Правительства Грузии №501, в 2014-2015 учебном году государственные гранты получили студенты, зачисленные на аккредитированные на высшие образовательные программы в результате Единых Национальных экзаменов, в том числе:

- 170 студентов, которые последние два года учились и получили документ о полном общем образовании в общеобразовательных учреждениях на оккупированной территории или в случае, если их полное общее образование было признано в порядке, установленном Министерством образования и науки Грузии;
- студенты, которые до 7 августа 2008 года, в течение последнего года учились на оккупированной территории, а документ о полном общем образовании получили за пределами оккупированной территории, среди них: в Абхазской Автономной Республике, в том числе, в Ажарском муниципалитете – 90 студентов; в Цхинвальском регионе (бывшие территории Юго-осетинской автономной области), в том числе в муниципалитетах Курта, Эредви и Ахалгори – 75 студентов; и в селе Переви Сачхерского муниципалитета – 5 студентов.

---

⁹ Села вблизи разделительной линии оккупированных территорий: Земо и Квемо Никози, Земо Хвити и Эргнети с сегодняшнего дня получают природный газ, Министерство энергетики, 4 марта 2015 г. Информация доступна на веб-странице <<http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=414&lang=geo>> [в последний раз просмотрена 10 марта 2015 года].

¹⁰ Стоимость проекта составляла примерно 14 миллионов лари. Отчет 2-ух летней деятельности аппарата Государственного Министра Грузии по вопросам примирения и гражданского равноправия. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf>> [в последний раз просмотрена 2 февраля 2015 года]. Смотрите также «Реабилитация ирригационной системы Салтвиси-Тирипони завершена», Министерство регионального развития и инфраструктуры Грузии. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.mrdi.gov.ge/ge/news/press/54059ac60cf23064fe48cc9d>> [в последний раз просмотрена 10 марта 2015 года].

- 50 студентов, которые последние три года учились и получили документ о полном общем образовании в общеобразовательных учреждениях, граничащих с оккупированными территориями деревень.¹¹

Важной инициативой было и создание в мае 2014 года Международного центра образования при аппарате премьер-министра Грузии, целью которого было предоставление возможности населению страны, в том числе и лицам, проживающим на оккупированных территориях Грузии, обучения по магистерской и докторской программам в ведущих университетах Европы и США.

Необходимо отметить, что на заседании Правительственной комиссии в октябре 2014 года было принято решение о финансировании 600 студентов из деревень вблизи разделительной линии. Местные муниципалитеты получили задание о составлении списков, однако, из-за погрешностей, эти списки Министерством инфраструктуры и регионального развития были возвращены в муниципалитеты для пересмотра. Поэтому, из-за правовых ограничений Министерство образования и науки не смогло вовремя перечислить университетам деньги. В результате плата за 2014-2015 академический год в начале марта 2015 года все еще не была перечислена.

Указанная задержка создала проблемы студентам, которые оказались перед опасностью приостановления статуса из-за задержки платы за обучение. В нескольких случаях аппарат Народного защитника был вынужден вмешаться (села: Кирбали, Атоци, Цителубани). К сожалению, о программе финансирования студентов высшие учебные заведения не информированы и обязуют оплату суммы студентов. Такие случаи являются примером неэффективного выполнения хороших инициатив.

Для обеспечения права защиты здоровья и доступности первичного здравоохранения в 2013-2014 годах в 23 селах при разделительной линии были устроены амбулатории. Кроме того, в селе Рухи Зугдидского муниципалитета ведется строительство многопрофильной университетской клиники, оборудованной по современным технологиям, с общежитием, которая кроме Тбилисской, Кутаисской, Зугдидской и других больниц дополнительно будет обслуживать жителей с оккупированных регионов. А в селе Тквиави Горийского муниципалитета идет строительство центра неотложной помощи.

В 2010 году, с целью защиты прав и восстановления доверия пострадавшего в результате конфликта населения, Правительство Грузии утвердило «Государственную программу реферального обслуживания» (далее - Реферальная программа), на основании которой гражданам, проживающим на оккупированных территориях, предоставляется возможность бесплатно пользоваться медицинскими услугами. Данная программа оказалась самым успешным направлением политики решения конфликта мирным путем.

Предусмотренный программой компонент оказания медицинской помощи распространяется на те лица, проживающие на оккупированных территориях, которые не принимали участие в других социальных программах, финансируемых Государством. Соответственно, Реферальная программа не касается тех лиц, проживающих в Абхазии и Южной Осетии, у которых есть гражданство Грузии, поскольку они участвуют в различных социальных программах (например, программа всеобщего страхования, статус вынужденно перемещенных лиц и связанное с ним пособие и т.д.);

¹¹ «Финансирование для бакалавров в рамках студенческой социальной программы», Министерство образования и науки Грузии. Информация доступна на веб-странице: <http://mes.gov.ge/content.php?id=4791&lang=geo> [в последний раз просмотрена 15 февраля 2015 года].

Народному защитнику также стало известно о двух случаях, когда независимо друг от друга, два жителя Галского района не смогли воспользоваться государственным финансированием. Один пациент обратился в Реферальную комиссию с требованием о возмещении медицинских расходов, но его направили в Программу всеобщего страхования здоровья и пришлось соучаствовать в финансировании расходов за лечение (пациент заплатил 1000 лари из 1800 лари). В другом случае, пациенту было отказано в вынесении его вопроса на рассмотрение Реферальной комиссией. В Министерстве труда, здоровья и социальной защиты пациенту порекомендовали воспользоваться всеобщей страховкой.

По информации Народного защитника в Галском районе серьезное недовольство населения вызвано таким подходом, так как зачастую данная практика проходит по знаку гражданства. То есть те лица, которые являются гражданами Грузии и участвуют в различных государственных программах, в основном, являются проживающими на оккупированных территориях этническими грузинами, владеющими гражданством Грузии. Для них даже 30%-ое софинансирование лечения является тяжелым финансовым грузом. По данному вопросу, Народный защитник обратился к Министру труда, здоровья и социальной защиты Грузии с рекомендацией, в которой указано, что все пациенты, проживающие в Абхазии и Южной Осетии, должны быть поставлены в равные условия и относительно них должен быть разработан одинаковый подход.

Также необходимо отметить, что положительно были решены обращения Народного защитника относительно трех пациентов, проживающих в Галском районе (в том числе, лица, владеющие гражданством Грузии), лечение которых было полностью финансировано в рамках программы.

Что касается социальных программ, они, по законодательству Грузии, рассчитаны на граждан Грузии и, соответственно, недоступны для людей, проживающих в Абхазии и Южной Осетии, которые не являются гражданами Грузии. Т.н. осетинские и абхазские паспорта, также как и другие официальные документы, выданные на оккупированных территориях, нелегитимны и не имеют юридической силы. Однако, с целью идентификации лица, существуют прецеденты применения этих паспортов. К примеру, лицо из Абхазского или Цхинвальского региона, желающее получить бесплатное лечение в рамках Реферальной программы Грузии, для идентификации должно предъявить именно абхазский или осетинский паспорт. Кроме того, статья 8 Закона Грузии «Об оккупированных территориях» также поясняет, что выданные незаконными органами на оккупированных территориях акты также незаконны «кроме тех случаев, когда указанный акт применяется для выдачи нейтрального удостоверения личности и/или нейтрального проездного документа в установленном законодательством Грузии порядке».

Кроме того, т.н. осетинские и абхазские паспорта применяются и в том случае, когда члены семьи приезжают к заключенным в тюрьмах Грузии. Такие прецеденты могут быть оценены только с положительной стороны, поскольку они, с одной стороны, способствуют защите прав человека, а с другой стороны, делают возможными восстановление контактов и доверия между разобщенными разделительной линией обществами.

Правительство Грузии несет обязательство по защите прав населения из конфликтных регионов и обеспечению их доступности к социальным программам, несмотря на отсутствие документа, подтверждающего гражданство Грузии. Народному защитнику Грузии стали известны такие случаи, когда гражданину, владеющему т.н. осетинским

паспортом, было отказано в социальной помощи.

Дело гражданина Н.П.

К Народному защитнику обратился с заявлением гражданин Н.П., который просит ежемесячное пособие по возмещению ущерба, нанесенного при выполнении трудовых обязательств здоровью его зятя, проживающего в Цхинвали. Данный вопрос регулируется постановлением Правительства Грузии №45 от 1 марта 2013 года. Однако, пользоваться пособием может только *лицо, имеющее гражданство Грузии*, и на этом основании, Агентство социального обслуживания отказало в назначении пособия проживающему в Цхинвали гражданину, который владеет т.н. паспортом Южной Осетии.

После полноценного изучения дела, Народный защитник обратился с предложением к Премьер-министру Грузии и Министру труда, здоровья и социальной защиты Грузии. В предложении указано, что практика применения т.н. осетинских и абхазских паспортов, как идентификационного документа, в стране существует. Соответственно, население, проживающее в конфликтной зоне, должно иметь возможность пользоваться и другими социальными или образовательными программами посредством абхазских и осетинских паспортов.

Народный защитник считает, что на начальном этапе изменения должны быть внесены в следующие законодательные и нормативные акты, которые дадут возможность проживающему в конфликтных регионах населению пользоваться социальными и образовательными программами, предлагаемыми правительством Грузии:

- Постановление Правительства Грузии №291 от 14 апреля 2014 года об утверждении государственной программы на 2014 год о социальной реабилитации и заботе о ребенке;
- Постановление Правительства Грузии №45 от 1 марта 2013 года об утверждении порядка назначения и выдачи пособий по возмещению ущерба, нанесенного в результате подрыва здоровья работника при выполнении трудовых обязанностей;
- Закон Грузии «О высшем образовании» и Приказ Министра образования и науки Грузии №1067 от 1 декабря 2009 года.

Несмотря на то, что представители Народного защитника не раз беседовали на эту тему, в том числе и на заседании правительственной комиссии, учрежденной «с целью выполнения плана действия по стратегии участия», и к тому же, определенные круги правительства в общем заинтересованы данной темой, на данный момент содержательные дискуссии и действенные меры по вопросу не предприняты.

Аппарат премьер-министра переадресовал предложение Народного защитника в Министерство труда, здоровья и социальной защиты, а Министерство здравоохранения, вместо подготовки пакета изменений, сообщило Народному защитнику, что «с целью формирования единого подхода в отношении использования денежных пособий/сервисов, считаем целесообразным, чтобы вопрос о планировании/проведении соответствующих мер для проживающих на оккупированных территориях Грузии граждан был рассмотрен в формате межведомственной рабочей группы». Из письма не ясно о какой межведомственной рабочей группе идет речь и когда планируется рассмотрение. Аппарат Народного защитника продолжает работу по данному вопросу.

ОГРАНИЧЕНИЕ СВОБОДЫ ПЕРЕДВИЖЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ

Также как и в предыдущие годы, в 2014 году серьезной проблемой безопасности населения остаются задержания на Абхазской и Юго-Осетинской разделительных линиях. Сотрудники аппарата Народного защитника лично посетили задержанных лиц из деревень Шида Картли и Самегрело-Земо Сванети. По информации Министерства внутренних дел Грузии, в 2014 году русские военные, по обвинению в «незаконном пересечении границы», на разделительной линии с Южной Осетией задержали 142 лица, а в направлении Абхазии – 380, большинство которых является уроженцем Галского района.

Другую информацию распространяет Пограничная служба Федеральной службы безопасности (ФСБ) Российской Федерации, размещенная в Абхазии и Южной Осетии, которая приводит данные за январь-сентябрь 2014 года, в соответствии с которыми ими задержаны более 3500 человек на Абхазской разделительной линии,¹² а за последние пять лет за «Нарушение государственной границы» задержаны более 10 000 человек и более 1000 транспортных средств, были пресечены более 800 случаев «контрабанды».¹³ Что касается Юго-Осетинского направления, по заявлению де-факто осетинского комитета государственной безопасности (КГБ), в 2014 году за нарушение «пограничного режима» всего были задержаны 493 человека, из них 249 – граждан т.н. Южной Осетии, 140 – граждан Грузии, 75 граждан России и 29 граждан других стран.¹⁴ В 2013 году общее число задержанных по данным этой же службы было 331, в том числе 136 – граждан т.н. Южной Осетии, 143 – гражданина Грузии и 52 гражданина другой страны.¹⁵

В 2013 году на грузино-абхазской разделительной линии, кроме контрольно-пропускного пункта на Ингурском мосту, были открыты еще 4 пункта (Пахулани-Чале; Тагилони-Шамгона, Отобаия-Ганмухури, Чурча-Набакеви), право на пользование которыми имеет только население Галского района в случае предъявления абхазского паспорта и т.н. формы №9. Исходя из того, что определенная часть Галского населения не владеет абхазскими паспортами и формами №9, им приходится ехать на контролируемую Грузией территорию обходными путями, что связано с риском задержания. Именно этим и объясняется такая высокая статистика задержаний на Абхазской разделительной линии. Для лиц, проживающих на контролируемой Грузией территории, в том числе для уроженцев близлежащих деревень, пересечение разделительной линии запрещено де-факто правительством.

---

¹² С начала года задержаны 3,5 тыс нарушителей границы Абхазии с Грузией, РИА Новости, 01.10.2014

Информация доступна на веб-странице: <<http://ria.ru/incidents/20141001/1026508132.html>> [в последний раз просмотрена 10 февраля 2015 года].

¹³ Погрануправление ФСБ России в Абхазии отмечает пятую годовщину со дня образования, «Апсныпресс», 28.04.2014. Информация доступна на веб-странице: <http://apsnypress.info/news/11823.html> [в последний раз просмотрена 10 февраля 2015 года].

¹⁴ В 2014 году в Южной Осетии зарегистрировано 493 факта нарушения госграницы – КГБ, Информационное агентство Рес, 27.01.2015. Информация доступна на веб-странице: <<http://cominf.org/node/1166504080>> [в последний раз просмотрена 10 февраля 2015 года].

¹⁵ В 2013 году в Южной Осетии зарегистрировано 331 факт нарушения режима пересечения госграницы, Осрадио, 10.01.2014. Информация доступна на веб-странице: <http://osradio.ru/raznoe/67403-v-2013-godu-v-juzhnojj-osetii-zaregistrirovano.html> [в последний раз просмотрена 10 февраля 2015 года].

Открытие 4 новых пропускных пунктов было положительным явлением с точки зрения свободы передвижения местного населения. Жителям деревни не приходится ехать несколько часов до Ингурского моста, что было связано с финансовыми расходами. Однако, в результате политических изменений в Абхазии в 2014 году, на повестку дня опять был поставлен вопрос об аннулировании указанных 4 пунктов. В случае принятия такого решения, очевидно, что будет увеличено количество лиц, пользующихся обходными путями, соответственно, и число задержанных, что еще больше ухудшит положение прав человека в Абхазии.

С точки зрения свободы передвижения, еще более тяжелое положение создалось на Юго-Осетинской разделительной линии, так как единственный действующий пропускной пункт здесь является Ахмаджи-Мосабрунский пост, которым могут пользоваться только уроженцы Ахалгорского района, и только на основании специальных пропусков. Трудность вопроса заключается в том, что в 2014 году де-факто правительство ограничило выдачу пропусков уроженцам Ахалгорского района, вызвавшее серьезное напряжение в районе. В мае месяце, большинство жителей почти на целый месяц были ограничены в передвижении. А затем, пропуска выдавались хаотично, по необъяснимым критериям, а в случае отказа – не давали разъяснений. Были зафиксированы случаи, когда некоторым членам семьи были выданы пропуска, например 2-ух летнему ребенку, а матери было отказано. Представитель Народного защитника также беседовал со студентами, находящимися в Тбилиси, которые не смогли получить пропуска и вернуться в Ахалгори для того, чтобы повидаться с родителями, в свою очередь, у родителей нет пропусков и они не имеют возможности покинуть Ахалгори.

Тем лицам, которые не смогли получить пропуск и им необходимо попасть на контролируемую Грузией территорию, КГБ Ахалгори предложил выход: гражданин в устной форме уведомляет их о желании оставить район, получив «депортацию», что предусматривает выход с территории сроком на 5 лет. Эта информация передается пропускным пунктам, контролируемым пограничными войсками Российской Федерации, где и происходит оформление. Этим способом, в основном, пользуются студенты, которые учатся на контролируемой Грузией территории. Однако, если это же лицо в течение 5 лет получит пропуск, у него будет возможность вернуться в район и перемещаться по административной линии.¹⁶

Ахмаджи Мосабрунским пропускным пунктом не может пользоваться население Цхинвальского, Джавского или Знаурского районов. У них есть только два способа попасть на контролируемую Грузией территорию: первое, обходные пути и тропы, создавая опасность себе из-за высокого риска быть задержанным, и второе – могут войти в Грузию паспортом Российской Федерации, по пропускному пункту Земо Ларси, расположенному на грузино-российской границе. Необходимо отметить, что владельцам российских паспортов, проживающих в Цхинвали, русские пограничники не дают право пересечь пропускной пункт Земо Ларси. В этом случае, обязательно, чтобы лицо владело паспортом Российской Федерации, выданным на территории России.

Печально, что ограничение свободы передвижения происходит и во время необходимости оказания неотложной или запланированной медицинской помощи. Народному защитнику стал известен случай, когда членам семьи 13-ти летней девочки, находящейся в коматозном состоянии в больнице Галского района, для ее транспортировки на контролируемую Грузией территорию, понадобилось больше часа на то, чтобы найти

¹⁶ Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Ахалгори.

автомашину и водителя с «пропуском».¹⁷ Ситуация осложняется и тем, что в больнице Гали не функционирует реанимационное отделение, а машину скорой помощи, с 2011 года, по решению Абхазской стороны, не пропускают через Ингурский мост. В итоге, девочка была транспортирована обычным легковым автомобилем, который, само по себе, не подходит для транспортирования пациентов. Местные жители уже несколько лет требуют дать возможность машинам скорой помощи беспрепятственно выезжать на контролируемую Грузией территорию.

Народному защитнику также стало известно о задержании 12-ти летней больной девочки на Абхазской разделительной линии, которая в декабре 2014 года вместе с матерью ехала для проведения операции из Галского района в Тбилиси. Ей пришлось провести 5 часов в холодном подвале российской базы, в результате чего у ребенка поднялась температура и начались приступы астмы. Из-за возникших обстоятельств оперирование подростка было отложено на несколько месяцев.¹⁸

Такие факты должны быть оценены как посягательство права защиты здравоохранения. Право на защиту здоровья признано не одним международным документом. В том числе, согласно статье 12 Международного пакта «Об экономических, социальных и культурных правах» признано право на наивысший достижимый уровень физического и психического здоровья. Право защиты здоровья также предусматривает доступность системы здравоохранения и является абсолютным правом человека и, соответственно, является особым предметом правовой защиты.

Также часты случаи ограничения свободы передвижения учеников, которые получают среднее образование в школах, расположенных за разделительной линией. Таковыми являются школы сел Пахулани и Цкоуши Цаленджихского муниципалитета, в которые ходят 40 учеников из Галского района, и школа села Ганмухури Зугдидского муниципалитета, в которую ходят 18 учеников из Галского района. У них есть специальные пропуска, выданные де-факто правительством Абхазии, посредством которых они перемещаются через пропускные пункты. Однако, это временные пропуска и в случае истечения срока российские пограничники или не дают им возможность продолжать путь через пропускной пункт или же задерживают на несколько часов. При этом, ученикам приходится проходить по 3-4 км до пропускного пункта. А от поста до школы их обслуживает транспорт, выделенный для школы Министерством образования и науки Грузии.

Кроме того, 6 детей из села Хурча Зугдидского муниципалитета ходят в школу в селе Набакеви Галского района из-за территориальной близости. Необходимо отметить, что до 2013 года в школу Набакеви ходили 19 учеников. Однако, с нового 2014 учебного года детям категорически было запрещено пересечение разделительной линии без абхазского паспорта, поэтому ученики были вынуждены продолжать учебу в отдаленных от Хурча школах. Остальные 6 учеников ходят в школу обходными путями и поэтому их часто задерживают российские пограничники или не дают возможность продолжать путь. Тем самым, нарушается не только их право на свободу передвижения, но и право на образование.¹⁹

---

¹⁷ Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Гали.

¹⁸ Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Гали.

¹⁹ Право на образование относится к категории социальных прав и признано Международным пактом об экономических, социальных и культурных прав, Дополнительным протоколом №1 к Европейской конвенции по правам человека, и другими международными правовыми актами.

Разделительную линию регулярно пересекают 14 детей из села Синагури Джавского района, которые учатся в селе Переви Сачхерского муниципалитета, и более свободно проходят через пропускной пункт по специальным пропускам, выданным де-факто Осетинской администрацией, чем ученики из Абхазии. Однако, ученикам приходится ежедневно пешком проходить по 6-7 км до российского поста. А на контролируемой Грузией территории до школы их обслуживает транспорт.

В рамках Женевских переговоров по предотвращению инцидентов и реагированию по ним грузинская сторона не единожды поставила вопрос об обеспечении ученикам права на свободу передвижения, образование и предоставлении им транспорта до пропускного пункта. Но проблемы остаются и требуют системного решения.

Дело гражданина И.Б.

И.Б. и 4 члена его семьи, два из которых являются несовершеннолетними, живут на окраине села Пахулани Цаленджихского муниципалитета. Летом 2013 года российские пограничники провели колючую проволоку между их домом и деревней, тем самым оторвав семью от контролируемой Грузией территории. В результате, семье, в том числе и детям, была ограничена свобода передвижения. Для того, чтобы дети не отстали от учебы, родители сдали их оставшимся в деревне родственникам, а сами тайно пытались попасть на контролируемую Грузией территорию, в связи с чем не единожды были задержаны и оштрафованы российскими пограничниками.

Народный защитник Грузии обратился в аппарат Государственного министра по вопросам примирения и гражданской равноправия, чтобы вопрос семьи был поставлен перед абхазской и российской стороной в рамках Женевских международных дискуссий. О проблеме также сообщили сопредседателям Женевских международных дискуссий.

Народный защитник сообщил положение семьи И.Б. в Министерство по делам вынужденно переселенных с оккупированных территорий лиц, расселению и беженцев. После консультации с сотрудниками Народного защитника, И.Б. подал в Министерство заявление о предоставлении жилья. Вопрос об удовлетворении гражданина жильем будет рассмотрен на ближайшем заседании комиссии по изучению вопросов беженцев.

Дело гражданина Б.Ц.

К Народному защитнику Грузии обратился с заявлением военнослужащий Б.Ц., который живет вблизи колючей проволоки в деревне, расположенном на разделительной линии. В результате изучения дела Народным защитником выяснилось, что российские пограничники владеют информацией о том, что Б.Ц. является участником грузино-российской войны, и регулярно интересуются его местонахождением. Из-за постоянного высокого риска его задержания или похищения, Б.Ц. в случае увольнения или отпуска не может вернуться в свою деревню и повидать свою семью. Предполагается, что он не сможет вернуться в свой дом до тех пор, пока на разделительной линии будут расположены российский пограничные или сухопутные войска.

С учетом безопасности и правового положения Б.Ц., Народный защитник обратился к Министру обороны для изучения случая Б.Ц. и, учитывая тот факт, что он фактически не может вернуться в свой дом, рассмотрения возможности его обеспечения жильем. Из генерального штаба вооруженных сил Народный защитник был уведомлен, что из-за ограниченного количества квартир в жилищном фонде невозможно удовлетворить Б.Ц.

ЗАДЕРЖАНИЯ НА РАЗДЕЛИТЕЛЬНОЙ ЛИНИИ И ПОЛОЖЕНИЕ ЗАДЕРЖАННЫХ

Исходя из создавшегося положения, ощущение безопасности среди жителей сел вдоль разделительной линии низкое. Со слов местных жителей, бывают случаи, когда российские пограничники переходят на контролируемую Грузией территорию и задерживают население в собственных садах, на дороге деревни или кладбище (села Плави, Бершуети, Земо Собиси). В 2014 году пиковым, наверно, можно считать месяц май, когда со 2 по 12 мая на разделительной линии с Южной Осетией были задержаны 26 местных жителей в тот момент, когда они собирали джонджоли.

Как правило, задержания на разделительной линии продолжаются несколько дней и по решению де-факто суда, после оплаты штрафа задержанного освобождают. Штраф за задержание на Юго-Осетинской разделительной линии составляет 2,000-11,000 рублей (примерно 100-600 лари), в зависимости от того, сколько раз было задержано лицо. По направлению Абхазии штраф для жителей Гали составляет 1,000-1,200 рублей (примерно 35-50 лари), а для жителей с контролируемой Грузией территории колеблется в пределах 30,000-100,000 рублей (примерно 500-5,000 лари). Эта сумма является тяжелым финансовым грузом для местных жителей. Население просит помощь, поскольку большинство из них являются социально незащищенными лицами. Есть случаи задержания двух членов одной семьи. Задерживают и детей, и женщин, и стариков.

Представители Народного защитника беседовали с 15-ти летним подростком школьного возраста, который в ноябре 2014 года был задержан российскими пограничниками в тот момент, когда он искал скотину на территории села. С его слов, вместе с 3 задержанными он два дня провел в холодном, сыром подвале, в результате чего у него возникли проблемы со здоровьем. На третий день его перевели в сравнительно лучшие условия и освободили после оплаты штрафа.

В декабре 2014 года, в Цхинвальской тюрьме были лишены свободы 6 граждан Грузии. Два из них уроженцы Ахалгори, которые обвиняются в шпионаже и похищении людей, два – жители села у разделительной линии, которые задержаны по обвинению в «пересечении границы», и два брата, которых задержали за предательство родины в то время, когда они находились в Цхинвали, на похоронах матери.

Освобожденные из заключения лица, с которыми беседовали представители Народного защитника, не жалуются на обращение при задержании, однако, говорят о невыносимых условиях.

Как и международным правом по правам человека, так и конституцией Грузии признано право свободы и неприкосновенности каждого человека, право на уважение частной и семейной жизни, право свободного передвижения и выбора места жительства.

Задержание/арест граждан Грузии в конфликтных регионах за нарушение т.н. «пограничного режима» является посягательством на право свободы и безопасности человека. Право свободного перемещения и передвижения человека гарантируется не одним значительным международным договором/конвенцией. Статьи 3 и 9 всеобщей декларации ООН по правам человека определяют, что каждый человек имеет право на

жизнь, на свободу и на личную неприкосновенность и никто не может быть подвергнут произвольному аресту, задержанию или изгнанию. В деле «Илашку и другие против Молдовы и России» Европейский суд установил нарушение статьи 5-ой Европейской конвенции «О защите прав человека и основных свобод» (право на свободу и безопасность), по причине того, что арест заявителей был незаконным, поскольку приговор, по которому они были задержаны, не был вынесен компетентным судебным органом. По оценке Европейского суда, ни одному из заявителей не было предъявлено обвинение «судом» и вынесение приговора об аресте таким органом, каким является высший суд т.н. «Приднестровской Республики» не может считаться «законным арестом».

На контролируемой Грузией территории, в Руставском и Ксанском тюрьмах находятся 7 заключенных-осетин, которые требуют «обмена» или перевода в Цхинвал, среди них две женщины, а три мужчины приговорены к пожизненному заключению.

Дело Георгия Засеева, Георгия Валиева и Сослана Кочиева

1 февраля 2005 года три лица, обвиненные в организации теракта в Гори, в результате которого погибли 3 полицейских и ранены до 30 лиц, Георгий Засеев, Георгий Валиев и Сослан Кочиев осуждены на пожизненное заключение. В результате взрыва 3 полицейские погибли, до 30 человек ранило. Засеев и Валиев признали вину на суде, однако заявили, что с Кочиевым познакомились в тюрьме и он не имеет связи с терактом. Остальные шесть членов диверсионной группы объявлены в розыск.

Осетинская сторона всегда активно ставила вопрос об их освобождении, несмотря на их признательное показание, в Цхинвали убеждены в их невиновности, говорят о запугивании и давлении на обвиняемых, указывают на различные процессуальные нарушения и факты ограничения доступности справедливого суда.

Относительно их освобождения у правительства Грузии нет определенной позиции. Согласно информации, предоставленной представителями Министерства внутренних дел Грузии Народному защитнику, в рамках механизма превенции инцидентов и реагирования по ним (IPRM), осетинской стороне не раз было предложено освобождение всех заключенных, кроме трех осужденных за терроризм, взамен заключенных в Цхинвальской тюрьме, однако с осетинской стороны на это получен отказ.

В 2014 году Народный защитник посвятил специальный отчет вопросу свободы передвижения и задержанных, в котором были рассмотрены вопрос свободы передвижения и положение задержанных.²⁰

Вопрос задержанных в тюрьмах Абхазии

На данном этапе у Правительства Грузии нет полного списка о лишенных свободы в Абхазии лицах и обвинениях против них. 8 Октября 2012 года де-факто Министерство иностранных дел Абхазии опубликовало список 15-ти лиц, которые осуждены по обвинению в шпионаже, терроризме, ограблении, незаконном хранении оружия и контрабанде.²¹ Среди них 9 жителей Галского района, а остальные - Зугдидского

²⁰ Полная версия очерка доступна на веб-странице: <http://www.ombudsman.ge/uploads/other/1/1771.pdf>.

²¹ Доклад о террористической деятельности спецслужб Грузии на территории Республики Абхазия, Апсныпресс\ 15.10.2012. Информация доступна на веб-странице: <http://apsnypress.info/docs/7502.html> [в последний раз просмотрена 20 сентября 2014 года].

муниципалитета. Народный защитник не имеет возможности проверить точность данного списка или изучить положение заключенных в Абхазии. К Народному защитнику обратился с заявлением член семьи одного из заключенных, который отмечает тяжелое физическое и психологическое состояние заключенного и невыносимые условия в камерах, однако, по объективным причинам, Народный защитник лишен возможности изучения и этих обстоятельств. Народный защитник направил информацию в Министерство внутренних дел для реагирования.

По информационным каналам распространилась информация о том, что 25 сентября 2013 года де-факто высший суд Абхазии приговорил к 20-ти годам лишения свободы Г.Л., который, как член партизанской группы «Лесные братья», обвиняется в создании бандформирования, убийстве и похищении людей.²² По распространенной в медиинформации, также задержаны жители Гали - Манучар Шония, Дато Тордия и Георгий Нармания.²³

К Народному защитнику обратился с заявлением член семьи одного из заключенных, который отмечает тяжелое физическое и психологическое состояние заключенного и невыносимые условия в камерах.

КРИМИНОГЕННАЯ СИТУАЦИЯ В ГАЛСКОМ РАЙОНЕ

С точки зрения прав человека, 2014 год был особенно тяжелым для жителей Галского района.²⁴ Несмотря на то, что в зонах конфликта уже давно не ведутся военные действия, формальные или неформальные вооруженные формирования продолжают незаконные действия и нарушают права мирного населения.

Хотя власти Грузии заявляют, что благодаря мирной политике Правительства количество инцидентов в Галском районе и очаги напряжения на оккупационной линии снизились,²⁵ достоверных статистических данных в этом направлении нет, а население Галского района жалуется на особо участвовавшие похищения, нападения и грабежи.

С точки зрения прав человека, Галский район по сей день остается одним из трудных регионов Грузии. Имеет место нарушение таких фундаментальных прав, как право на жизнь, собственность, личную свободу и безопасность.

С одной стороны, центральная власть не в силах осуществлять эффективный контроль и, соответственно, не принимает решительные меры по борьбе против криминала. С другой стороны, население Галского района осталось один на один с местной, неэффективной де-факто правоохранительной системой, криминальными группировками и российской оккупационной армией. По решению де-факто правительства Абхазии и правительства

²² Один из руководителей грузинской вооруженной банды «Лесные братья» приговорен к 20 годам лишения свободы. Апсныпресс. 16.10.2013. Информация доступна на веб-странице: <<http://apsnypress.info/news/10328.html>> [в последний раз просмотрена 20 сентября 2014 года].

²³ В Абхазии провалилась Служба разведки Грузии, Голос Америки, 16 сентября 2013 г. Информация доступна на веб-странице: <<http://m.amerikiskhna.com/a/georgia-citizens-are-condemned-in-occupied-abkhazia-for-espionage/1750271.html>> [в последний раз просмотрена 20 сентября 2014 года].

²⁴ Информация, предоставленная Народному защитнику контактным лицом в Гали.

²⁵ Отчет о 2-ух летней деятельности аппарата государственного министра по вопросам примирения и гражданского равноправия. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.smr.gov.ge/2014angarishi.pdf>> [в последний раз просмотрена 2 февраля 2015 года].

России, международные наблюдательные миссии, в том числе и организации, работающие в сфере прав человека, не могут попасть в район и местное население абсолютно не защищено.

2014 Год отличался интенсивностью похищения населения с целью получения выкупа. Аппарат Народного защитника зафиксировал не один такой случай, в том числе и случаи похищения несовершеннолетних детей 5 и 8 лет. Отдельные случаи похищения завершились фатально. По заявлению местных жителей, по размеру выкупа можно узнать количество лиц в группе. Размер выкупа составляет от 1 500 долларов до 30 000 долларов. Часто члены семьи не уведомляют де-факто правоохранителей о случаях похищения.²⁶

Представители неправительственных организаций в Гали заявляют, что из-за ухудшения ситуации по безопасности, они не могут продолжать работу в т.н. нижней зоне Гали. Если до этого похищения имели место в селах т.н. нижней зоны Галского района, то в этом году такие факты участились и в городе Гали и в его окрестностях.²⁷

12 Января 2015 года, криминальная группировка, с целью получения выкупа, похитила уроженца села Чубурхинджи Г.Г. Ночью Г.Г. удалось сбежать, убив одного из похитителей, и обратиться за помощью к Абхазским правоохранительным органам, которые провели спецоперацию по задержанию похитителей. Спецоперация проводилась в населенных пунктах и при его проведении погибли участвующие в операции сотрудник контртеррористического центра Абхазии и военнослужащий российских пограничных войск.²⁸ После этого, в Гали регулярно патрулируют представители вооруженных спецслужб, которые регулярно проверяют документы у жителей.²⁹

В декабре 2014 года, по обвинению в участии в Абхазской войне 1992-93 гг., были задержаны 8 жителей Галского района. По Абхазским информационным каналам было распространено и показание одного из задержанных, в котором он признавал участие в военных действиях 1993-93 гг.³⁰, однако, несмотря на «признание», его вместе с остальными 7 лицами освободили после десятидневного ареста и пораспространившейся информации, вынудили оставить Абхазию.³¹ Указанный факт должен быть оценен как незаконное лишение свободы. Право на свободу и личную безопасность защищает статья 5 Европейской конвенции по правам человека. Поскольку свобода личности не является абсолютным правом, его ограничение допускается только на основании судебного решения и, главное, в установленном законом порядке. Однако, в этом случае приговор был вынесен не то что легитимным судом, но, согласно информации, предоставленной Народному защитнику из Абхазии, де-факто правоохранительными структурами не было осуществлено даже уголовное преследование.³²

²⁶ Информация, предоставленная Народному защитнику контактным лицом в Гали.

²⁷ Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Гали.

²⁸ В Галском районе убиты сотрудники правоохранительных органов, Апсныпресс, 12 января 2015 г. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.apsnypress.info/news/v-galskom-rayone-ubity-sotrudniki-pravoookhranitelnykh-organov>> [в последний раз просмотрена 12 марта 2015 года].

²⁹ Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Гали.

³⁰ Задержаны восемь граждан Грузии, сотрудничавшие с грузинскими оккупационными властями в период Отечественной войны народа Абхазии 1992-1993 гг. Нужная газета, 19.12.2014. Информация доступна на веб-странице: <<http://abh-n.ru/zaderzhany-vosem-grazhdan-gruzii-sotrudnichavshie-s-gruzinskimi-okkupatsionnymi-vlastyami-v-period-otechestvennoj-vojny-naroda-abkhazii-1992-1993-gg>> [в последний раз просмотрена 12 марта 2015 года].

³¹ Задержанных в Гали 8 грузин освободили и запретили въезд в Абхазию, Резонанс, 31.12.2014. Информация доступна на веб-странице: <http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=2&id_artc=23159> [в последний раз просмотрена 12 марта 2015 года].

В то время, как местных жителей регулярно задерживают по обвинению в т.н. «пересечении границы», по полученной Народным защитником информации, криминальные группировки, в которые входят как абхазские, так и грузинские криминалы, свободно перемещаются по разделительной линии, что указывает на их возможную преступную связь с определенными кругами Абхазии. К примеру, один из организаторов похищения 12 января, по полученной Народным защитником информации, жил в селе Кахати Зугдидского муниципалитета.³³

Создавшееся положение указывает на то, что криминогенная ситуация в Галском районе тяжелая, что отрицательно сказывается на положении прав человека. Де-факто правоохранительные структуры, не только не могут справляться с криминальной ситуацией, но зачастую и сами нарушают права человека. Правительство Грузии несет позитивное обязательство по применению всех доступных ему средств, чтобы устранить криминогенную ситуацию и обеспечить безопасность людей и полную защиту их прав. Для этого целесообразно сотрудничество между центральной властью и де-факто правительством. На фоне создавшейся ситуации, печально, что абхазская сторона по-прежнему отказывается в превенции инцидентов и восстановлении механизмов реагирования по ним и ставит политические предпосылки в деле защиты прав человека.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАНИЕ НА РОДНОМ ЯЗЫКЕ НА ОККУПИРОВАННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ

В Галском районе всего 31 школа, в которых, по сведениям на 2014 год, учатся 4459 учеников. Из них примерно 97% - этнических грузин, и 3% - другой национальности.³⁴ Несмотря на это, де-факто правительство Абхазии ограничивает их право на получение среднего образования на родном языке.

В настоящее время, только в 11-ти из 31 школы в Галском районе обучение полностью идет на грузинском языке.³⁵ Эти школы, в основном, расположены в т.н. нижней зоне Галского района. Однако, во всех 11-ти школах сократили часы преподавания грузинского языка и литературы на 4 часа (если до этого преподавали по 10 часов, то сейчас преподают по 6 часов). Взятые у грузинского языка часы используются для усиления русского языка, который начали преподавать с первого класса. Этот процесс указывает на то, что школы «нижней зоны», подобно школам т.н. «верхней зоны» Галского района, постепенно будут переведены на русскоязычное обучение.

Что касается сел верхней зоны, здесь обучение полностью идет на русском языке и ежегодно сокращаются часы обучения грузинскому языку и литературе. К 2014 учебному году во всех классах (I-XI) всех школ верхней зоны уроки грузинского языка и литературы уменьшили на один час, и урокам грузинского языка и литературы уделяется по одному часу (в то время, как в прошлом году уделялось по два часа). В обеих школах

³² Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Абхазии.

³³ Отец одного из преступников – участник боевых действий в составе войск Госсовета Грузии в 1992-93 гг., Апсныпресс, 13 января 2015 г. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.apsnypress.info/news/otets-odnogo-iz-prestupnikov-uchastnik-boevykh-deystviy-v-sostave-voysk-gossoveta-gruzii-v-1992-93-g>> [в последний раз просмотрена 12 марта 2015 года]. Информация, предоставленная Народному защитнику Грузии контактным лицом в Зугдидском муниципалитете.

³⁴ Информация, предоставленная образовательным ресурс-центром Галского района.

³⁵ Для сравнения, до войны 1992-93 гг. в Абхазии, в Галском районе были 58 школ, из них только две школы были русскими.

Гали обучение идет только на русском языке.

Кроме того, что ограничивается обучение на родном языке, переход на русский язык серьезно ухудшил качество образования. Ученикам трудно учиться на русском языке, а учителям – преподавать, поскольку их абсолютное большинство является этническими грузинами, а учителя получали образование на грузинском языке. Особенно в затруднительном положении находятся ученики, так как дома они разговаривают на мегрельском или грузинском языках, а в школе все предметы изучают на русском языке и вместе с иностранными языками изучают и абхазский язык.³⁶ В результате, ни одним языком не владеют в совершенстве, что в будущем лишает их возможности получения высшего образования и карьерного развития.

По решению Абхазской стороны, в школах «верхней зоны» Ткварчели, Очамчире и Гали преподают и абхазский язык, но, по сравнению с русским, ему уделяется меньше времени.

С этой точки зрения, лучшее положение в оккупированном Ахалгорском районе, где из 11 школ 6 - грузинских и 5 - русских, и у учеников нет проблем получения образования на родном языке, так как после оккупации 2008 года ситуация кардинально не изменялась.

Т.Н. ПАСПОРТИЗАЦИЯ И СВЯЗАННЫЕ С НЕЙ НАРУШЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Вопрос этнически грузинского населения Галского района был одной из главных тем политических процессов, развернувшихся в Абхазии. За этим последовали волнения среди населения Галского района. Ситуация напряжена и по сей день, поскольку не решен вопрос документации и свободы передвижения жителей Галского района.

Если до сих пор речь шла о вынужденной паспортизации жителей Гали,³⁷ то в 2014 году обстановка радикально изменилась и начался процесс изъятия выданных паспортов. По заявлению де-факто прокуратуры, в Галском, Ткварчельском и Очамчирском районах были проверены 26 197 паспортных дел, в результате чего было выявлено, что с нарушением выданы т.н. паспорта гражданина Абхазии 791 лицу в Гали, 387 лицам в Ткварчели и 10 лицам в Очамчире, всего в трех районах - 1 188 лицам.³⁸ По заявлению де-факто администрации Галского района, выдано примерно 13000 абхазских паспортов и 10 000 форм №9.³⁹

---

³⁶ Образование у разделительной линии: Доступность образования для населения, проживающего вдоль разделительной линии в Грузии и на оккупированных территориях, Институт и сеть по изучению национализма и конфликтов «Синергия», Тбилиси, 2015 г.

³⁷ Human Rights Watch «Живущие неопределенностью - правовое положение этнических грузин в Галском районе», 15 июля 2011. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.hrw.org/reports/2011/07/15/living-limbo-0>> [в последний раз просмотрена 16 марта 2015 года].

³⁸ В нарушение закона РА «О гражданстве» в ПВС Ткуарчалского, Галского и Очамчирского РОВД документировано 1188 граждан, Апсныпресс, 4 апреля 2014, Информация доступна на веб-странице: <<http://www.apsnypress.info/news/v-narushenie-zakona-ra-o-grazhdanstve-v-pvs-tkuarchalskogo-galskogo-i-ochamchyrskogo-rovd-dokumentir>> [в последний раз просмотрена 16 марта 2015 года].

³⁹ „Проблема паспортизации будет решена“, Эхо Кавказа, 25.02.2015. Информация доступна на веб-странице: <<http://www.ekhokavkaza.com/content/article/26869642.html>> [в последний раз просмотрена 16 марта 2015 года].

По заявлению представителей де-факто правительства, в процессе паспортизации главную проблему представляет владение населением Гали гражданства Грузии. Поэтому, было принято решение, что та часть населения Галского района, которая заявит, что владеет гражданством Грузии, получит вид на жительство. Вид на жительство, по заявлению де-факто администрации Галского района, подразумевает возможность перемещения по разделительной линии и право на голосование только в местных выборах. Те, кто желают получить гражданство Абхазии, должны предъявить документ, подтверждающий выход из гражданства Грузии.

Гражданство Абхазии не является правовым документом, признанным Грузией и международным обществом, соответственно, лицо, владеющее только паспортом Абхазии, считается лицом, не имеющим гражданства, а предложение абхазского паспорта взамен выхода из гражданства Грузии, фактически считается обращением таких лиц в апатридов, в то время, как международное общество согласно с тем, что государства должны принять меры по снижению числа апатридов.

Несмотря на то, что де-факто правительство не считается субъектом международного права, у него есть обязательство уважать общепризнанные права и свободы человека. Это обязательство исходит из различных обстоятельств: а) значительная часть всеобщей декларации о правах человека признана, как обычное право, что подразумевает универсальное признание части указанных норм; б) де-факто правительство, как негосударственное образование, контролирующее определенную территорию и население, обязано уважать права подконтрольного ему населения, в том числе права этнических грузин, как меньшинств.

ВОПРОС ПРОПАВШИХ БЕЗ ВЕСТИ И ВЫНУЖДЕННО ИСЧЕЗНУВШИХ ЛИЦ

Органы расследования Грузии расследуют факты исчезнувших без вести в период военных действий в августе 2008 года и в последующий период этнических осетин. В частности, идет расследование по знаку преступления, предусмотренного статьей 143 Уголовного кодекса Грузии (незаконное лишение свободы) 1) в связи с исчезновением А.Х., А.Х. и С.П., 2) по факту исчезновения без вести Т.К. и 3) по факту исчезновения Р.И. До сегодняшнего дня ни по одному из вышеуказанных фактов не принято окончательное решение. По заявлению главной прокуратуры, невозможно допросить некоторых важных свидетелей, так как они находятся за границей и на неконтролируемой центральной властью Грузии территории.

В заключительных замечаниях относительно четвертого периодического отчета Грузии от 23 июля 2014 года Комитет по правам человека ООН особое внимание уделил вопросу расследования фактов нарушения прав человека в прошлом. Комитет обеспокоен процессом затяжки расследования фактов нарушения прав человека в период вооруженного конфликта 2008 года и в последующий период, идентификации виновников и их дачи под ответственность. Конкретно, это касается дел вынужденно исчезнувших, применения непропорциональной и неразборчивой силы относительно гражданского населения и других защищенных лиц, пыток и нечеловеческого обращения, уничтожения и конфискации имущества, которые по своей сути может

представлять преступление, направленное против войны и человечества.

После завершения военных действий 2008 года случаи исчезновения в грузино-осетинской зоне конфликта впервые были зафиксированы в 2014 году.

3 июня 2014 года 20-ти летнего жителя Ахалгорского района Д.Б. вместе с сотрудником Д.А. с работы увезли в де-факто милицию Ахалгори на допрос, как подозреваемых в воровстве. Д.А. после допроса отпустили. Д.А. в последний раз видел Д.Б. в милиции, после чего его местонахождение было неизвестно. По информации семьи, он не был допрошен следователем. В конце дня сотрудники милиции принесли вещи молодого человека в дом одного из его дальних родственников. По заявлению близких, де-факто милиция Ахалгори сообщила семье, что Д.Б. оставили у дома, откуда он перешел на контролируемую Грузией территорию. Сотрудники де-факто милиции Ахалгори не раз нанесли словесное оскорбление матери Д.Б., которая пыталась разобраться в ситуации.

Через 7 месяцев, 4 января 2015 года, тело Д.Б., повешенное на дереве в окрестностях села Долиаани, было обнаружено местными жителями.

20 Января на 51-ой встрече по превенции инцидентов и реагированию по ним, представители правительства Грузии по делу Д.Б. потребовали ознакомиться с деталями расследования на месте и в максимально короткие сроки перевезти тело на контролируемую центральной властью территорию. Однако, со стороны осетинских представителей это требование не было удовлетворено. Позднее, тело сначала перевезли в Цхинвали, а затем в Россию для проведения генетического анализа, не дав членам семьи возможность увидеть тело. 28 Января стало известно, что де-факто Правительство передало Тбилиси тело Д.Б., которому была проведена экспертиза. На данном этапе Народному защитнику неизвестны результаты экспертизы.

До сих пор неизвестна судьба Р.Ш., который исчез в окрестностях деревни Карапила Горийского муниципалитета. При мониторинге сел на разделительной линии представители аппарата Народного защитника узнали от жителя деревни Сакоринтло Г.А. о том, что он содержался в Цхинвальском изоляторе вместе с Р.Ш. По его словам, Р.Ш. был задержан в деревне Карапила Каспского муниципалитета российскими пограничниками, которые угрожали ему расстрелом за участие в войне 2008 года. Однако, в беседе с ним Р.Ш. отметил, что из-за болезни он не принимал участия в войне и попросил Г.А. публично заявить о его положении. На тему местонахождения Р.Ш. беседовали и на встрече по превенции инцидентов и механизмов реагирования по ним. Однако, осетинская сторона отрицает задержание Р.Ш.

Важно, чтобы органы следствия эффективно, в сжатые сроки вели расследование дел лиц, предположительно совершивших преступление, в том числе лиц, пропавших без вести, во время военных действий в августе 2008 года и в последующий период.

ВОПРОСЫ ГРАЖДАНСТВА НАСЕЛЕНИЯ, ПОСТРАДАВШЕГО В РЕЗУЛЬТАТЕ КОНФЛИКТА

В начале 1990-ых годов, из-за конфликтов и этнического напряжения, большая часть проживающих в Грузии осетин была вынуждена оставить Грузию, в этот период они и приняли гражданство Российской Федерации. После возвращения в Грузию, они владеют документами, подтверждающими как российское, так и грузинское гражданство. А это, в соответствии с национальным законодательством, приводит к автоматическому прекращению их грузинского гражданства. После смены власти в 2012-ом году, началось строгое исполнение закона, в результате возникло множество правовых и практических барьеров для осетинского населения. В аппарат Народного защитника обратился не один осетин с просьбой об оказании помощи.

В марте 2015 года Народный защитник опубликовал специальный отчет, в котором обзревается вопросы получения гражданства Грузии этническими осетинами, пострадавшими в результате конфликта.⁴⁰

Владение гражданством иностранного государства (Российской Федерации или другого) для них означает возможность поехать в Российскую Федерацию и погостить у членов своей семьи, а также получения социального пособия (пенсии) и/или улучшения экономического положения, но, в то же время, в Грузии для них ограничены предусмотренные для граждан Грузии права, например право на голосование, право на трудоустройство на публичной службе, право участия в голосовании в выборах представительского органа власти и т.д.

Что касается гражданства Грузии, необходимо отметить и то, что для осетин, проживающих в Грузии, владение гражданством Грузии носит определенную эмоциональную нагрузку и представляет важную форму связи со страной, в которой они родились и живут по сей день. Имевшие место в прошлом факты нарушения прав все еще ясно сохранились в их памяти. Поэтому, гражданство Грузии для них одновременно является и гарантом восстановления и защиты прав. А гражданство России является для них основным источником существования.

Исходя из создавшегося положения, одним из приемлемых решений для осетин является присвоение гражданства Грузии в исключительном порядке, что подразумевает присвоение в исключительном порядке гражданину иностранного государства Президентом Грузии гражданства Грузии. Для этого, необходимо соответствовать по определенным критериям. В частности, Президентом может быть присвоено гражданство Грузии в виде исключения гражданину иностранного государства, у которого перед Грузией имеются *особые заслуги* или присвоение ему гражданства *исходит из государственных интересов*.

После проведения расследования и изучения представленной заявителями информации, также было выявлено, что отказ в присвоении гражданства Грузии был получен лицами, которые родились в Грузии, имеют здесь постоянное местожительство, имущество и по

---

⁴⁰ Специальный отчет составлен на основании исследования по вопросам миграции и гражданства проживающего в Грузии этнически осетинского населения, проведенном аппаратом Народного защитника. Целью исследования было изучение нарушения прав человека во время вооруженного конфликта в 1989-1992 гг. и в период этнического напряжения и разработка рекомендаций, необходимых для восстановления их прав.

состоянию здоровья редко выезжают в Россию. Таким образом, для них гражданство Грузии является, с одной стороны, гарантией того, чтобы они чувствовали себя полноценными гражданами, и с другой стороны, у них не возникало проблем в связи с легальным проживанием в Грузии. Несмотря на это, им было отказано в присвоении гражданства Грузии.

Вопрос гражданства, исходя из своей значимости, является началом восстановления правового положения и связан как с вопросом имущественной реституции лиц, пострадавших в результате конфликта, так и с вопросом их интеграции.

РЕКОМЕНДАЦИИ

Делегациям, принимающим участие в Женевской международной дискуссии (аппарат государственного министра Грузии по вопросам примирения и гражданского равноправия и Министерство иностранных дел, Министерство Юстиции Грузии, Министерство внутренних дел Грузии):

- Использовать все доступные им средства по обеспечению беспрепятственного прохождения по разделительной линии машины скорой помощи, пациентов и учащихся школ.
- Использовать все доступные им средства, чтобы была соблюдена свобода передвижения местного населения по обеим сторонам; найти пути освобождения задержанных и заключенных, это может быть освобождение – «все на всех», досрочное освобождение, амнистия или помилование; параллельно с решением вопроса по заключенным, стороны должны договориться о таких механизмах, которые обеспечивают устранение порочной практики задержаний на разделительной линии.
- Внести в повестку дня вопрос о предоставлении де-факто правительством Абхазии информации о заключенных этнических грузин, содержащихся в тюрьмах на контролируемой им территории.
- Использовать все доступные им средства, чтобы пресечь криминогенную ситуацию в Галском районе, обеспечить безопасность людей и соблюдение их прав, сотрудничать с представителями де-факто режима и Российской Федерации, как с группами, осуществляющими эффективный контроль на территории.
- Использовать все доступные им средства, чтобы обеспечить на оккупированных территориях работу большего числа международных гуманитарных организаций или организаций по защите прав человека.
- Активировать вопрос разделенных семей и с помощью международных организаций создать среду, где члены семьи смогут вместе провести определенное время.
- Осуществить действенные меры по превенции инцидентов в Гали и для восстановления встреч относительно механизмов реагирования по ним.

Временной правительственной комиссии реагирования по нуждам пострадавшего населения в селах вдоль разделительной линии и ее индивидуальным представителям:

- Обсудить и принять решение о реабилитации домов, поврежденных во время вооруженных действий в 2008 году (которые до сих пор не получали от государства какую-либо помощь или компенсацию). Особое внимание обратить на обстановку в селе Зардиаанткари Горийского муниципалитета.
- Обсудить и принять решение о мероприятиях по улучшению мобильной связи в селах вдоль разделительной линии.

- Обсудить и принять решение об обеспечении сел, пострадавших в результате конфликта, чистой питьевой водой.

Государственному министру Грузии по вопросам примирения и гражданского равноправия:

- При сотрудничестве с международными организациями, способствовать получению неформального образования для молодежи на оккупированных территориях.
- Начать работу по разработке новой политики восстановления и реституции имущественных прав лиц, пострадавших в результате конфликта 1990-ых годов.

Министру труда, здоровья и социальной защиты Грузии:

- Разработать такую программу социального пособия, в которой будет предусматриваться тяжелая социально-экономическая ситуация, создавшаяся с 2008 года. Конкретно, при оценке Агентством социального пособия семьи, проживающей на разделительной линии, принять во внимание тот факт, что в собственности семьи возможно имеется недвижимость – земельный участок, которым он не может пользоваться после проведения колючей проволоки.
- Поставить в равное положение и разработать одинаковый подход в отношении всех пациентов, проживающий в Абхазии и Южной Осетии. Подготовить изменения в Постановлении правительства «Об определении порядка создания и деятельности комиссии, учрежденной с целью принятия решений об оказании соответствующей медицинской помощи в рамках реферального обслуживания», чтобы придать обязательный характер однородной практике для всех лиц, проживающих на оккупированной территории, независимо от их гражданства.
- Обеспечить доступность социальных программ жителям из конфликтных регионов, независимо от наличия документа, подтверждающего гражданство Грузии. Для этого вносятся изменения в Постановление Правительства Грузии №45 от 1 марта 2013 года «Об утверждении порядка назначения и выдачи пособий по возмещению ущерба, нанесенного в результате подрыва здоровья работника при выполнении трудовых обязанностей».

Министру внутренних дел:

- Усилить патрулирование в селах вдоль разделительной линии в целях защиты безопасности граждан. Устроить дополнительные посты в селе Пахулани Цаленджихского муниципалитета и селе Джариашени Горийского муниципалитета.

Министру образования и науки Грузии:

- Министерством образования и науки, вместе с правительственной комиссией, обеспечить информирование высших учебных заведений о программе финансирования студентов, пострадавших в результате проведения колючей проволоки, чтобы избежать приостановления статуса студента. Вовремя выполнить анализ бюрократических барьеров и путей их устранения.
- Содействовать повышению качества среднего образования в Галском и Ахалгорском районах, в том числе и с точки зрения подготовки учеников школы, абитуриентов

и учителей. Также вовремя обеспечить грузиноязычных учеников книгами, разработать программы по обмену учеников с оккупированных территорий, которым будет предоставлена возможность жить в семьях на контролируемой Грузией территории, особенно в крупных городах.

Министру юстиции:

- Ускорить процесс регистрации земельных участков и имущества в селах вдоль разделительных линий.

Главному прокурору Грузии:

- Эффективно, в сжатые сроки провести расследование дел лиц, предположительно совершивших преступление, в том числе лиц, пропавших без вести, во время военных действий в августе 2008 года и в последующий период.

Соответствующим структурам, включенным в процесс присвоения гражданства Грузии (Президент Грузии, Администрация Президента, ЮЛПП – Агентство развития государственных сервисов, Департамент контрразведки Министерства внутренних дел):

- В соответствии с пунктом 2 статьи 12 Конституции Грузии, с соблюдением соответствующих правовых процедур, при присвоении гражданства Грузии в исключительном порядке, предусмотреть критерий особого интереса государства в отношении этнических осетин, желающих получить гражданство Грузии, которые подтверждают проживание в Грузии и выражают желание получить гражданство Грузии. Основанием для присвоения гражданства Грузии определить государственные интересы.
- При присвоении гражданства Грузии в исключительном порядке, адекватно оценить положение лиц, пострадавших в результате конфликта. Органы, принимающие решения, должны руководствоваться их правами и потребностями и готовить заключения с учетом индивидуального положения.